1. ULUSAL MERSİN TARİHİ KENT SEMPOZYUMU

BİLDİRİ KİTABI

7-8 Kasım 2019

1. ULUSAL MERSİN tarihi kent sempozyumu

mersintarihikent.toros.edu.tr

"Eğitimin Ötesinde, Yaşamın İçinde"

1. ULUSAL MERSİN TARİHİ KENT SEMPOZYUMU

BİLDİRİ KİTABI

7-8 Kasım 2019

1. ULUSAL MERSİN
tarihi kent sempozyumu

mersintarihikent.toros.edu.tr

"Eğitimin Ötesinde, Yaşamın İçinde"

1. ULUSAL MERSIN TARIHI KENT SEMPOZYUMU
DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Erkin ERTEN (Başkan)(Toros Üniversitesi)

Prof. Dr. Yüksel ÖZDEMİR (Toros Üniversitesi)

Prof. Dr. Necati ŞEN (Toros Üniversitesi)

Doç. Dr. Nerime CİMCOZ (Toros Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen C. BENLİ (Toros Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi U. Halil Fikret OKUTUCU (Toros Üniversitesi)

Zafer Şahin ÖZTURHAN (Akdeniz Belediye Başkan Yardımcısı)

Fatma YANIK (Mersin Büyükşehir Belediyesi)

Bedii CANATAN (MDTO Yönetim Kurulu Üyesi)

Yasemin TAŞ (MTSO)

Öğr. Gör. Duygu Merve BULUT (Toros Üniversitesi)

Arş. Gör. Ebru PEKDAŞ (Toros Üniversitesi)

SEMPOZYUM SEKRETERYASI

Öğr. Gör. Duygu Merve BULUT	duygumerve.bulut@toros.edu.tr	0(324) 325 33 00/5005
Arş. Gör. Ebru PEKDAŞ	ebru.pekdas@toros.edu.tr	0(324) 325 33 00/5017

ILETIŞIM

Mail: mersintarihikent@toros.edu.tr
Tel: 0(324) 325 33 00/5005-5000

AMAÇ VE KAPSAM

19. yüzyılın başlarında küçük bir balıkçı kasabası olan Mersin, liman işlevi ile hızlı bir gelişim göstermiştir. Kent, özellikle kıyıya paralel uzanan Uray Caddesi etrafında şekillenmiştir. Ticaret işlevi ile birlikte artan bir ivmeyle gelişen kent, ekonomik ve toplumsal nedenler ile birlikte yoğun göç almıştır. Alınan göç sonucu gerçekleşen nüfus artışı, kentin sosyo-kültürel yapısının yanı sıra mimari biçimlenişi de doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda gelişim gösteren Mersin; Uray Caddesi özelinde tarihi kent merkezi ile I. Ulusal Mersin Tarihi Kent Sempozyumu' nun temelini oluşturmuştur.

Sempozyumda arkeoloji, mimarlık, kentsel tasarım, kent kültürü, tarih/kent tarihi, ticaret, turizm konu başlıkları altında yapılan çalışmaların tarihi kentler ve Mersin tarihi kent dokusunun irdelenmesi ve akademik bir ortamda tartışılarak geliştirilmesi hedeflenmektedir. Özellikle Uray Caddesi'nin geçmişi, günümüzdeki hali ve gelecekte ne durumda olacağının konu başlıkları altında irdelenmesiyle ulaşılacak bilgi birikimi kitap haline getirilerek yayınlanacaktır. Yapılan literatür çalışmaları ile birlikte elde edilen verilerin, tarihi kent merkezinde yapılacak olan restorasyon, yeniden işlevlendirme ve akademik çalışmalara öncü olabilmesi adına Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi bünyesinde bir Tarihi Kent Arşivi oluşturulacaktır.

Toros Üniversitesi'nin kuruluşunun 10. Yılı da olması vesilesi ile 7-8 Kasım 2019 tarihlerinde gerçekleşecek olan I.Ulusal Mersin Tarihi Kent Sempozyumu'nda aşağıda belirtilen konu başlıkları altında bilgi ve belgeleri paylaşmayı istemekteyiz. Siz değerli bilim insanlarının, araştırmacıların ve ilgililerin Mersin tarihi kent merkezi ve Uray Caddesi özelinde yapılan çalışmaları ve katılımları bizleri onurlandıracaktır.

Saygılarımızla,
Düzenleme Kurulu

ONUR KURULU

Ali İhsan SU (Mersin Valisi)

Vahap SEÇER (Mersin Büyükşehir Belediye Başkanı)

Ali ÖZVEREN (Toros Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı)

Haluk KORKMAZYÜREK (Toros Üniversitesi Rektörü)

Mustafa Muhammet GÜLTAK (Akdeniz Belediye Başkanı)

Abdullah ÖZDEMİR (Mersin Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanı)

Ayhan KIZILTAN (MTSO Yönetim Kurulu Başkanı)

Cihat LOKMANOĞLU (Deniz Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı)

BILIM KURULU

Prof. Dr. Erkin ERTEN (Toros Üniversitesi)

Prof. Dr. Necati ŞEN (Toros Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman TÜRKEL (Toros Üniversitesi)

Prof. Dr. Candan ÜLKÜ (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Hüseyin M. YÜCEOL (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat DURUKAN (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YORULMAZ (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Tamer GÖK

Doç. Dr. İbrahim BOZKURT (Mersin Üniversitesi)

Doç. Dr. Nerime CİMCOZ (Toros Üniversitesi)

Doç. Dr. Nida NAYCI (Mersin Üniversitesi)

Doç. Dr. Tolga ÜNLÜ (Mersin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Birgül BOZKURT (Mersin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen C. BENLİ (Toros Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YEĞİN (Çukurova Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fikret ZORLU (Mersin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İpek DURUKAN(Mersin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi U. Halil Fikret OKUTUCU (Toros Üniversitesi)

İÇINDEKILER

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen C. BENLİ	**15**	GÖZNE YAYLA YERLEŞİMİNİN MERSİN TARİHİ KENT İLE BAĞLANTISI
Prof.Dr. Ahmet ÖZER	**35**	MEKAN, TARİH VE İNSAN BAĞLAMINDA MERSİN'DEKİ YENİ SÜRECE SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ
Ahmet YAMAN Dr. Öğr. Üyesi Fikret ZORLU	**51**	TÜRKİYE'DE KENTSEL POLİTİKALAR BAĞLAMINDA KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ ÜRETİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ: MERSİN ÖRNEĞİ
Dr. Öğr. Üyesi Ayşen C. BENLİ	**79**	TOROS ÜNİVERSİTESİNDE MİMARLIK VE İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE TARİHİ YAPILARLA BAĞLAM ÜZERİNE TASARIM ÇALIŞMALARI
Cemile YAĞMUR	**103**	MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE ARŞİV BELGELERİNDE MERSİN
Ece ÇOKSOLMAZ	**111**	SELEUCIA AD CALYCADNUM ANTİK KENTİ TİYATRO VE STADYUM YAPILARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
Prof. Dr. Necati ŞEN	**131**	3.BİNLERDE YENİ MESLEKLER & MİMARLIK MESLEĞİNİN YENİ KAZANIMLARI VE DEĞİŞİM SÜRECİ ÜZERİNE
Arş. Gör. Ozan ARSLAN	**145**	MERSİN ve TARSUS'TA TİCARİ ELEKTRİK ÜRETİM YÖNTEMLERİ (1906-1939)

ÖNSÖZ
I. Ulusal Mersin Tarihi Kent Sempozyumu, 7-8 Kasım 2019

Mersin Tarihi Kent Sempozyumu 7-8 Kasım 2019 tarihlerinde Mersin Büyükşehir Belediyesi Kongre ve Sergi Sarayında yapıldı. Açılış konuşmalarında ilk konuşmayı Mersin Ticaret Borsası Başkanı Abdullah Özdemir yaptı. Ardından Akdeniz Belediye Başkanı Mustafa Muhammet Gültak, konuşmasını yaparak Kiremithane mahallesindeki yenileme çalışmalarından, ilk koruma imar planını canlandırmaktan ve Çankaya İlköğretim okulundan söz etti. Üniversitemiz Rektörü Haluk Korkmazyürek, açılışta konuşmasını yaptı. Daha sonra Mersin Valisi Ali İhsan Su konuşmasında, Mersin'in tarımda gelişmelerinden, en büyük liman ve ilk kurulan Serbest Bölgeden, eski yağ fabrikasından, Silifke Cumhuriyet okulundan, tarihi yapıların onarılma çalışmalarından söz etti.

Bu açılış konuşmalarından sonra, I. Ulusal Mersin Tarihi Kent Sempozyumunun ilk davetli konuşmacısı olarak, Mersin Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Murat Durukan; kökeni M.Ö.6.yy'a dayanan, anlamı 'Batı Rüzgârının Mekanı' olan, Mersin'in üzerine kurulu olduğu Zephyrion antik kenti ile ilgili araştırmaları anlattı. Bu konuşmasında, incelenen yazılı kaynaklara ve yapılan arkeolojik kazılara göre Yumuktepe'de bir höyükte başlayan, sonrasında kıyıya taşınan bir kent yerleşiminin varlığını belirtti. Günümüzde Cumhuriyet Meydanı-Opera Binasının bulunduğu alanda eski Halkevi inşaatı sırasında yapılan kazılarda; sütun ve sütun başlıkları, horasan duvarlar, mermer parçaları gibi Zephyrion antik kentine ait çok sayıda tarihi kalıntıya rastlandığı ancak günümüze kadar korunamadığından söz etti.

Oturumlar başlamadan önce, tüm katılımcıları bir sergi karşıladı. Bu sergi, Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi öğrencilerinin Mimarlık Tasarım ve İç Mimarlık Tasarım derslerinde yaptıkları proje ve maketler ve bir bölümü tarihi kenti de ilgilendiren konularda yaptıkları projeler ve Tarihi Çevre Koruma dersinde yaptıkları, Mersin Tarihi Kentinden yapıların görünüşlerinin (cephelerinin) rölöve çalışmaları sergisi oldu.

Sempozyumun birinci oturumunda bildiriler kentsel açıdan çalışmalar, ikinci oturumunda daha çok mimari açıdan çalışmalar, üçüncü oturumunda kentin sosyolojik, ekonomik ve tarihi açıdan çalışmalar üzerine oldu.

Sempozyumun birinci oturumunda, Tuba Akar, Mersin kentinin Sultan Vakfına bağlanması üzerine tarihi bilgileri sundu. Havva Selçuk ve Kazım Kartal ise Osmanlı Devleti döneminden beri nüfus ve arazi tahrirlerinin yapıldığını ve devletler için farklı alanlarda önemli veriler sağladığını anlattılar. 19.YY 'da Mersin sınırları içerisinde yer alan Tarsus ve Kusun kazalarına ait nüfus defter-

leri üzerinde yapılan analizleri ve o dönemki nüfusa ait öğrenilen demografik, toplumsal, dini, sosyal verileri aktardılar.

Eda Öz Çelikbaş; antik kentlerin gelecek kuşaklara, geçmişte yaşamış toplumların kültürleri, gelenek ve görenekleri dışında, ilgi alanları estetik değerleri ile ilgili de bilgiler sağladığını dile getirdi. Ülkemizde 2000 li yıllarda duyulmaya başlayan, alternatif tıp yöntemi olarak da kabul gören Sanat ve Terapi'nin de bu antik kentler ile olan bağlantısını Hadrianoupolis antik şehri örneklemiyle açıkladı. Hadrianoupolis antik kentindeki mistik enerjinin, kazılarda bulunan mozaiklerin, Zectangle ve Pouring atölyelerinin de destekleriyle sosyal hayatlarında sıkıntıları olan bireylere daha etkili terapi sunulduğunu aktardı.

Sempozyumun bu bölümünde katılımcılar, Mersin'in tarihi kent merkezinin bir parçası olan, şehir için önemli ulaşım akslarının kesişiminde; kritik bir konumda yer alan Kiremithane mahallesinin Mersin kent tarihi ve Mersin kent belleği açısından önemini vurguladılar. Farklı toplumların, etnik kökenlerin, mimari üslupların etkisiyle biçimlenmiş bu kentsel dokunun; değerleri, sorunları ve var olan gelişmeye yönelik yönleri(potansiyelleri), belirlenerek hazırlanması gereken bir kentsel koruma planıyla günümüz kent yaşamındaki yerinin belirlenmesi gerektiğini anlattılar.

Sempozyumun bir diğer katılımcısı olan Selin Çoruh, 19.yy'ın başlarında Tarsus'a bağlı bir köy olan Mersin'in, bir kaç on yıl içerisinde kozmopolit bir Akdeniz Liman kenti haline gelişini ve bu hızlı kentsel dönüşüm sürecinde Latin Katolik toplumunun kent kimliğine ve kent dokusuna olan etkisinden söz etti. O dönemde kentin en önemli yapısı olarak ortaya çıkan Latin Katolik Kilisesi'nin bulunduğu arazinin yıllar içerisinde eklemeler ve yıkılmalarla büyük değişimler geçirdiğini ve bu değişimler, söz konusu toplumun yalnızca kültürel ve sosyal değerlerini değil aynı zamanda tarihi dönemdeki Mersin kentinin kimliğini de belirlediğini belirtti.

Nazlı Geylani, 18.yy'da kentleşmeye başlayıp;19.yy da Cumhuriyet'in ilanı ve modernleşmenin getirdiği değişimlerle yenilenen Mersin kenti ve bu yeni kent oluşumunun; toplumsal yaşantının, kent kimliğinin, yerel kültürün, kentin sosyal ve ekonomik durumunun yansıdığı kentin sosyal mekânları üzerindeki etkilerini göstermek üzere yapmış olduğu çalışmaları aktardı.

Sempozyumun ikinci oturumunda Necati Şen, insan için barınak tasarlayan kişiyi mimar olarak betimleyerek ve yakın gelecekte gerçekleşmesi beklenen meslek gruplarındaki değişimden mimarlık mesleğinin de etkileneceğini öngördüğünü belirtti. Mimarlığın, mühendislik alanlarının hemen hepsi ile eşgüdümlü çalışmasını gerektirecek 'mimari mühendislik' dalı haline geleceğini ve yurtdışında birçok ülkede örneği görüldüğü üzere ülkemizdeki mimarlık eğitimlerinin de bu

yönde bir gelişim göstermesi gerektiğini vurguladı.

Sempozyumun katılımcılarından Ayşen Cevriye Benli ilk olarak, Akdeniz Kıyı ve Yayla Yerleşim Dokusunun Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi: Gözne Yayla Yerleşimi örneklemiyle yapılan bilimsel araştırma projesinden bu bildirinin hazırlandığını anlattı. Bu araştırmayla yerleşiminin geleneksel mimarisi araştırıldığı vurgulandı. Daha sonra, Gözne tarihinde gayrimüslim Osmanlı tebaasının ve Amerikan koleji misyonerlerinin Gözne'de arazi edindiklerini belirtti. Mersin'de kurulan Mersin Amerikan Kolejinden söz etti. İşgal yıllarında kaç-kaç olarak yerleşilen Gözne'nin, mimarisi, sosyal, kültürel yönüyle Mersin tarihi kentinin bağlantısının öneminin genç kuşaklara aktarılmasının ve bu bilgilerin kayıt altına alınmasının amaçlanmakta olduğunu belirtti.

Konuşmacı Ayşen C. Benli ikinci bildirisinde ise güncel Mimarlık ve İç Mimarlık eğitiminin tarih ve kent bağlamı ile bağlantılı olması gerektiğini belirtti ve '' Genç kuşak geçmişini bilmeli, bilmeli ki geleceği doğru kurgulayabilsin" dedi. Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi stüdyolarında; Mersin tarihi kenti-çevre bağlamının önemi ve farkındalığıyla yürütülen iç mimari yeniden düzenleme ve Mimari tasarım projeleri yapıldığından söz etti ve bu projelerden örneklerle konunun önemini anlattı.

Sempozyumun bu bölümünde Ayşe Manav, öncelikle koruma amaçlı imar planının tanımına, içeriğine ve kapsamına değindi. Sonrasında, Mersin tarihi kent merkezi için 1992 de oluşturulup, 1998 yılında revizyonu gerçekleştirilmiş olan Koruma Amaçlı İmar Planının; Mersin kent merkezindeki genişleme, sosyal ve fiziksel değişim, çağın gereklilikleri de göz önünde bulundurularak, koruma planında da sınırlarının genişletilmesi ve güncellemeler yapılması gerekliliğini aktardı. Bu doğrultuda kendisinin yürüttüğü, İmar Planı Sınırları İçerisindeki Tescilli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Cepheleri ile ilgili araştırmanın da katkısı olabileceğini belirtti.

Sempozyumun başka bir katılımcısı olan Gülizar Güneş, 19.yy Amerika pamuk kıtlığı ve Mersin'in liman ve ticaret merkezi haline gelmesiyle bölgeye yerleşen Levantenlerin Mersin tarihi kenti ve geleneksel mimarisi üzerindeki etkilerini anlattı. Levantenlerin kendi tarihleri, kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamları doğrultusunda biçimlendirdikleri mimari yapılar Mersin tarihi kenti için kültür mirası niteliğinde olmasına karşın, bu yapılardan birçoğu korunmadığı için, ne yazık ki, günümüze ulaşamadığını anlattı.

Bu bölümde Ece Çoksolmaz, tarih boyunca birçok farklı uygarlığa ev sahipliği yapan, Mersin tarihi kentin çok kültürlü yapısına vurgu yaptı. Seleucia ad Calycadnum Antik Kenti Tiyatro ve Stadium yapılarına ilişkin incelemesinde, tiyatronun günümüzdeki Silifke Kalesinin yer aldığı akrepolün güneydoğusunda

yer almakta olduğunu ve mahalle arasında kalmış olsa da tarihi yapıya ait bir kemerli giriş bulunduğunu belirtti. Ancak, Stadium yapısına ait bir kalıntıya rastlanmadığını açıkladı.

Sempozyumun üçüncü oturumunun, ilk konuşmasında Ahmet Özer, 'kentleşme, kentlileşme' kavramları ve Mersin tarihi kenti bağlamında incelendiği zaman; çarpık bir gelişme, istihdam edilemeyen ama artan nüfus, sosyo-kültürel açıdan anomik kentleşme gibi problemlere rastladıklarını belirtti. Yerel ve genel idarenin bu sorunlara çözüm bulamaması durumunda, sorunların daha da derinleşeceğini, giderek toplumsal çalkantılara ve bunalımlara neden olabileceğini vurguladı. Bu nedenle Mersin kenti tarihi gelişim süreci göz önüne alınarak araştırmalar ve gözlemler yapılmalı, çözüm yolu arayışları başlamalıdır diye sözlerini tamamladı.

Bildiri sunumunda Şehmus Bingül, II. Abdul Hamid döneminde ana ticaret merkezlerinden biri olan, giderek büyüyen bir liman ve ticaret kenti konumundaki Mersin Tarihi kenti ve Osmanlı Belediyeciliği arasındaki ilişkiyi aktardı.

Sempozyumun bir diğer katılımcısı Hüseyin Metin, Mersin'in günümüzdeki önemi ve konumunu kazanmasından; coğrafi konumunun, tarihi kimliğinin, kozmopolit yapısının ve mimarinin ötesinde, kültürel ve sanatsal yapısının, kentteki sosyal etkinliklerin de ne denli önemli olduğunu vurguladı.
Suna Altan, Mersin'de Cumhuriyet dönemi kalkınma çalışmalarını, Ahmet Yaman, Türkiye'de kentsel politikalar bağlamında küçük sanayi siteleri oluşumu ve dönüşümünü, Ozan Arslan, Mersin'de ve Tarsus'ta elektrik üretimini, Ebru Taşkesen, fütürist açıdan Mersin liman işletmeciliğini, Cemile Yağmur, milli mücadele dönemindeki Mersin'i anlattılar.

I. Ulusal Mersin Tarihi Kent Sempozyumu, 8 Kasım 2019 günü Mersin Tarihi Kentinde, 'Fenerden İstasyona Tarihi Kent Merkezi Gezisi' ile sürdü ve gezi rehberliğini Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Öğretim Görevlisi Ayşe Manav yaptı. Böylece, I. Ulusal Mersin Tarihi Kent Sempozyumu ve etkinlikleri sona erdi.

GÖZNE YAYLA YERLEŞİMİNİN MERSİN TARİHİ KENT İLE BAĞLANTISI

Ayşen Cevriye BENLİ 1

ÖZET

Akdeniz mimarisini, onun farklı iklim özelliklerini, buna bağlı gelişen yerel mimari ve yerleşim dokusu özelliklerini araştırmak amacıyla başlayan araştırma projemiz, bir yayla yerleşimi olan Gözne'yi incelemek üzerine devam etti. Çünkü merkezi, kentin gelişimi ve mimarisi yönünden incelenmiş ve incelenmekte olan Mersin'in ve Doğu Akdeniz kentlerinin yayla yerleşimleri henüz mimari açıdan incelenmemişti. Üstelik bu yayla yerleşimleri, 1990'lardan beri hızla geleneksel mimari değerlerini yitirmeye başlamıştı.

2014 yılı başlarından bu yana, Mersin yayla yerleşimleri üzerine incelemeler ve uluslararası bildirilerle bu araştırmalar başladı. Eylül 2017'de ise Toros Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesinde, yedi araştırmacı birlikte Gözne incelememiz daha geniş bir çerçevede «Akdeniz Kıyı ve Yayla Yerleşimlerinin Yerel Mimari Yapısı ve Yerleşim Dokusunun Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi: Gözne Örneği» başlığıyla başladı. Bu bilimsel araştırma; Gözne ve Mersin ile ilgili yazılı kaynak araştırması, bölge üzerine bilgisine başvurulacak kişilerle görüşmeler, 40 dolayında evin ölçümleri, çizimleri, fotoğraflanması, evlerin içinde yaşayanlarla yapılan görüşmeler ile 7 Mart 2019'da tamamlandı. Çalışma, bildiri yazımı ve bir kitabın oluşumu aşamasında sürmektedir.

Gözne araştırılırken, bu yayla yerleşiminin Mersin ile bağının sosyal, kültürel ve tarihi yönden ne kadar güçlü olduğu, hatta diğer yayla yerleşimlerinden bile tarihsel olarak daha özel bir önemi olduğu gerçeği vurgulanmalıydı. Bu nedenle, hem genel olarak Gözne geleneksel mimarisinin araştırılmasından edinilen sonuçları açıklamak ve aynı zamanda Mersin tarihi kenti ile Gözne'nin bağlantısına değinmek önemlidir. Tarihi kent ile bağlantısı Mersin'in eski kuşaklarınca bilinse de, günümüzde birçok yeni kuşak bilmemektedir. Bu bağlantının ve bilginin mimari ile birlikte kayıt altına alınabilmesi açısından konuya yaklaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Gözne yayla yerleşimi, Gözne ve Mersin tarihsel ve mimari bağlantısı.

1 TOROS ÜNİVERSİTESİ Güzel San. Tasarım Mimarlık Fak. Dr. Öğr. Üyesi, Mimar, aysen.benli@toros.edu.tr

THE INTERRELATION BETWEEN GÖZNE PLATEAU SETTLEMENT AND HISTORICAL CITY OF MERSİN

ABSTRACT

The survey that is started as a research of the architecture of Mediterranean regions, its different climatic conditions, the different vernacular architectures and settlement patterns in relation with climate, is continued as the search of Mersin's plateau settlement Gözne. Because the center of city, its development and the architecture of Mersin and the East Mediterranean cities have been searched already and are searching, but the plateaux settlements of Mersin were not searched yet in the aspect of architecture. Furthermore, since the years 1990's, these plateaux settlements are losing rapidly its wealth in traditional architecture.

The searches are started as the surveys about the plateaux settlements of Mersin and the article presentations for the international congresses. Then, in september 2017, the search is started in a wide aspect as a science research in Toros University, Department of Fine Arts, Design and Architecture, in the title «The Survey (research) of the Vernacular Architecture of the Coastal and Plateau Settlements and the Site Patterns in the Context of Sustainability of Mediterranean Regions ; Gözne Case Study», with a research team about 7 persons researchers, This scientific research is completed in 7 march 2019 by searching the written sources about Gözne and Mersin, doing interview with persons who have knowledge about the area, doing building surveying 40 houses in Gözne, drawing of houses, taking photos of houses and area, doing interviews with habitants. The work is continuing in the process of writing article and a book.

While searching Gözne, it should emphasis the truth of a special importance in history of this plateau settlement than the other plateaux and the strong relation with Mersin, in social, cultural and historical aspects. Therefore, these are important to explain the results that are obtained from the research of the traditional architecture in Gözne and also to mention the relation between the historical city of Mersin and Gözne. The relation with historical city is even known by older generations of Mersin, but nowadays many younger generations don't know about it. It is approached the subject in the aspect to chain this knowledge and interrelation with the architecture.

Keywords: Gözne plateau settlement, The historical and architectural interrelations of Gözne and Mersin.

1 TOROS UNIVERSITY Department of Fine Arts Design and Architecture
Assist. Prof. Dr. Architect, aysen.benli@toros.edu.tr

GİRİŞ
Gözne Yayla Yerleşimi

Dünyada ve ülkemizde Akdeniz kıyıları, Akdeniz mimarisi özellikleri taşıyan ve önemli liman kentlerini de barındıran yerleşim alanlarıdır. Büyük bir coğrafi alanı kapsayan Akdeniz, farklı iklim özellikleri, buna bağlı değişen yerel mimari ve yerleşim dokusu özellikleri gösterir.

Akdeniz'in tüm kıyı ve yayla yerleşimlerinden bazı örneklerin incelenebileceği geniş bir araştırmanın başlangıç çalışması olarak; bu çalışmada ülkemizin Doğu Akdeniz kıyı ve yayla yerleşimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Mersin'e bağlı yayla yerleşimlerinden Gözne incelenmiştir. Bu çalışma, Mersin kenti yaylalarındaki yerel mimari üzerine 2014 yılında başladı ve bazı uluslararası konferanslarda bildiriler ve makaleler olarak yayınlandı. Eylül 2017, Toros Üniversitesi Bilimsel Araştırma projesi komisyonu tarafından desteklenerek, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesinde, « Akdeniz Kıyı ve Yayla Yerleşimlerinin Yerel Mimari Yapısı ve Yerleşim Dokusunun Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi: Gözne Örneği » proje başlığı altında, araştırmaya başlandı. Yedi araştırmacı olarak, Gözne'de 44 yerel mimari konut örneği üzerinde çalıştık. Konutların rölöveleri alındı, planları çizildi, konutlarda oturanlarla ve beldenin tarihini, geçmişini bilen insanlarla görüşmeler yapıldı, konu üzerinde yazılı belgeler ve kitaplar araştırıldı. Çalışma bir buçuk yıl sürdü ve 7 mart 2019 tarihinde tamamlandı. Bu makale çalışmanın bir parçasından yararlanılarak yazılmıştır.

Tarihi sürece bakıldığında, kıyılarda olduğu gibi, yayla yörelerinde de, antik dönemlerden günümüze kadar mimari açıdan değişik özellikler gösteren yerleşimler oluşmuştur. Kıyı yerleşimleri, merkezleriyle ticari limanlar oluşturma özelliği taşır, hayvancılık ile uğraşan insanlar da, yazın nemli sıcağından uzaklaşıp, yüksek rakımlardaki yaylalarda yerleşimler oluştururlar. Yayla yerleşimlerinin ana başlangıç noktası hayvancılıkla uğraşan insanların gereksinimleri olmakla birlikte, günümüzde ve uzun yıllardır, kıyı yerleşimlerinin yaz aylarındaki sıcak ve nemli havasından ötürü birçok aile de yayla yörelerinde konut edinmiştir ve özellikle yaz mevsiminde buralarda yaşarlar. Bu kıyı ve yayla yerleşimlerinin yerel mimari ve yerleşim dokusu özelliklerinin incelenmesi çalışmanın kapsamındadır.

Yaylalarda yerleşmelerin oluşmasının birinci nedeni tarım ve hayvancılıkla uğraşılmasıdır. Ancak günümüzde, Mersin'de yaşayanların tümü yaylalarda bir ev edinmeyi ve yazın yüksek rakımda, aşırı sıcak ve nemli havalardan kaçınılabilen bir yerde yaşamayı istemektedirler. Bu evlerin tasarımları açık havada, doğaya dönük, komşuluk ve çevreyle ilişkide bir yaşam için düşünülmüştür.

Gözne'nin Coğrafi Konumu

Gözne Bolkar dağlarının Akdeniz'e bakan yüzündeki vadilerden birinde oluşmuş bir yayla yerleşimidir. Gözne, Mersin iline 26 km lik bir asfalt yolla bağlanır.

Gözne'nin merkezinin ve meydanının bulunduğu yerin yüksekliği 1045 metredir. Gözne'de en düşük yükseklik 915 metre ve en yüksek yer kalenin bulunduğu alan 1090 metre yüksekliktedir. Gözne yerleşiminde vadinin üst bölümü Yukarı Gözne, alt bölümü Aşağı Gözne olarak adlandırılır.

Res. 1 Gözne, kaleden görünüm, 3 Temmuz 2019, Foto: A.C. Benli

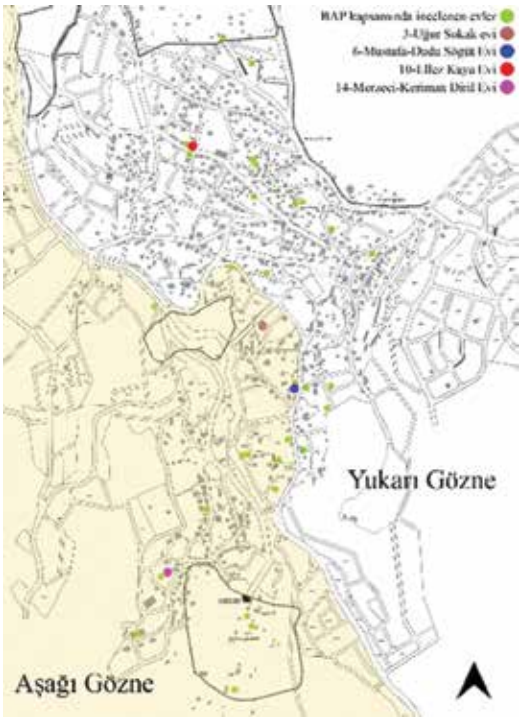

Res. 2 Gözne haritası, Aşağı Gözne ve Yukarı Gözne, proje kapsamında incelenen evler. Hazırlayan: S. Çoruh.

Res.3 1890'lı Yıllarda Gözne (Blatchford Koleksiyonu, Beyrut Amerikan Üniversitesi Kütüphanesi) (Taner, 2017, MDTO 9)

Gözne İklimi

Gözne de, bağlı bulunduğu il Mersin gibi Akdeniz ikliminin egemen olduğu ve bu nedenle kışları ılımlı, yazları çok sıcak bir yerdir. Ancak, kışları karlı olur ve yazları da Mersin kadar nemli ve sıcak bir havaya sahip değildir.

Kentin nemli yaz ayları, Mersin'de yaşayanları, özellikle yaşlı ve çocukları olumsuz etkilediğinden, yaylada evi ya da ikamet olanağı olanlar, haziran ayından ekim ayına kadar yaylaya taşınırlar.

Gözne'nin Tarihi

Tarihe bakıldığında, Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesinde yaylalarda, M.Ö 4500 den neolitik çağdan (cilalı taş devrinden) bu yana insani yerleşimler bulunmaktadır. Türkiye'de Kurtuluş savaşından önce, 1918 den 1922 ye kadar bölge Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Bu dönemde, halk bir hastanesi ve askeri merkezi olan Gözne'ye kaçmış ve sığınmıştır. Yine, 1860 dan 1919 a kadar, Mersin'de ve Tarsus'ta misyoner okulları açmaya çalışan Amerikalılar da, yaz aylarında Gözne yaylasında yerleşmişlerdir.

Gözne ve çevresi ilk çağlardan günümüze kadar yerleşim alanı olmuştur. Kayalıklı bir tepe üzerindeki Gözne kalesi, Ortaçağdan beri kullanılır.(Akpınar, 2013) Eski yıllarda Greklerin, Aramilerin burada yaşadığına ilişkin veriler vardır.(Uluğ, 1948) 18.yüzyıl sonlarında, Avşar oymağının bir bölümünün göçerken kurduğu Göğceli bucağının ilk merkezi, Mersin Gözne yolu üzerindeki Camili köyüdür.(Bilir, 2013,s.29)

Daha önceleri Korum köyü Gözne'yi yayla yerleşkesi olarak kullanırken, Mersinlilerin Gözne'yi yayla olarak tanımaları ise Debbas adlı bir Hristiyan ara-

cılığıyla olur.Debbas, Tarsus'ta, Saint Paul'ün evi olarak bilinen yerde oturan zengin bir Rum'dur, Gözne'ye bir av nedeniyle gider ve ormanlar içindeki Gözne'yi beğenerek yazın sıcak aylarında burayı yayla olarak benimser. Debbas'la birlikte, diğer bazı gayrimüslimler de yazları Gözne'ye gelmeye başlarlar. (Develi,2010)

Aşağı Gözne'deki çeşmenin adı Debbas'ın çeşmesi olduğu gibi, bağlık bir yerin adı da Debbas'ın bağı olarak anılır. Çeşmenin karşısındaki set üstünde altı yüksek taş kemerli, iki katlı, görkemli bir ev vardı. Debbas'ların evi. Ev Debbas ailesinden Yanparlı Hüseyin Efendi'ye geçmiş, ondan da Kadı Tahsin Merzeci satın almıştı. Bahçelerinde her çeşit meyve ağacı, çeşmeye bakan köşesinde ulu çınarı, çevresini kucaklayan koca cevizi, çamları, üzüm çardakları ile yeşil bir köşeydi Gözne'de. Eski Debbas çeşmesi bu evin bahçe duvarının dışında, sonraki çeşmenin birkaç metre yukarısındaydı. Kemerli yapısıyla tipik bir Osmanlı eseriydi. Ancak suyu giderek azalmıştı. Biraz aşağıdaki yeni çeşmeyi otel ve gazinoyu inşa ederken merhum Esat Tevfik'in yaptırdığı söylenirdi. Yeni çeşme de Debbas adıyla bilinirdi.(Taner, 2012, s.67) 50-60 yıl öncesinin Aşağı Gözne'sinde, merhum Esat Tevfik'in otel ve gazinosu ve gazinonun alt köşesinde Debbas çeşmesi yer alır. (Taner,2012)

Res.4 Debbas'ların Gözne'deki Kemerli Evi (2012,Taner, s. 67)

Res. 5 Günümüzde, Debbas Evi'nin yerinde bulunan iki evden biri, Merzeci (Keriman Diril) Evi. Foto: A. C. Benli,10.5.2014

Debbas'lar aslen Beyt-ül Lahm (Kudüs'ün 10 km güneyinde, Hazreti İsa'nın doğduğu kenttir.) şehrinden Osmanlı tebaası köklü bir ailedir. Abdullah (Abdo) Debbas ve kardeşi Halil'in Tarsus'a hangi tarihte geldikleri kesin olarak bilinmez. 1850'lerde, Mersin ve Tarsus'un ticari açıdan hareketlendiği bir dönemde geldikleri tahmin edilir. İşe ziraat ile başlayan aile daha sonra dokumacılık ve dış ticaretle uğraşır. Ailenin reisi Abdo Debbas 1860'lardan 1882'ye kadar, A.B.D. konsolos yardımcısı olarak görev yapar. (Taner, 2012,s.68) O yıllarda Tarsus'a en yakın A.B.D konsolosluğu Beyrut'tadır. Tarsus'taki konsolosluk bürosu Beyrut'a bağlıdır. Amerikan konsolosu J. Augustus Johnson hatıralarında Abdo Debbas'ın da kendisi gibi antika eser ve eski para merakı olduğunu, bu nedenle yalnızca görevleri gereği değil, iki dost olarak yakın görüştüklerini yazmaktadır. (Taner,2012, s.68(Johnson, 1915))

Bu arada Gözne de değişti. Esat Tevfik'in ve daha sonra oğlu Hayri'nin işlettiği otel ve gazino, orada düzenlenen dillere destan oyun partileri, orkestra eşliğindeki danslar, fırıncı Ömer usta, kasap Hacı geçmişte kaldı. Debbas çeşmesinde başka birilerinin adı var. "…hayratı" diye. Koca konağın yerinde de iki küçük ev bulunuyor. (Taner, 2012)

Gözne'de Amerikan arazilerinin yer alması

Gözne'de sonradan el değiştirmiş olan geniş Amerikan arazisi yer almaktadır. Aşağı Gözne'den Yukarı Gözne'ye kadar tüm batı sırtı Methini adlı bir Amerikalı aile üzerindeydi. Uzunca bir süre sonra, Gözne'ye gelen bu ailenin iki torunu, dedelerinin bu araziyi Amerikan İç Savaşı nedeni ile, ileride doğacak pamuk tarlaları gereksinimi için edindiklerini belirtmişlerdir. Güneyde arazi edinip, Gözne'de yayla olarak konaklayacakları da anlaşılmaktadır. Gerek aşağı, gerek yukarı Gözne'de Amerikan Koleji yönetici ve çalışanları ve din adamlarının arsa ve taşınmazları da bulunmaktadır.(4).(Develi, Şinasi, 1991,s.19)

Günümüzde birçoğu yıkılarak yeni yapılar yapılmış olmakla birlikte gayrimüslimlerden kalmış evler bulunur. (Develi, Şinasi, 2010)

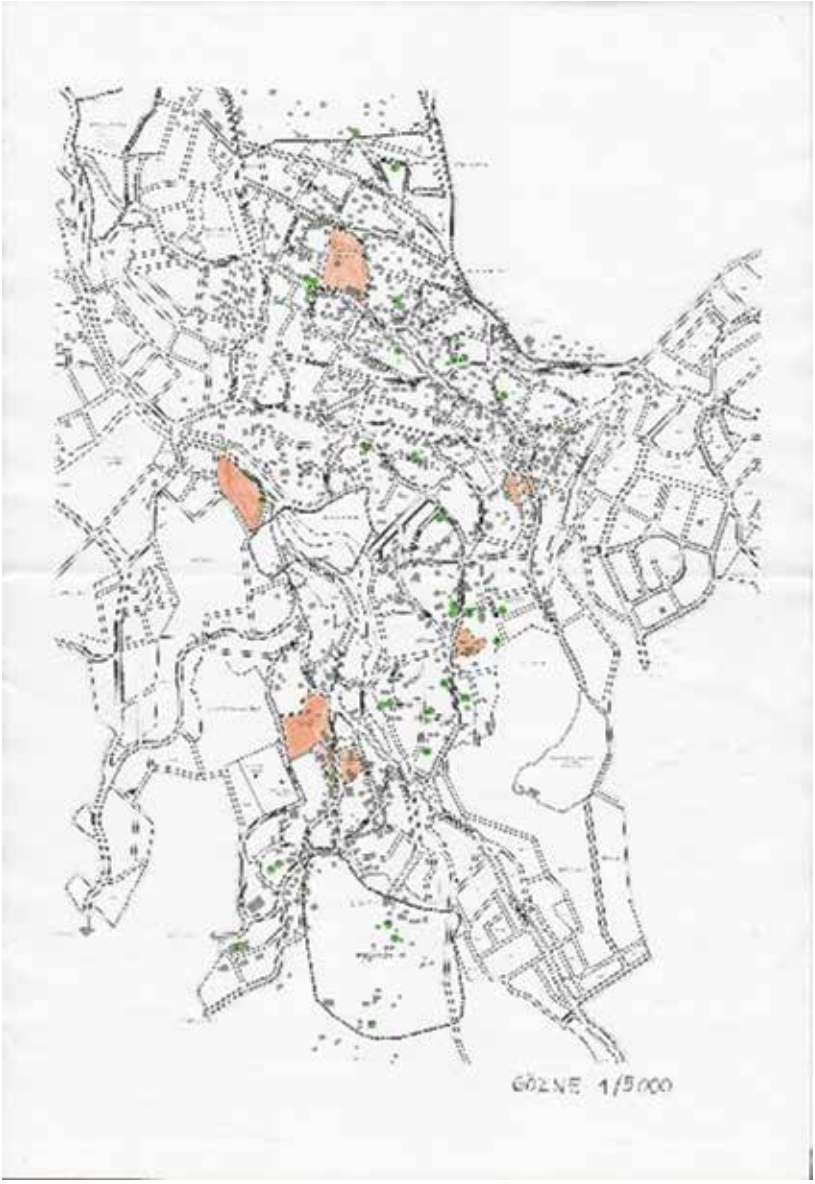

Res.6 Gözne haritasında 1984-1999 yılları arasında kalmış olan Amerikan arazilerinin yerleri, bilgi kaynağı, eski Gözne Belediye Başkanı Şefik Zengin.

Res.7 Gözne'de Amerikan Kolejinin misafirhane yapısı, şu anda yapı mevcut değildir. (Foto: Şefik Zengin, 1984-1990)

Res.8 Amerikan Kolejinin Gözne'deki yapısının yerinde günümüzdeki betonarme yapı, bir dönem Meslek Yüksek Okulu tarafından kullanılmış. (Foto: A.C. Benli 30.9.2019)

Gözne'de Amerikan arazilerinin yer alması da, Debbas ailesinin hem Amerikan konsolos yardımcılığı görevi yapmalarıyla, hem de Mersin ile Tarsus'ta açılması düşünülen Protestan Okulları ve sonra Tarsus Amerikan Kolejine dönüşen okulun yeri için yardımcı olmaları nedeniyle olur.

Osmanlı topraklarında çalışmalarına 1820'lerde başlayan Amerikan Protestan misyonerler, 1856 Tanzimat Fermanı'nın ardından, başta Ermeniler olmak üzere Hristiyan tebaaya yönelik çabalarını artırmışlardı. Hristiyan çocukların misyonerlerce eğitimi konusunda kuşkulu olan Osmanlı yöneticileri için asıl kaygı verici durum Müslüman çocukların da bu okullara gitmeye başlamasıyla ortaya çıktı. Misyonerler, Sunni inanışın dışındaki, Anadolu Alevileri, Yezidiler, Dürziler ve Nusayrilere de yönelmişlerdi… Daha önceleri Doktor ve Vaiz olarak Lazkiye'de çalışan Amerikalı Dr. David Metheny, 28 Aralık 1883'te Mersin'e gelerek 'Tarsus Misyonu'nu başlattı. Dr. Metheny (Mersin'de)sahilin yakınında (günümüzdeki Katolik Kilisesi civarında) arazi satın alıp burada bir misyon binası inşa etmeye başladı. Osmanlı kanunlarına göre; Müslüman çocukların yabancı okullarda okumaları kesinlikle yasaklanmıştı. Ancak Dr. Metheny'nin, idarecisi olduğu Mersin Amerikan Protestan Kız Mektebi'ne bazı Nusayrî çocuklarını gizlice aldığı tespit edilmişti. (Taner, 2017, MDTO7 (Dodds, "A Sketch of the Life of

Dr. Metheny", Ocak 1898,Olive Trees Dergisi, s. 21-25.))

Bu durum Osmanlı yetkililerin Dr. Metheny'e karşı daha sert tavır almalarına yol açmış, kanunlara aykırı hareketlerinden dolayı Dr. Metheny'nin Mersin'den sürülmesi hakkında çeşitli yazışmalar yapılmıştı. Yetkililer, Osmanlı tebaası olan Nusayri kızlarının Protestan okuluna alınmasının 1869 eğitim yasasına aykırı olması ve bu kızlardan bazılarının Amerika'ya götürülmesi nedeniyle Dr. Metheny'i suçluyorlardı. Neticede mesele ABD ile Osmanlı arasında diplomatik krize dönüştü. Kasım 1893- Haziran 1895 tarihlerinde Osmanlı ve Amerikan makamları arasında yüzlerce yazışma yapılmıştı.

Misyoner okullarına engel olunamayacağı anlaşılınca, yabancı kurumlarla rekabete girebilecek devlet okulları geliştirme fikri, Yıldız Sarayı'nın eğitim politikası haline gelmiştir. (Taner, 2017, MDTO7 (Uyanık, age).

Res.9 Dr. David Metheny (Taner, 2017, MDTO 7)

Res.10 Metheny ailesi (soldan sağa) Renwick, Janet, Listing(ayakta), Linnie, Brainerd, David ve Mary. (Taner, 2017, MDTO 7)

Mersin'de, Mersin Amerikan Protestan Kız Mektebi etkinliğini sürdürürken, bir Protestan Okulu, 1870'lerin başında Tarsus'ta da, Amerikalı misyonerler tarafından açılmak istenir. Okulun kurulacağı arsanın satın alınması işleminde, iş zorlaşır. Yasalara göre, Osmanlı devletinde, yabancılara mülk satışı yasaktır. Bu nedenle, üzerinde karar kılınan taşınmaz, okulda görev yapacak olan Osmanlı uyruğundaki 3 Ermeni'ye satılır. Tarsus'un Çıplak mahallesindeki bu arsayı satan kişi Catherine Debbas'tır. Okul 1888 yılında Saint Paul's Institute adını alır, Cumhuriyet sonrası Tarsus Amerikan Kolejine dönüşür. (Taner, 2012)

Nihat Taner'in yazılarından edinilen bilgilere göre, Gözne'ye av için giden ve Gözne'yi beğenip yayla olarak yazları yerleşen kişinin belirtilen olayların tarihlerine bakılırsa, John Debbas olduğu anlaşılmaktadır. John Debbas, Abdo Debbas'ın oğludur. John Debbas, konsolosluk memuru görevinin yanısıra, bir Amerikan dergisinin yerel muhabiri olarak da çalışır. 1. Dünya Savaşı yıllarında Amerika için casusluk yaptığı gerekçesiyle hapse atılır. Ailesinin yüksek bir bedel ödemesinin ardından serbest bırakılır. Yunanistan'ın hoşgörülü olması nedeniyle Yunan uyruğuna geçer. Kurtuluş savaşı döneminde Debbas ailesi Anadolu'dan ayrılır.(Taner, 2012)

Amerika kayıtlarına göre aileden John Debbas'ın A.B.D konsolosluk memuru (1907-08), konsolos yardımcısı ve vekili olarak (1908-14) tarihlerinde Mersin'de görev yaptığı görülür. 1909-17 yılları arasında Mersin'deki Amerikan konsolosu Edward I. Nathan'dır.(Taner, 2012)http://politicalgraveyard.com/geo/ZZ/TK-consuls.html)) 1917'de A.B.D Birinci Dünya Savaşı'na girince Mersin'deki konsolosluk kapatılır. O tarihlerden sonra Debbas adı sık duyulmaz olur. (Taner, 2012)

Debbas ailesi 1919 yılında, Kurtuluş savaşının başlaması ile birlikte Beyrut'a göç etmiştir. Aile, Beyrut'ta bankacılık, ticaret ve borsa işleriyle yine varlıklı bir yaşam sürdürür. 1975'te Lübnan'da iç savaşın başlamasıyla, önce Nijerya'ya giderler, sonra yeniden Beyrut'a dönerler, ancak savaş ortamında Beyrut'ta kalamayarak ailenin bir bölümü A.B.D Texas Albuquerque kentine göç eder ve yerleşirler. (Taner, 2012)

Mersin'in İşgali yıllarında Gözne'ye KAÇ KAÇ Dönemi

Gözne bir ara kaza merkezi olmuştur. Mersin kaymakamlığını Hacı Ömer (Kutay) yapmıştır. Çukurova Kurtuluş savaşı öncesi, işgal yıllarında Fransızlar tarafından işgal edilince Mersin'li halk Gözne'ye kaçmıştır. Bu nedenle o dönemde ve sonrasında, halk dilinde buna kaç-kaç denilmiş ve tarihi bir dönem gibi anılmıştır. Günümüzde bu tanım unutulmuş olsa da, eski kuşaklarca bilinmektedir.

Res.11 Mersin İskeleleri, 2015, S. Vural kitabından.

Fransızlarla mücadele eden savaşçılardan yaralananların bakımı için, işgal yıllarında, Gözne'de, bir hastane kurulmuştur. Bu yapı önce gayrimüslimlere ait iken, sonraları Vali Konağı olarak kullanılmış, daha sonra da yıkılmış ve yerine büyük bir yapı yapılmıştır. (Develi, Şinasi, 2010) Hindişıhı Zade Abdülkadir, Veli Tevfik (Ok), Esat Mustafa, Maraşlı Ali Efendilerin çabaları ile yapılan bu hastane 10 yataklıdır. Hastanenin yatak, yorgan, battaniye gibi gereksinimleri halkın yardımlarıyla sağlanmış, Dr. Ahmet diye tanınan sıhhiye çavuşu Yanparalı Ahmet Efendi, hastaneye memur olarak atanmıştır. Adana doktorlarından Salim (Serçe) bey başhekimliği üstlenmiştir. Konya Hiliahmer hastanesi hekimlerinden olan Dr. Muhtar Berker de (1) bu hastaneye ilaç, araç ve gereçleri sağlayıp bir süre de burada görev yapmıştır. (Develi, Şinasi, 2010, s.10.)

Dr. Metheny'nin oğlu 1881'de Lazkiye'de dünyaya gelen, John Renwick Metheny'nin, 1907 yılında Amerikan Şarkiyat Enstitüsü Dergisi'nde yayınlanan "Kilikya ve Kuzey Suriye'den Yol Notları" adlı makalesinde, Gözne ve çevresiyle ilgili bilgiler verilmektedir:

Mersin'den Gözne'ye giden yolda yer alan eski eserler şunlardır: Hristiyan Köy'ün kuzeyinde, yolun batısında bir mezarlık vardır. Araplar'ın kuzeybatısında, yolun altındaki vadide bir şapel ve manastır, manastırın kuzeyindeki yamaçta ise kayaya oyulmuş iki mezar yer alır. Mersin ırmağı vadisinin batı yakasında tahkim edilmiş bir mağara bulunmaktadır. Araplar ve Dalak Deresi (yazıda Doluk Dar) yolunun ortalarında, yol kenarında eski bir duvar ve duvarın yakınında Dr. Von Luschan'a (b) göre bir Hitit yazıtının parçası yer almaktadır. Araplar'dan bir saat mesafede, Dalak Deresi'ne giden üst yolda, babam (Dr. Metheny) tarafından 20 yıl önce bulunmuş olan bazı çok eski kalıntılar yer almaktadır. Dalak Deresi ve Gözne arasında, ortalarda bir Roma mezarlığı ve Roma yolu vardır. Mersin-Gözne arasında, İçme yolu üzerinde, sıcak su kaynağı yakınında Roma hamamı mevcuttur. (Taner, 2017, MDTO 9)

Res.12 J. Renwick Metheny (11.3.1881 – 19.2.1947)
(Taner, 2017, MDTO 9)

Aşağı Gözne vadinin ortalarında, batı yamaçta yer alır. Vadinin doğu ve batısında duvar şeklinde yükselen dağlar yağış getirir, dağların eteklerinde eğimli arazide oluşan küçük dere, yardan Karanlık vadisine dökülür, Gözne kalesi doğudaki dağın hâkim bir dönemecinde yükselir. Kalenin aşağısında bir yazının varlığını ilk defa 1895 yılında öğrendim. Ancak yazıyı bulmam bir dağcı vasıtasıyla 1905 Nisan ayında gerçekleşti. Şıh Bağı yolunun batı tarafına yakın bir kayanın doğuya bakan yüzünde beş satırdan oluşan Arami yazılı bir pano yer alıyordu. İlk harf yaklaşık 5 cm yüksekliğindeydi. Kopyaladığım ilk şekli Pennsylvania Üniversitesinden Prof. Lamberton'a yolladım ancak bu kopya tatminkâr bulunmadı. 1906 baharında Mersin'den Dr. Bedir'in (yazıda Badeer) yardımı ile yazının balmumu kopyalarını çıkardım ve daha düzgün çizimler yapabildim. Prof. J. A. Montgomery kendisine Pennsylvania Üniversitesi'nden Dr. M. Jasteow Jr.'un verdiği kopya üzerinde tercüme yapmak üzere çalışmaktadır. (Taner, 2017, MDTO 9)

Bulgar dağı yöresine en kısa doğal güzergâh Gözne vadisinden geçer. Ana ulaşım yolları dışında olduğu için pek bilinmeyen bu bölge eski dönem eserleri açısından detaylı bir araştırmayı hak etmektedir. (Taner, 2017, MDTO 9)

Res.13 Dr. Heinrich Kiepert (1818-1899) Alman coğrafyacı ve kartograf. (Taner, 2017, MDTO 9)

Gerçek topoğrafik çalışmalar yapılana kadar Dr. Kiepert'in (a) haritaları gezginler için tek kaynak olarak kalacaktır. Çoğu zaman, bazı yerleşimlerin haritada gösterilmediğini, bazılarının yanlış yerlerde ve/veya yanlış isimlerle verildiğini görmekteyiz. Bugüne kadar bazı bölgeler hiç gezilmemiş ve haritaya geçirilmemiştir. Ülkenin az gezilen yörelerinde yerli halk yabancılardan şüphelenmekte, dolayısıyla yanlış veya yanıltıcı bilgi vermektedir. Mersin'in kuzeyindeki bazı yerleşimlerin adları Dr. Kiepert tarafından yanlış olarak verilmiştir. Bu yerleşimlerin doğru adlarını ve parantez içinde yanlış olanları veriyorum: Hristiyan Köy (Gâvur Köy), Yeni Köy (Mantaş), Bulukli (Balukli), Arabler (Arabli), İçme (İşme). İçme'deki memba sularının sıcak ve kükürtlü olduğu dikkate alırsak doğru ismin "İçme" olması gerektiği ortaya çıkar. Bu yazı ekinde verilen harita yazar tarafından hazırlanmış olup bölgeye ait diğer haritalardan daha az hatalı olduğu iddia edilebilir. (Taner, 2017, MDTO 9)

Mersin'deki Misyoner okulları ve Gözne ile bağlantısı

Osmanlı topraklarında çalışmalarına 1820'lerde başlayan Amerikan Protestan misyonerler, 1856 Tanzimat Fermanı'nın ardından, başta Ermeniler olmak üzere Hristiyan tebaaya yönelik çabalarını artırmışlardı.

Hristiyan çocukların misyonerlerce eğitimi konusunda kuşkulu olan Osmanlı yöneticileri için asıl kaygı verici durum Müslüman çocukların da bu okullara gitmeye başlamasıyla ortaya çıktı.

Misyonerler, Sunni inanışın dışındaki, Anadolu Alevileri, Yezidiler, Dürziler ve Nusayrilere de yönelmişlerdi… Daha önceleri Doktor ve Vaiz olarak Lazkiye'de çalışan Amerikalı Dr. David Metheny, 28 Aralık 1883'te Mersin'e gelerek 'Tarsus Misyonu'nu başlattı. Dr. Metheny (Mersin'de)sahilin yakınında (günümüzdeki Katolik Kilisesi civarında) arazi satın alıp burada bir misyon binası inşa etmeye başladı.

Res.14 Mersin Amerikan Koleji Binası (Mrs Mary Metheny adına kayıtlı bina güneyde Akdeniz'e bakmaktaydı. (Olive Trees dergisi, 1905(Taner, 2017, 6, MDTO))

Osmanlı kanunlarına göre; Müslüman çocukların yabancı okullarda okumaları kesinlikle yasaklanmıştı. Ancak Dr. Metheny'nin, idarecisi olduğu Mersin Amerikan Protestan Kız Mektebi'ne bazı Nusayrî çocuklarını gizlice aldığı tespit edilmişti. (Taner, 2017, MDTO7 (Dodds, "A Sketch of the Life of Dr. Metheny", Ocak 1898,Olive Trees Dergisi, s. 21-25.))

Bu durum Osmanlı yetkililerin Dr. Metheny'e karşı daha sert tavır almalarına yol açmış, kanunlara aykırı hareketlerinden dolayı Dr. Metheny'nin Mersin'den sürülmesi hakkında çeşitli yazışmalar yapılmıştı.

Yetkililer, Osmanlı tebaası olan Nusayri kızlarının Protestan okuluna alınmasının 1869 eğitim yasasına aykırı olması ve bu kızlardan bazılarının Amerika'ya götürülmesi nedeniyle Dr. Metheny'i suçluyorlardı.

Neticede mesele ABD ile Osmanlı arasında diplomatik krize dönüştü. Kasım 1893- Haziran 1895 tarihlerinde Osmanlı ve Amerikan makamları arasında yüzlerce yazışma yapılmıştı.

Misyoner okullarına engel olunamayacağı anlaşılınca, yabancı kurumlarla rekabete girebilecek devlet okulları geliştirme fikri, Yıldız Sarayı'nın eğitim politikası haline gelmiştir. (Taner, 2017, MDTO7 (Uyanık, age).

Katolik kilisesinin güneyinde misyoner okulu. Foto. Nihat Taner arşivinden.

Rahip R. J. Dodds ve Ailesinin Gözne'deki Yazlık evi (Taner, 2017, 6, MDTO)

Gözne'de Yayla Evlerinden Günümüze kalanlar

Gözne'de 259. sokakta henüz dönüşüme uğramamış, kuzey ve doğu, batı duvarları kesme taş, bodrum katı halapa taştan, üst kat güney bölme duvarları ve döşemeleri ahşap, çatısı ahşap üzeri çinko veya kiremit olan yöreye uygun mimarisiyle bir yayla evi ve tipik planı.

Res.15 Gözne meydanına yakın 259. Sokakta henüz bozulmamış geleneksel Gözne Evi, ön görünüşü. Foto: A. C. Benli, 4 Temmuz 2019.

Res.16 Gözne meydanına yakın 259. Sokakta henüz bozulmamış geleneksel Gözne Evi, arka görünüşü. Foto: A. C. Benli, 21 Temmuz 2018.

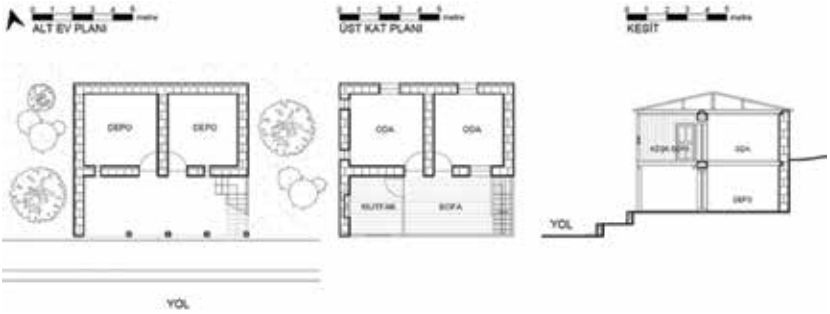

Res.17 Tipik Geleneksel Gözne Evi, planları ve kesit. Çizen: S. Çoruh.

Res.18 Gözne'de 2014 Mayıs ayında bir Uğur sokağa yakın bir yayla evi. Foto: A. C. Benli

Res.19 2019 yılında Uğur sokağa yakın bu yayla evinin dönüştürülmüş durumu.
Foto: A. C. Benli, 5 Temmuz 2019.

SONUÇ

Gözne, Mersin Tarihi kentinde yaşayanların ilk yayla yerleşimi olmuştur.

Gözne yayla olarak yerleşildiği ilk dönemlerde Mersin'in sosyal yaşamının da hafta sonları için danslı, müzikli bir merkezi durumuna gelmiştir.

Gözne, Kurtuluş savaşı öncesi işgal yıllarında KAÇ KAÇ adı verilen hemen tüm tarihi kent yaşayanlarının yerleşip sığındığı ikinci bir kent merkezi durumuna gelmiştir.

Gözne, Osmanlı tebasının olduğu gibi Mersin tarihi kentte yaşayan Levantenlerin de yayla yerleşimi olmuş ve misyonerlik çalışmaları yapan Amerikalılar da burada arazi edinmişlerdir.

Hatta Mersin'de kurulan Mersin Amerikan Koleji ve sonra kurulan Tarsus Amerikan kolejinin de Gözne'de arazileri ve binaları olmuştur.

Tüm bu nedenlerle Gözne yerleşiminin Mersin Tarihi Kent ile sıkı bir bağlantısı vardır.

* Bu makale, Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesinde, Dr. Öğretim Üyesi Ayşen C. Benli'nin proje yöneticiliğiyle, yardımcı araştırmacılar Öğr.Gör. Başak Yüncü, Öğr. Gör. Tuğçe Kemer, Araş. Gör. Selin Çoruh, Araş. Gör. Zahide Salan, Araş. Gör. Ebru Pekdaş, Araş. Gör. Pelin Şevkan tarafından hazırlananan AB-01 'Akdeniz Kıyı ve Yayla Yerleşimlerinin Yerel Mimari Yapısı ve Yerleşim Dokusunun Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi: Gözne Örneği' başlıklı Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) kapsamında yapılan çalışmalardan yararlanarak hazırlanmıştır. BAP çalışması Toros Üniversitesi BAP Komisyonu tarafından desteklenmiştir. Tarihsel bilgiler için Nihat Taner'e, Şinasi Develi'ye ve desteği için Toros Üniversitesi BAP komisyonuna ve teşekkürlerimizi sunarız.
*Ayşen C.Benli
Dr.Öğretim Üyesi,Mimar, Toros Üniversitesi
Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
İç Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

Bilir, F.Saadet, 2013, 'Gündüz Aktan Penceresinden Mersin', E Yayınları,
Develi, Şinasi, 2010, 'Dünden Bugüne Mersin', Mersin.
Develi, Şinasi, 2018, Kişisel Görüşme, 30 Haziran 2018, Gözne.
Taner, Nihat, 2012, MDTO Haziran 2012 (Mersin Deniz Ticaret Odası Dergisi), 'Mersin'e Gelen Ecnebi Gemiler -1',s.66-70, Mersin
Taner, Nihat, 2017, MDTO 6 (Mersin Deniz Ticaret Odası Dergisi), 'Mersin'deki Amerikan Koleji 1', Mersin
Taner, Nihat, 2017, MDTO 7 (Mersin Deniz Ticaret Odası Dergisi), 'Mersin'deki Amerikan Koleji 2', Mersin
Taner, Nihat, 2017, MDTO 9 (Mersin Deniz Ticaret Odası Dergisi), 'Mersin'deki Amerikan Koleji 4', Mersin
Uluğ, Bekir, 1948, 'Tarih Boyunca Çukurova', Cilt I, Toros Matbaası, Mersin.
Uyanık, Ercan. 2014."II. Abdülhamit ile Amerikan Protestan Misyonerlerinin Eğitim Mücadelesi: Amerika'ya Kaçırılan Nusayri Kızları",2014, Kebikeç sayı 37, s. 35-56.
Vural, Semihi, 2017, 'Ben Nevit Kodallı', AKOB (Akdeniz Opera ve Bale Kulübü) Yayınları, Güven Ofst Ltd., Mersin ISBN 978-605-67066-0-8

MEKAN, TARİH VE İNSAN BAĞLAMINDA MERSİN'DEKİ YENİ SÜRECE SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

Ahmet ÖZER 1

"Benim adım Mersin, 1950-1960'lı yıllarda genç, şirin az gelişmiş ama umut doluydum. Güzelliğim baş döndürücüydü. Renk, ışık ve çiçektim. Klikya geçmişini selamlamış kıyılarımda ilk saldırılar başladı. Sustum ve direndim. Sonra Karadenizli Müteahhitler geldi. Belediyecilerle birlik olup çalkantılı bir dönemi başlattılar. Beni büyütmek adına özensiz, düzensiz, kontrolsüz günah kuleleriyle her yanımı doldurdular. Kıyılarımın tümü beton yığınları ardında kayboldu. Adeta "Kör" oldum. Yıllar akıp gittikçe bu ağır beton yığınları, ihanet ... belgesi gibi kıyılarımın son soluk alanlarını da yuttu...
Artık bana güzel diyen yok...Yorgunum, küskünüm yalnız ve kırgınım...Çünkü geçmişime, güzelliğime ve öz varlığıma kıyanlara karşı koyan hiç olmadı.. Zaman akıyor.. Hala saldırıyorlar.. Artık saldırganlara verebilecek bir şeyim kalmadı.
Kapılarımı düne açamıyorum. Kapılarımı yarınlara hiç açamıyorum.Yüksek sesle düşünün ve sorun;'Mersin nerede?,Ben neredeyim?'Ve buruk bir el sallayın bana; 'Hoşça kal güzel Mersin, Hoşça kal düşler kenti,Hoşça kal yitik kent." N.

1 Toros Üniversitesi, Sosyolog, Prof. Dr., ahmet.ozer@toros.edu.tr

1. Giriş

Bilindiği üzere kentleşme, demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel bir değişmeyi ifade der. Demografik açıdan kentleşme, nüfusun kırsal ve tarımsal alanlardan kentlere akmasıdır. Ekonomik kentleşme, tarım ve hayvancılıkla uğraşan nüfusun başta sanayii olmak üzere tarım dışı faaliyetlere (sektörlere) kayması ve orada yoğunlaşmasıdır. Sosyo-kültürel kentleşme ise demografik ve ekonomik kentleşmeye uğrayan nüfusun kentin normlarını ve yaşayış biçimini yeni bir tarz olarak benimsemesi, yaşaması, yani "kentlileşmesi" demektir.

Kentleşme, isminden de anlaşıldığı gibi başlamış ve devam eden bir süreci, bir değişmeyi ifade eder. Gerçek anlamda bir kentleşmenin meydana gelmesi için bu üç unsurun (başka bir deyişle bu üç değişmenin) bir arada yaşanması gerekir. Bunlardan birinin eksik olması durumunda o ülkede veya o kentte gerçek anlamda bir kentleşmeden ve sosyolojik anlamda bir kentlileşmeden bahsedilmez.

Türkiye'ye baktığımızda ise bu bağlamda şunları görüyoruz:

Demografik açıdan bakıldığında, son yıllarda göç başta olmak üzere diğer nedenlerle kentlere yaşanan mobilite sonucu meydana gelmiş olan oluşum, kentleşmeden ziyade "demografik şişmeyi" yani nüfus büyümesini göstermektedir. Çünkü kentlere gelen nüfusun yoğunluğu karşısında ekonomik, sosyal ve kültürel kentleşme sağlanamamıştır. Tarımda makineleşmeye geçilmesi, kırsal alanda miras yoluyla arazilerin bölünerek küçülmesi, yeni yatırım alanlarında baraj göl aynaları altında çokça yerleşim yerinin kalması, iletişim ve ulaşım olanaklarının gelişmesi, kırsal alanın iticiliğine karşın kentin çekiciliği büyük nüfus akımlarına yol açmıştır. En önemlisi de son yıllarda Güneydoğuda yaşanan sıcak çatışma ortamının yaratmış olduğu büyük çaptaki "göç ve kaç hareketleri", başta Güneydoğudaki kentler olmak üzere Türkiye'nin (özellikle kıyı şeridinde yer alan bazı) büyük kentlerinin nüfuslarını 10 yıl içinde 2'ye hatta bazı yerlerde 3'e katlamıştır. Yönetsel ve kentsel hizmet sunumları ve onun temsilcileri gelen bu yoğun nüfusu dönüştürmek bir yana bu dalga karşısında adeta "acz"e düşmüştür.

Ekonomik açıdan baktığımızda ise bu nüfusu istihdam edecek bir sanayii olmadığı gibi bu anlamda yeni sanayii politikaları da geliştirilememiştir. Dolayısıyla gelen nüfus kentlerin varoşlarına sürüklenerek orada kendi olanakları çerçevesinde konut ve barınma ihtiyacını genellikle de gecekondulaşma biçiminde çözmüş bu süreç giderek her kentte iki ayrı kent meydana getirmiştir: Kent merkezleri ve gecekondu alanları. Gecekondulara ve kentlerin varoşlarına yerleşen nüfus ekonomik bir dönüşüme uğramadığı için iş bulma, uzmanlaşma ve farklılaşma sürecini yaşamamış, bu olanaklardan gereğince faydalanamadığı

için de gerçek anlamda kentli olamamış, yani sosyo-kültürel kentleşme sürecini yaşamamıştır.

Sosyo-kültürel açıdan ise, bu süreç anomik kentleşme, yabancılaşma ve arabeskleşme olgularının dramatik olarak yaşanmasına yol açmış; köyde iken mutlu yaşayan insanlar kentte çok daha mutlu olmanın hayaliyle geldikleri için büsbütün mutsuz olmuşlardır. Öyle ki kentsel yaşam olanakları, araç ve gereçleri bu kesime uzansalar dokunacak kadar yakın ama olanaksızlıklar yüzünden asla ulaşamayacakları kadar uzak olduğu için "kentsel umutları" kentin beton beriyerlerine çarparak tuzla buz olmuştur. Hal böyleyken kırsal alandan gelenler köylü olmaktan çıkmış ama kentli de olamamış, kentlileşememiş, arada kalmıştır.

Merkezi ve yerel yönetimler ise sorunları çözerek, gelen nüfusu kent sürecine entegre etmeleri ve kentlileşmelerini sağlamaları gerekirken yönetim zafiyeti, yasal, idari ve mali güçlükler nedeniyle bunu gerçekleştirememiştir. Sonuçta gelenler; kentlileşmek yerine kentleri birer büyük köy haline çevirmiştir.

Sorunlara doğru teşhisler konulmaz ve doğru çözümler üretilmezse bu süreç daha da büyüyerek devam edecek, böylece sorunlar içinden çıkılamaz hale gelecektir. Bunun da sonucunda kentlerin varoşlarında gelecekte kapanması zor derin toplumsal çalkantılar ve bunalımlar yaşanabilir. O nedenle bugünden tedbir almak gerekir. Çünkü yarın geç olabilir.

2. Mersin'in Tarihi Gelişimi

Mersin Anadolu'nun en eski yerleşim birimlerinden birinin üzerinde kurulmuştur. Bu yerleşim yeri J. Garstang'ın kazılarından anlaşıldığı üzere, Neolitik çağda Anadolu'nun ilk merkezlerinden biri olduğu anlaşılan Yumuktepedeki yerleşimin limanı Zephyrium liman kenti Tarsus, Soli (Pompeopolis) le birlikte (onların arasında) yer almıştır.

Daha sonra 170 yıllık bir süreçte Mersin, sahildeki birkaç evden metropol bir kent haline gelmiştir. Mersin'in bu gelişme serüveni kısaca şöyledir:
18 yüzyıl sonlarında kuraklık nedeniyle göç eden Avşar oymağı yörede üç köy kurar. II. Mahmut tarafından, Tarsus'u da içine alan bu bölgeyi yönetmek üzere görevlendirilen Koloğlu Mehmet Ağa 1830'lu yılların başında Göğceli bucağına gelir ve şimdiki Yoğurt Pazarı mevkiinde Yörüklerin ve köylülerin alışveriş etmesi için bir Pazar kurar. Bu pazarda Karataş'tan getirilen tuz, Kıbrıs'tan getirilen mallar (testi, çanak çömlek) köylülerin getirdiği mallarla (dokumalar, meyve, sebze, süt ürünleri, halı, deri, yün, kıl, aba giysileri ile) değiştiriliyordu. Halk

bu Pazar yerine "mersinlik" diyordu. Zamanla burada balıkçılar, bahçeciler ve gezgin satıcıların kurduğu "huğ" denilen saz ve kargı (Mersin'in Silifke'ye doğru çıkışında kargının bol bulunduğu yere bugün hala Kargıpınarı deniyor) ile yapılmış çamurla sıvanmış evler çoğaldı. Suriyeli gemiciler yelkenlileriyle buradan kereste, odun, kömür taşımaya başladılar. Böylece 1837'de Göğceli bucağına bağlı Mersin köyü kurulmuş oldu.

1837'de Göğceli bucağına bağlı kurulan Mersin köyünün hızla büyümesini sağlayan birkaç gelişme önemli rol oynadı:

1832-1839 yılları arasında Çukurova'yı işgal ederek bağımsız bir eyalet gibi yöneten Mısır Hidivi Mehmet Ali Paşanın oğlu İbrahim Paşa, Mısır ve Suriye'den getirdiği tarım işçileri ile pamuk ve şeker kamışı ekimine önem vermiş, bu da bölgede kısmen de olsa tarımda bir canlanmaya yol açmıştır. Bu canlanmanın etkileri cılız da olsa Mersin'de görülmeye başlar.(Karlangıç, 2018,81)

İkinci önemli gelişme Amerikan iç savaşı (1861) ile başlamıştır. Amerika'daki iç savaşta kullanılan barutun hammaddesi pamuktu. Kuzey ve Güney arasında genellikle de pamuk tarlalarında yürütülen savaş hem pamuk üretimini hem de barut yapımını azaltıyordu. Bunun üzerine yola çıkan Amerikalı ve İngiliz misyonerler pamuk üretecekleri alanlar aramaya başladılar. Pamuk üretimi için buldukları alanlardan biri de Çukurova ve dolayısıyla Mersin Ovasıydı. Amerikalı misyonerlerin (Çukurova'yı ve Mersin'i) pamuk üretmek için devreye sokmaları beraberinde Mersin'in kaderini değiştirecek veya etkileyecek birkaç gelişmeyi de başlatmıştır.

Bunlardan biri şudur: Amerikalı misyonerler Mersin'i pamuk için uygun bir yer olarak tespit ettiler ancak bölgede pamuk üretimini gerçekleştirecek kalifiye bir işgücü yoktu, dolayısıyla bu da pamuk üretimiyle ilgili projenin uygulamaya sokulmasını tehlikeye sokuyordu. Çünkü pamuk üretimi belli bir bilgi ve beceri gerektirmektedir.

Bunun üzerine arayışa geçen Amerikalılar Toroslarda bulunan birkaç Ermeni köyüne ulaşırlar. Ermenilerin eli bu işe yatkındır ama sayıları yeterli değildir. Bölgede bulunan göçebe Yörükler ise bu işten anlamamaktadır. Arayış sürer ve sonunda aranan işgücü (daha önceki deneyimin de etkisiyle) Mısır'da bulunur. Böylece pamuk üretiminde çalıştırılmak üzere Mısır'dan Müslüman Fellah Araplar Mersin'e getirilir ve pamuk üretimi başlar. Ancak bu kez başka bir sorun vardır: Üretilen pamuğu Amerika'ya nakletmek için gemicilikten anlayan kimse yoktur. Bu işten anlayanlar ise Beyrut'tan getirilir. Beyrut'tan gelen Arap nüfus Mısırdakinin tersine Hıristiyan'dır. Böylece Müslüman Mısırlı Araplar, Yörükler, Ermeniler, Türkmenler Mersin'i adeta kültürel bir mozaik haline getirirler. Bu mozaik üretimin bir araya getirdiği verimli bir mozaiktir. Ancak pamuğun Ame-

rika'ya gemilerle nakli sırasında çoğunluk Ermeni olmak üzere birçok Mısır ve Lübnan kökenli Arap Amerika'ya göç eder. Geri kalanlar ise Mersin'i yurt edinir ve yerleşirler; evlilikler yoluyla çoğalır, ev- bark sahibi olurlar.

Son yıllarda iki göç dalgası (1. göç dalgası, 1970'lerden sonra ekonomik koşullardan dolayı meydana gelirken; 2. göç dalgası, 1990 sonrası yaşanan çatışma ortamından dolayı meydana gelen göç ve kaç hareketiyle gelen zorunlu göçlerden oluşmaktadır) ile Güneydoğudan gelen çok sayıda Kürt nüfus bu mozaiği adeta tamamlar.

Üçüncü gelişme Süveyş Kanalı'nın yapımı için gerekli olan kerestenin Toroslardaki ormanlardan kesilerek Mersin Limanından gönderilmesidir. Bu gelişme ile Mersin Limanı hem daha gelişmiş hem de daha önem kazanmıştır.

Dördüncü gelişme de Lübnan'da yaşanan mezhep çatışması sonucu ayrılanların Mersin'e gelmesidir. Ayrıca Suriye'nin Lâskîye kentindeki Alevi Araplar da Mersin'e gelip yerleşirler. Bu iki göçte de daha önce Mersin'e buralardan gelen ya da getirilmiş olan Arap nüfusun ve yeni gelenlerin kereste ve nakliye işinden anlamalarının payı büyüktür. Nitekim ağaçları keserek kıyıya getiren ve oradan (iskeleden) sevk eden Lâskîye ve Trablusşam bölgelerinden gelen Araplar Mersin'de Lâskîye mahallesi oluşturmuşlardır. Bunlara Beyrut'tan gelenler de katılır. Bir kısmı bahçecilik bir kısmı da kiremit ve tuğla işleriyle uğraşmaya başlar. Kiremit ve tuğla işleriyle uğraşanların oluşturduğu mahalleye "Kiremithane", bahçecilikle uğraşanların oluşturduğu mahalleye "Bahçe Mahallesi", huğ çardaklarda oturanların oluşturdukları mahalleye de "Çardak Mahallesi" denmiştir. (Bu mahalleler bugün hala aynı isimleriyle mevcuttur)

Öte yandan limanın gelişmesi, taşıma ve yükleme işlerinde çalışacak olan güçlü kuvvetli işgücünü gerektirmiş, bu ihtiyacı karşılamak üzere devreye Lübnan'dan gelen Araplar girmiş, daha sonra Kıbrıs, Girit ve çevre illerden (genellikle Niğde'den) gelen nüfus da bunlara katılmıştır.

Ayrıca o dönemdeki koşullar içerisinde ticaretle uğraşan Fransız, İtalyan Levantenlerin, ulaşım işlerini yürüten Almanların varlığı ve bu varlığa binaen ilgili devletlerin Mersin'de konsolosluklar, temsilcilikler açmış olması, giderek artan dış bağlantılar kentin bir limana dönüştüğünü göstermekte ve kültürel çoğulculuğu daha da çeşitlendirmektedir.

Görüldüğü gibi 18. yüzyılın sonunda küçük bir köy iken gittikçe büyüyen ve gelişen Mersin aynı zamanda sosyolojik olarak ta adeta bu tempoya uygun bir yüksek grafik sergileyerek tam bir mozaik kent haline gelmiştir. 19. (ve 20.) yüzyılda Müslüman, Hıristiyan, Musevi her dinden; Türk, Kürt, Arap, Ermeni, Rum, Fransız, İtalyan ve Alman olmak üzere her milletten; Mısırlı, Lübnanlı, Kıbrıslı, Suriyeli gibi çeşitli memleketten; Giritli, Niğdeli, Urfalı gibi birçok kentten irili

ufaklı, çok ve çeşitli insan bir arada barış içinde ve kardeşçe yan yana yaşamış ve aynı mezarlığa ölülerini gömmüştür.

19. yüzyılın sonlarına doğru tarımın gelişmesi pamuk ve tarıma dayalı sanayilerin kurulması, Adana-Mersin demiryolunun yapılması (1886) ve Bağdat hattına bağlanması, belediyenin (1880) ve gümrük teşkilatının kurulması Mersin'i sadece ticari yönde değil aynı zamanda kentleşme yönünden de derinden etkilemiş, yukarıda sayılanlar birer kentsel gelişme dinamiği olarak rol oynamış tır. Bu gelişme trendine bağlı ve ona parelel olarak kent yeni idari kimlikler kazanmıştır. 1852 yılında Göğceli Bucak Merkezi Mersin'e taşınmış, 1864 yılında Göğceli, Kazanlı ve Elvanlı bucakları birleştirerek Mersin kazası kurulmuş, 1888'de Adana'ya bağlı bir sancak haline gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda, Kasım 1918'de, Mersin İngiliz ve Fransızlar tarafından işgal ediliyor. Kasım 1919'da yapılan bir antlaşma sonunda İngilizler yönetimi Fransızlara bırakıyor ve çekiliyor. Bu arada yer yer çatışmalar devam ediyor. Kasım 1920'de Fransızlar da tedricen çekilmeye başlarken, çatışmalar da artarak devam ediyor. 3 Ocak 1922'de Türkiye heyeti Mersin'e giriyor. 4 Ocak 1922'de son Fransız askeri de törenle Mersin'i terk ediyor. 1930'da merkezi Silifke olan İçel ilinin lav edilerek (Serbest Fırkaya büyük çoğunlukla oy vermesi bunda bir etken olmuştur) 1933'te Mersin iliyle birleştirilmesi sonucu İçel ili adını almıştır. (Gazel, 2016,217)

Birinci Dünya Savaşı sonrasında rehaveti üstünden attıktan sonra tekrar atağa kalkan kentte 1961'de Mersin Limanı, 1962 Ataş Rafinerisi, 1985'te serbest bölgenin kurulması ticari açıdan; Çukurova Sanayi, Akdeniz Gübre, Anadolu Trakya Cam Sanayi, Soda Kromsan tesisleri sanayi alanında; 1992'de kurulan üniversite eğitimde; Ortadoğu'nun en yüksek binası (52 kat) Merit ve Hilton gibi otellerin açılması turizmde; 1994'te Büyük Şehir Belediyesinin kurulması yerel yönetim alanında birer aşama olmasına rağmen Mersin henüz istenen konuma ve aşamaya gelmiş değildir. Yeni gelişmeler beraberinde yeni sorunlar getirmiş, kent bir yandan demografik olarak büyürken öte taraftan kentsel sorunlar da büyümüş, son çeyrek yüzyılda bu sorunlar içinden çıkılamaz bir hal almıştır. Gelinen noktada Mersin kendini yeniden yaratmanın, tabiri caizse ikinci büyük atağını başlatmanın çabası içindedir. Bunun için önce sorunları doğru teşhis etmek, ardından uygun çözümler üreterek çağdaş yönetişim teknikleri ve olanaklarıyla, cesurca uygulamaya geçirmek gerekmektedir.

3. Mersin'in Kentleşememe İle İlgili Sorunları

Mersin'in kentleşme sorunları demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel

kentleşme ve değişme ile yakından ilişkilidir. Bu belirlemenin ışığında Mersin'e baktığımızda şunları görüyoruz.

3.1. Kent Demografik Olarak Büyümekte Ama Dönüşememektedir

Mersin demografik olarak kentleşememiş, ancak almış olduğu göçler sonucu bir "demografik şişme" ya da "nüfus büyümesi" ile karşı karşıya kalmıştır. Resmi rakamlara göre 1990 yılında 422.350 olan Mersin'in kent merkezi nüfusu, 1997 yılında 500 bine yükselmiştir. Gayri resmi tespitlere göre ise kentin gerçek nüfusu bu rakamın çok üzerindedir. Resmi rakamı baz alsak bile 7 yıl içinde yaklaşık 80 bin civarında bir nüfus artışı ile karşı karşıya olduğumuz anlaşılmaktadır. Bugün ise kent nüfusunun bir milyon civarında olduğu tahmin ediliyor. Kaldı ki Mersin günümüzde Silifke - Adana hattında ve hinterlandında iç içe geçmiş bir çok yerleşim biriminin merkezinde yer alan "Bölgesel Birleşik Bir Kent"i temsil etmektedir ve bu haliyle "mega bir kentte" doğru ilerlemektedir.

Mersin'de meydana gelen bu nüfus artışının temelde üç kaynağı vardır. Birincisi ve en önemlisi Doğu ve Güneydoğudan gelen göçlerdir. Bu bölgelerden gelen göçler toplam artışın yarısından fazlasını oluşturmaktadır. İkinci göç kaynağı başta emekliler olmak üzere diğer klasik göç nedenleriyle gelenlerden oluşuyor. Artışın üçüncü kaynağını ise nüfusun, özellikle kenar mahallelerde, iç dinamikleriyle (yani yüksek doğurganlığın) meydana getirdiği artışlar oluşturmaktadır.

Mevcut kentsel olanakların dışında Mersin'in bir deniz şehri olması, ikliminin ılıman olması, ucuz bir kent olduğu yolundaki kanaat, inşaat ve narenciye sektörlerinden ötürü iş bulma umudunun yüksek olması Mersin'i göç alan bir merkez haline getiren diğer çekim (cazibe) nedenleri olarak sayılabilir.

Fakat Mersin'e gelen bu yoğun nüfus dönüşemediğinden kaçınılmaz bir sosyolojik gerçeklik olarak Mersin'i kendi ölçülerine göre "dönüştürmeye" çalışmaktadır.

3.2. Mersin Ekonomik Olarak Kimliğini Bulamamıştır

İlk geldiğim yıllarda gözlemlerim sonucu Mersin'in kimliksiz bir kent olduğunu görmüş ve bu kavramı (bazı tepkiler pahasına) mevcut realiteyi ifade ettiği için o zaman ortaya atmış ve tartışılmasını istemiştim. Aradan geçen sürede bu kavramın çeşitli kesimler tarafından tartışıldığını ve yerleştiğini görüyorum. Çünkü aklın yolu birdir ve doğru bir tahlil bu kentin kimliğini hala bulamadığını ortaya koymak durumundadır. Ancak bu tespitin bir rütbelendirme ya da Mersin İçin ön görülen bir kimlik olmadığı, aksine çağdaş ve gelişmiş bir kimlik yaratmak için bir çıkış noktası olduğu unutulmamalıdır.

Bir kentin kimliği kentte ki onlarca alan ve sektör arasında o kente damgasını vuran işlevlerin toplamıdır. Örneğin bu kadar göçe ve onca sorununa rağmen Mersin'in doğusunda yer alan Adana Sanayi, Mersin'in batısında yer alan Antalya ise turizm kentidir. Mersin doğusunda bulunan Adana'ya özenmiş ama bir "Sanayi Kenti" olamamış, batısında yer alan Antalya'ya özenmiş fakat bir "Turizm Kenti" de olamamış, arada kalmıştır. Nitekim Adana'da kişi başına düşen milli gelir 4000 dolar civarında iken Mersin'de 2500 dolar civarındadır ve bu rakam yukarı çıkacağına Körfez Kriz(ler)inin etkisiyle daha da aşağıya doğru inmiştir. Antalya'da 200 bin turistik yatak kapasitesi varken Mersin'de turistik yatak kapasitesi hala 5 bin dolayındadır. Bu alandaki olanakları ve potansiyelleri yüksek olmasına rağmen bir "turizm kenti" de olamamıştır, Mersin.

Mersin bir liman kenti olmasına rağmen, liman da kentin kalkınmasında ve bir kimlik oluşturmasında motorize bir güç olamamıştır. Mersin'de üniversite bulunmasına ve elverişli iklim koşullarına rağmen hala bir üniversite ve kongreler kenti haline gelememiştir. Kıyı yağmacılığı, portakal ve limon bahçelerinin katledilmesine yol açarak Mersin'in bir narenciye üretim merkezi olmasını da engellemiştir. Dolayısıyla Mersin hala kimliğini bulamamış, deyim yerinde ise arada olma konumunu sürdürmektedir. Mersin'in Sanayii, turizm ve narenciye alanındaki konumunu aşağıdaki örnekler çok çarpıcı bir biçimde sergilemektedir: Mersin'de "fabrikalar caddesi" var ama fabrikası yok; Mersin'de "plaj yolu" var ama plajı yok; Mersin'de "portakal mahallesinde" portakal, "zeytinli bahçe mahallesinde" zeytin bahçesi yok. Kent ismi olan ama cismi olmayanların kenti haline gelmiş ya da getirilmiş, "absürd" bir durumu ifade ediyor

Ama Mersin hem sanayi, hem turizm hem de üniversite ve kongre şehri olabilecek potansiyellere fazlasıyla sahiptir. Sorun bunları dönüştürme konusunda bir azim ve kararlılık ortaya koyacak olan yönetim kapasitelerinin bulunup ortaya çıkarılması ve bu alanlarda düşünülen veya düşünülecek olan projelerin realize edilerek hayata geçirilmesinde yatıyor.

3.3. Mersin Sosyo-Kültürel Açıdan "Kentlileşme" Sürecini Tamamlayamamıştır

Mersin'e göç ederek gelen göç zedeler, ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle normal kent alanlarında bir konut edinemedikleri için kentin civar mahallelerine ve varoşlarına sürüklenerek ya bir barınarak ya da bir gecekonduda barınma ihtiyaçlarını kendi olanakları çerçevesinde "pratik olarak" çözme yolluna gitmişlerdir. Genellikle ilk gelenlerin oluşturdukları kentsel adacıklar, ardıllarının gelmesiyle büyümüş ve giderek her mahallede o yöreden veya ilden, ilçeden gelen insanlardan oluşan hemşerilerin oluşturdukları adacıklar meydana gelmiştir.

Şırnaklılar Mahallesi, Mardinliler Mahallesi, Batmanlılar Mahallesi gibi. Kent, gelen insanlara gerekli olanakları sunup onları Mersinlileştiremediği için, gelen insanlar hemşerilik güdüleriyle bir araya toplanarak kendi eski kentsel veya kırsal yaşam ortamlarını yeni kente taşımışlar ve onları yeniden üretmişlerdir. Bu bölgelere taşınan ortak kader genellikle kültürel ve sosyal birliğin de ötesinde işsizlik, yokluk ve yoksulluktur. Dolayısıyla kentlerin varoşlarında biriken bu yeni yerleşim alanları yokluk, yoksulluk işsizlikle beslenerek her türlü gelişmeye açık bir hal ve dinamizm meydana getirmektedir. İşte bu süreç kentte gelenleri köylü olmaktan çıkarmış ama kentli de yapamamıştır. Kültürel yabancılaşma girdabıyla karşı karşıya kalan bu kesim, modern kentsel olanaklardan faydalanmanın, iş bölümü ve uzmanlaşmanın, kentsel yaşam pratiklerinin ve olanaklarının (eğitimin ve sağlık hizmetlerinin) uzağında kalmış ya da bırakılmışlardır.

Sonuçta bugün Mersin'e baktığımızda bir isim (Mersin adı) altında üç ayrı kent görebiliriz: Biri sembolik olarak Hilton-Merit hattında yer alan; caddelerinde kadillakların ve limuzinlerin görüldüğü; ortalama yıllık geliri 20-30 bin dolar civarında seyreden; bahçesi, havuzu olan lüks konutlarda oturan kesimlerin oluşturduğu bir Mersindir. Öbürü bu "merkezi Mersin"i çepeçevre sarmış; kente göç ederek gelmiş kesimlerin oluşturduğu varoşların Mersin'idir. Ortada ise ucuz kent, ılıman iklim sevdasıyla gelen emeklilerin oluşturduğu, orta gelirlerinin veya emeklilerinin Mersin'i bulunuyor.

Bu üç kesim açısından her bakımdan var olan farklılıklar ve düşük gelir grupları, özellikle yüksek gelir grubundakilerin yaşam, üretim ve tüketim kalıpları tarafından uyarılmakta hatta kimi zaman kışkırtılmaktadır. Hedef bu üç kesimli Mersin'i bir Mersin haline getirmek olmalıdır. Elbette ki kesimler ve (Mersin'deki) bölgeler arası farklılıkları tamamıyla yok etmek mümkün değil ama asgari seviyelere çekmek mümkündür.

4. Kentsel Yaşamda "Hak" ve "Görev" Kavramları

Bir kentte yaşayan insanları "kenttaş" olarak tanımlamak mümkündür. Kenttaşların yaşam grafiği içinde kent üzerinde bazı "hak"ları olduğu gibi kente karşı bazı "görev"leri vardır. Hak ve görev kavramları bir madalyonun iki yüzü gibi ayrılmaz iki parça olarak birbirlerini tamamlarlar. Kenttaşlardan kente karşı görevlerini yerine getirmeleri isteğinde bulunmak için onlara bazı kentsel hakları kullanma olanaklarını tanımak gerekir. Diğer bir deyişle görev kavramının ön koşulu hak kavramıdır. Ya da bu kavramın tekabül ettiği hakların tecellisidir.

Bir kenttaşın kent üzerindeki hakları alt yapısı olan çağdaş bir konut, temiz çevre, temiz hava, imarlı düzgün alanlar, geniş caddeler, yeşil alanlar, din-

lence yerleri, taşıma olanakları, eğitim, sağlık hizmetleri gibi sürekli ve günlük yaşamda ihtiyaç duyulan olanakların sağlanmasıdır. Bu olanakları kentin yönetiminden merkezi ve yerel düzeyde sorumlu olanlar yaratırlar ve kenttaşların kullanımlarına sunarlar. Bunlar çağdaş bir yönetimin dolayısıyla çağdaş bir kentin temel gerekleridir.

Kenttaşlar bu hakları kullanma karşısında bazı görevleri otomatik olarak yerine getirme ile sorumlu hale gelirler. Bu görevler, kentin ihtiyaçlarını karşılamak için gelir ve yaşam düzeyine bağlı olarak kendine tekabül eden mali yükümlülüğü yerine getirmek biçiminde gerçekleştirilir. Bunu da iki biçimde karşılar: Birincisi, merkezi yolla vergi verir. (Gerçek bir yerel yönetim sisteminde bu vergileri yerel yönetimler toplar) İkincisi, kentte kendisi ile ilgili verilen beledi hizmetlerin karşılığını kent yönetimine (belediyeye) öder. Su parası, emlak vergisi, çevre temizlik vergisi gibi. Çünkü her kentte yaşamanın bir maliyeti vardır ve bu karşılanıp doğru kullanıldığında kentte hizmet olarak geri döner. Birey çağdaş bir kentte yaşıyorsa veya böyle bir kentte yaşamak istiyorsa bunun bedelini ödemek durumundadır. Bu işin mali yönünü oluşturur. Kenttaşların kentsel yaşam için vermiş olduğu paraların yerinde kullanılıp kullanılmadığını denetlemesi, bu nedenle denetim mekanizmaları kurması şeffaf, katılımcı ve demokratik yerel yönetim geleneğinin oluşması için önemli bir adım olacaktır.

İşin başka bir boyutu da kentsel yaşamı kolaylaştıran kamusal araç gereçlere karşı sorumlu davranılmasıdır. Diğer bir deyişle kente karşı suç işlenmemesidir. Sorumluluk duygusuna sahip kenttaş/yurttaş suç işleyenleri uyarır veya ilgililere bildirir. Bu durumun kurumlaşması için "kent suçları" kavramı yerleşmeli ve bu suçlara bakan özel ihtisas mahkemeleri kurulmalıdır. Eğer yukarıda zikredilen ekonomik, sosyal, kültürel hak ve olanaklardan faydalandırma sağlanırsa kenttaşların sosyo-kültürel ve ekonomik düzeyleri yükseleceğinden bu gibi suçlar ve olumsuzluklar da olmayacak ya da çok azalacaktır.

Günümüzde artık modern çağdaş kentler hatta ülkeler bu durumun ne kadar gerçekleşip gerçekleşmediğine bakarak tespit edilmektedir. Yolları düzgün olmayan, binaları çürük dişler gibi dizilmiş, imar planları ve yapılaşmaları rüşvet kokan, sıkışık, plansız gelişi güzel gelişmiş, içinde mutsuz ve stresli insan kalabalıklarının koşuştuğu, birbirlerini iterek veya ezerek bir yerlere ulaşmaya çalıştıkları kentlerin varlığı gelişmemişliğin kanıtı sayılırken; yolları düzgün, alt yapı sorunlarını çözmüş, imarı insan yaşamını ve insan mutluluğunu esas alan, yeşil alanları ve kent möblesiyle ferah ve yaşanabilir mekânlar sunan güzel, planlı bir biçimde gelişen, içinde üretken, verimli ve mutlu insanların yaşadığı kentler ise gelişmişliğin ölçütü sayılıyor. Birinci şıkta sayılanların yaşanmaması için ikinci şıkta sayılanların yerine gelmesi gerekiyor.

Sonuç itibariyle yönetenler kentte yaşayanlara çağdaş kentsel olanaklar sundukları oranda onlardan görevlerini yerine getirmelerini isteyebilirler. Bu karşılıklı olumlu etkileşim kentin toplam enerjisini, kentin mutluluğu için harekete geçirecektir. Peki bütün bu işleri kim yapacak? Birinci kritik soru budur. Elbette bu konuda (başta merkezi hükümetler olmak üzere) yerel yönetimlere büyük görevler düşüyor. Peki, yerel yönetimler bu görevleri yapacak, bu devasa işlerin üstesinden gelecek durumda mı? İşte cevaplandırılması gereken ikinci kritik soru da budur.

5.Yerel Yönetimlerin Durumu

Genellikle "yerel yönetimler demokrasinin beşiğidir" deniliyor. Bunun başlıca nedeni yerel yönetimlerin site (kent) devletlerinde ortaya çıkması ve demokrasinin merkezi olmaktan ziyade yerel orijinli olmasıdır. Bugün bile uluslararası zirveler, örneğin Rio Deklarasyonu (1992) ve Habitat II (1996) eylem planı "sorunların çözümü için yetkinin hizmete en yakın birimlere bırakılması" formülasyonunu ileri sürüyorlar. Bu vurgu, yerel yönetimlerin hükümet ve sivil sektörle birlikte üçüncü önemli bir aktör olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türkiye'de nüfusun dörtte üçünün kentlerde yaşıyor olması; devletin küçültülmesi çabaları ve ekonomiden el çektirilmesi tartışmalarına karşın hala sosyal ve kentsel yatırım alanlarının kamusal bir alan teşkil etmeye devam etmesi ve bu yatırımların yerel yönetimlerce gerçekleştirilmesinin benimsenmesi ve artık dünyada katı merkeziyetçi yönetim anlayışının çökmesi yerel yönetimlerin (ve yerel yönetimler içinde belediyelerin) ne denli önemli olduklarının birer göstergesidir.

Ancak bu gün bu kadar önemli olan ve giderek daha da önemi artan yerel yönetimler, sorunları çözmede gerekli yetkinliğe ve etkinliğe sahipler mi? Bu soruya bugün maalesef olumlu bir cevap vermek olanaklı değil. Çünkü Türkiye'de yerel yönetimler üç nokta da tıkanarak sorunları çözmenin adresi olmaktan ziyade sorunun bizzat adresi haline gelmiştir. Yasal alanda, idari alanda ve mali alanda meydana gelen bu tıkanıklık sadece yerel yönetimlerin değil aynı zamanda Türkiye'nin de önünü tıkamaktadır. 70 yıl önce günün koşullarına ve ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla çıkarılan yasalar bugün artık, nüfus olarak artmış, ihtiyaçları çoğalarak çeşitlenmiş olan toplumun ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktır. İdari alanda, vesayetçi ve katı merkeziyetçi anlayışın benimsenmesi, bütün sorunların Ankara'da tespit edilmesi, bütün çözümlerin Ankara'da üretilmesi ve bütün kaynakların Ankara'dan aktarılması anlayışı bugün iş görmekten uzaktır. Topluma 70 yıl önce emekleme çağında giydirilen bu elbise bugünkü gelişmişlik karşısında dar gelmekte ve o nedenle patlayarak dökülmektedir. Mali açıdan, öz kaynaklara dayalı olarak gelişecek bir öz ve özerk yönetimden ziyade

merkeze muhtaç hale getirilmiş ve üstelik merkezdeki kaynakların tasarrufunu nesnel bilimsel ölçülerden ziyade partizanlığa açık siyasal tasalluta terk etmiş bir mali rejim iş üretmekten, sorun çözmekten dolayısıyla çağdaş bir kentleşmeyi yaratmaktan uzaktır. halde sorun acildir; çözümü de bir o kadar aciliyet arz etmektedir.

6. Sonuç ve Bazı Öneriler

Birinci öncelikli çözüm merkezin kendini düzeltmesini, sistemin yeniden yapılandırılmasını, Cumhuriyetin demokratik bir öze kavuşturulmasını gerektirmektedir. Başka bir çalışmayı gerektiren bu konu merkezin yerel yönetimleri ademi merkeziyetçi bir anlayışla güçlendirmelerini gerektiriyor

Bunun için yıllardır muhalefetteyken siyasi partiler tarafından seslendirilen ama iktidara gelindiğinde bir türlü çıkarılamayan Yerel Yönetimler Yasası çıkarılmalıdır. "Yerel Yönetimler Reformu" olarak da dile getirilen bu yasa toplumun ve belediyelerin tümü göz önüne alınarak çıkarılmalı, göstermelik bir biçimde işi rötuşlarla geçiştirmemelidir. Aksi taktirde iktidardaki siyasal partilerin bugünkü genel ve yerel konumları ve çıkarları gözetilerek, merkezde toplanmış yetkileri yerel devretmeyi içine sindiremeyerek, orasından burasından birtakım rötuşlarla yapılacak bir değişiklik "kaş yapıyım derken göz çıkarmak" olur ki böyle bir değişiklik Türkiye'ye zaman kaybettirmekten başka bir işe yaramaz. Böyle bir düzenleme zaten giderek yükleri artan kentleri ve o kentlerin yönetimlerini daha da zor durumda bırakır, bu da sorunların daha da ağırlaşmasına neden olur. Gerçek anlamda çağdaş ve modern kentleşmenin önünü tıkar. Bugün zaten yeterince zorluk vardır; buna yenilerini eklemenin gereği yoktur. Unutulmamalıdır ki gerçekçi bir yerel yönetim reformu sadece beledi sorunları çözmekle kalmaz aynı zamanda Türkiye'nin yıllardır cebelleştiği ve zaman kaybettiği diğer bazı siyasi, sosyal ve kültürel sorunların çözülmesine de büyük katkılar sağlar. Sonuç itibariyle bu konuda yapılacak şey, yerel yönetimlerin idari ve mali sorunlarını çözen onlara kaynakla birlikte yetki aktarımını sağlayan, tam özerk bir yerel yönetimin önünü açmaktır. Bu amaç ve anlayışla, AB'ye girmek için çaba sarf eden Türkiye'nin kendini "Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı" ile uyumlu hale getirmesi, Türkiye'nin sadece AB'ye girişini hızlandırmakla kalmayacak aynı zamanda çağdaş ve gelişmiş Türkiye'nin, çağdaş ve gelişmiş kentlerin ve yerel yönetimlerin önünü de açmış olacaktır.

Kuşkusuz merkezi düzeyde yapılanların yanı sıra yerel düzeyde de yapılacak çok iş vardır. Bunun için yapılacak şey Mersin'de "nüfus emme kapasiteleri" yaratmaktır. Yani sanayileşmeye hız vermektir. Sanayi Mersin'i "üretmeden tü-

ketenlerin kenti" olmaktan çıkarmanın ötesinde yeni iş alanları ve istihdam kapasiteleri sayesinde bu kesimlerin ekonomik gelir düzeylerinde ve giderek sosyal ve kültürel yaşam koşullarını yükselterek olumlu değişmeler meydana getirecek, yani "kentlileşme sürecini" hızlandıracaktır. Bununla birlikte Mersin'in bir turizm kenti olarak potansiyellerini açığa çıkararak (hizmet sektörünü) canlandırmak kentin gelir ve istihdam kapasitesini arttıracak iç ve dış bağlantılar yoluyla bir canlılık meydana getirecektir. Ayrıca Mersin Üniversitesi sayesinde Mersin bir bilgi merkezi ve kongreler kenti haline gelebilir. Mersin'de yapılacak bilimsel araştırmalar, her yıl gelen on binlerce öğrenci, binlerce öğretim üyesi ile toplumun aydınlanmasına ve refahına katkıda bulunabilir, bulunması gerekir. Böyle bir ortamda Mersin'in iklimi, coğrafi konumu, turizm kapasitesi dikkate alınırsa Ortadoğu çapında bir kongre merkezi haline gelmesi gerekiyor. Bu durumda Ortadoğu'nun ve hatta Türkiye'nin çeşitli yerlerinden firmalar, kurumlar, üniversiteler, kongrelerini, konferanslarını, fuarlarını düzenlemek için Mersin'i tercih edeceklerdir.

Yukarıda izah edilen senaryonun gerçekleşmesi Mersin'i gerçek kimliğine kavuşturabilir. Turizmini dışlamayan bir sanayii şehri ve aynı zamanda üniversite ve kongreler kenti olabilir. Mersin'in bu vizyonu vardır. Bu potansiyelleri vardır. Doğru kararlar etkin ve verimli bir yönetim, insana değer veren bir üretim ve bilginin ışığı bunu sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Bayhan, Vehbi. "Türkiye'de iç göçler ve Anomik Kenileşme", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 20-22 Kasım, 1996, Mersin.
Gazel, Ali Ahmet. "İçel Sancağı'nın Yönetim Merkezi Olmak İçin Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele", A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 56, Erzurum, 2016, 1215-1253.
Keleş, Ruşen. "Türkiye'de Şehirleşme Eğilimleri", AÜ. SBF Drg., Cilt 25. Aralık 1970, Ankara.
Kıray, Mübbecel. "Kentleşme ve Potronaj İlişkileri" ,Ada Kentliyim Dergisi Sayı II, 1996, Ankara.
Kırlangıç, Osman. "Mısırlı İbrahim Paşa Döneminden Birinci Dünya Savaşı Sonlarına Kadar Adana'da İşçilerin Serüveni (1832-1918)", Tarih ve Gelecek Dergisi, Ağustos 2018, Cilt 4, Sayı 2, 75-88.
Laçiner, Ömer. "Kentlerin Dönüşümü", Birikim 86,87, Haziran, Temmuz 1996.
Özer, Ahmet. Kentleşme ve Yerel yönetimler, Karşı Yayınları, 1995, Ankara.
Sezal, İhsan. Şehirleşme, 1992, İstanbul.

TÜRKİYE'DE KENTSEL POLİTİKALAR BAĞLAMINDA KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ ÜRETİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ: MERSİN ÖRNEĞİ

Ahmet YAMAN 1
Dr. Öğr. Üyesi Fikret ZORLU 2

ÖZET

Türkiye'nin son 60 yıllık tarihinde, sanayileşme ve kentleşme sürecini oluşturan politikaların somutlaştığı, uygulandığı, görünür olduğu, üretildiği alanlar, kentlere ve kent mekânlarına yöneliktir. Küçük sanayi siteleri de kentsel mekânın sanayileşme ve kentleşme politikalarıyla üretildiği, ilişkili olduğu yapılardır. Bu yapılar, kentlerin planlı gelişmesine katkı sağlaması, kentlere yerleşmiş sanayi işletmelerinin kent dışına çıkarılması amacıyla mekânsal teşvik olarak merkezi hükümet programlarında yer almaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'de 1960 sonrası planlama dönemi ile 1980 sonrası neo-liberal dönemdeki uygulanan kentsel politikalar bağlamında kent mekânı olan küçük sanayi sitelerinin kuruluş amaçlarını, oluşum süreçlerini, ekonomik, politik ve sosyal ilişki yapılarını, kentsel politikalar bağlamındaki değişim ve dönüşümleri ele alınacaktır.

Araştırmanın çalışma konusunu oluşturan küçük sanayi siteleri 1960 yılından bu yana her ilde ve ilçede en az bir tane kurulmuştur. 2019 yılı itibariyle Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı finansal desteği alan sanayi site sayısı 476 adete ulaşmış olup, bakanlık finansal desteği olmadan kurulan ve faal olan sanayi site sayısı da yaklaşık 500 tanedir. Bu alanların bir kısmı şehrin dışında yer alırken büyük bir bölümü de kent merkezlerinin içerisinde yer almaktadır. Küçük sanayi sitelerinin işlevleri ve mekânsal özellikleri açısından kentlerin gündemini, yeniden kurulmaları, yenilenmeleri ya da taşınmaları şeklinde meşgul etmektedir. Bu bağlamda küçük sanayi sitelerinin üretimi ve dönüşümüne yönelik uygulanan politikalar, kamu politikası analizi bağlamında ve süreç yaklaşımı, modeli içerisinde değerlendirilecektir.

Aynı zamanda bu çalışmada, kentsel politikaya konu olan sanayi site-

[1] Mersin Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Adayı. ahmet.yaman@yahoo.com.tr
Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Danışmanı
NOT: Bu çalışma, Mersin Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetiminde Tez İzleme Aşamasında olan Doktora Tez Çalışmasından faydalanarak hazırlanmaktadır.
[2] Mersin Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Dr. Öğr. Üyesi

lerinin mekânsal üretimi ve dönüşümünün çözümüne girişen farklı ölçeklerde örgütlenmiş kamu ve sivil toplum aktörleri vardır. Bu aktörleri de göz önüne alarak kent mekanı olan sanayi siteleri yapılı çevre olarak üretilen, kolektif tüketim ihtiyaçlarının karşılandığı, kentsel rejim ve koalisyonlara konu olarak, kent yöneticilerine bağlı, yönetişim tartışmaları içerisinde yatay ve dikey örüntülerde konumlanan sermaye, merkezi ve yerel güç ilişkilerinin soruna yönelik yürüttükleri / yürütemedikleri politika ve uygulamalar analiz edilecektir.

Kamu politikası ve kent politikası analizi kuramlarından hareketle , Mersin ilindeki sanayi sitelerinin ölçek ve yapılış modelleri göz önüne alınarak, üretim ve dönüşümleri ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kentleşme, Kamu Politikası Analizi, Kentsel Politika Analizi, Kent Mekanı, Sanayi Siteleri

PRODUCTION AND TRANSFORMATION OF SMALL INDUSTRIAL SITES IN URBAN POLICY CONTEXT IN TURKEY: CASE OF MERSİN

ABSTRACT

During sixty years historical periods of Turkey, the fields in which the policies constituting the process of industrialization and urbanization are concretized, implemented and produced have been to urban and urban spaces. Small industrial sites are the places and structures where urban spaces are produced by industrialization and urbanization policies. These structures are involved in the central government programs as spatial incentives in order to contribute to the planned development of cities and to removal industrial enterprises to the uptown. This paper examines the transformations and changes of industrial sites in the context of urban policies in terms of the objectives of the organization, formation processes, economic, political and social relations structures.
Small industrial sites which are the subject of the study, at least one was established in each province and district in Turkey since 1960. As of 2019, the number of industrial sites receiving financial support from the Ministry of Industry and Technology has reached 476, and the others which are established and used without financial support from the Ministry is approximately 500. While some of industrial sites are located outside the city, most of them are located in city centers. The city's agenda are concerned in terms of the functions and spatial characteristics of small industrial sites as regard to be re-established, renewed or relocated. This paper focus on the policies applied for the production and transformation of small industrial sites will be evaluated within the context of public policy analysis and within the process approach model.
At the same time, in this study, there are public and non-governmental actors organized at different scales to solve the spatial production and transformation of industrial sites subject to urban policy. Taking these actors into consideration, the industrial sites which are urban spaces, are considered as a built enviorenment which is produced and where collective consumption needs are consumed. Also, the policies and implementations will be analyzed as a subject of urban regimes and coalitions, which are depend on city managers who have central and local power relations, are in horizontal and vertical patterns within the governance disccusions besides.

Based on the theories of public policy and urban policy analysis, the production and transformation of industrial sites in Mersin, which have different characteristics

according to the construction models and small - medium and large scale, will be investigated.
Keywords: Urbanization, Public Policy Analysis, Urban Policy Analysis, Urban Space, Industrial Sites

GİRİŞ

Endüstri devrimini başlatan ülkelerde sanayiler şehir içerisinde yer almaktaydı. Zaman içinde sanayi, toplumda doğan çeşitli kuvvetlerin etkisiyle çevreye itilmiştir. Merkezde, kullandığı şehirsel arazi birimi başına en çok ödeyebilen ve en güçlü olan kalabilecektir. Böylece, şehir içinde yer alan sanayi, bir yandan ürünlerinin yarattığı yeni şehirleşme biçimi, sanayide teknolojik gelişme ve ölçek büyümelerinin getirdiği çok yer kullanma eğilimlerinin, öte yandan da sanayinin çevresine yaptığı yan etkilerin doğurduğu sosyal ve politik hareketlerin sonucu olarak kendisini şehrin çevresine iten güçlerin etkisi altında kalarak kendisine yön vermektedir. Sanayicinin yer seçimine karar verirken iki önemli karar almaktadır. Birinci karar, şehrin içindeki konumuna ikincisi ise kapladığı arazi büyüklüğüne ilişkindir. Sanayi yer seçimi açısından müşteriye yakınlık, kullanılacak teknoloji, ölçek büyüklüğü gibi kriterler önemlidir (Tekeli, 2010). Bu kriterler, kent mekânında sanayi alanları yer seçimi konusunu kentin ekonomik, sosyal yapısı, ulaşım alanlarındaki kent planlamasını ve politikasını belirlemede önemli arz etmektedir (Sarı Özdemir, 2017; Zorlu, 2017).

Şehir planlama için üretimin örgütlenmesi, sanayinin yer seçimi ve sanayinin mekânsal organizasyonunu kapsayan sanayi konusu temel çalışma alanlarından birisidir. Buna göre, sanayinin yarattığı katma değer ve istihdam ile sanayinin yerel ekonomik kalkınmadaki yeri temel değişkenler olarak ele alınmaktadır. 1960'larda fabrika odaklı sanayi yapısı kitlesel üretimi olan Fordist üretim yapısı zamanla post fordist üretime geçişle birlikte esnek üretime dönük üretim biçimini ön plana çıkardı böylelikle küçük ve orta ölçekli işletmeleri (küçük güzeldir) ekonomik ve sanayi üretimin merkezine yerleştirdi (Schumacher, 1973) (Köroğlu Armatlı, 2017).

Bu süreç kentsel sorunları, toplumsal sorunları ve iktisadi gerilimleri, çevre, sağlık, istihdam vb. sorunları da siyaset biliminin ve kamu yönetimin gündemine taşımıştır. Dolayısıyla kamu politikası üretim sürecinde kentsel politikanın çözmeye giriştiği sorunlara mekânsal nitelik, politika yapım süreçlerindeki karar alma süreçleri ile kurumsal ve örgütsel yapılar arasındaki ilişkileri inceleyecek akademik çalışmalar ön plana çıkmıştır (Bayırbağ, 2017).

Bu çalışmada, Türkiye'deki kentsel politika planlamasının, süreçlerinin ve uygulamalarının kent mekânı olan küçük sanayi siteleri üzerindeki kurucu, değiştirici ve dönüştürücü etkisi Mersin örneği üzerinden incelenerek, analiz edilecektir.

1. KENTSEL SİYASET VE KENT MEKÂNI

Yerel siyaset ve kentsel siyaset kavramları çoğu zaman literatürde birbirlerinin yerine kullanılan iki kavramdır. Yerel siyaset, yerel yönetim örgütlerinin dışındaki diğer kurum ve örgütlerle, otoriteleri kapsayan süreçleri içerisine almaktadır. O yerin merkezdeki milletvekilleri, merkezi yönetimce atanmış idarecileri, , baskı gruplarını, sendikaları vb. aktörleri kapsayan kavram olarak ön plana çıkmaktadır. (Çukurçayır, 2008: 23)

Keleş (2006) , kentsel siyaset kavramını dar ve geniş anlamında olmak üzere iki şekilde kullanmaktadır. Buna göre yerel siyaset, dar anlamıyla yerel alandaki karar alma süreçlerinin, yerel yönetim ile merkez arasındaki mali- idari ilişkinin ve yerel seçimlerin incelendiği konuları kapsamaktadır (Keleş, 2006, s. 107). Bayraktar ise, Türk sosyal bilimler yazını ve siyaseti çerçevesinde yerel siyaset denilince akla ilk ve ekseriyetle sadece gelen, odağında belediye yönetiminin bulunduğu kentsel siyasetin ön plana çıktığını söylemektedir. Özellikle, 1980 sonrasında imar yetkilerini kazanarak, merkezi hükümetin güdümünde sadece belli kent hizmetlerini yapan, özerkliği tartışmalı kurumsal doğasından sıyrılarak, gözden gelinemez kaynak ve yetkilerle donanan belediye ve özellikle büyükşehir belediyeleri etrafındaki iktidar ilişki ve çelişkileri yerel siyasete kafa yoranların temel ilgi odağı olduğunu oluşturmaktadır (Bayraktar, 2009: 83).

Geniş anlamdaki yerel siyaset ise yerel yönetimlerin tarihi ve gelişme süreci, AB ilişkileri, özerklik, yerel demokrasi, çevre ve enerji sorunları, gecekondulaşma, kentsel dönüşüm, sivil toplum kuruluşları vb. konular yerel siyasetin ilgi alanını oluşturmaktadır. Bu anlamda kentsel siyaset kentsel alanların ve kentleşmeyi etkileyecek biçimde bölüştürülmesini anlatmaktadır (Keleş, 2006: 107). Kurtoğlu, kentsel siyaset terimi ile kentsel alanlardaki belediyelerin yönetimine ilişkin siyasi faaliyetlerin anlaşıldığını belirtmektedir (Kurtoğlu, 2004: 20). Kentsel siyasetin amacı da kentsel altyapının etkin bir şekilde düzenlenmesi, kentsel alanların planlanması ve yeniden oluşturulması, kentte yaşayan insanların eğitim ve öğretime kolay ulaşabilmeleri, kolektif tüketimin düzenlenmesi yoluyla emeğin yeniden üretilmesinin sağlanması, toplumsal düzeni sağlamak gibi kentsel yaşamın neredeyse bütün alanlarını kapsayan dolayısıyla kentte yaşayan bütün grupları doğrudan etkileyen kararların alınıp uygulanması şeklinde ifade edilmektedir (Erder ve İncioğlu, 2013: 26-30).

Kentsel siyasetin yukarıda belirtilen amaçları doğrultusunda kentsel kamu politikaları oluşturulmaktadır. Oluşan kentsel kamu politikaları; "Hangi

kararlar ve hangi nedenlerle alınıyor? Bu kararlar sonucunda kazanan ve kaybeden kimler? Bu kararlarda finans / para nasıl bir rol oynuyor? Kamu politikalarının etkileri nelerdir? Kentsel politikalar nasıl değerlendirilmektedir?" sorularından da görüleceği gibi kentsel siyaset ağırlık olarak karar alma ve bu kararların kamusal anlamda ne anlama geldiği ile ilgilidir (Çukurçayır, 2008: 23).

Mersin ili ölçeğinde yapılması planlanan sanayi sitesi de öncelikli olarak kentsel siyasetin konusuna girmektedir. Kent mekânın planlanması, düzenlenmesini içeren kararların alınmasıyla düzenlenecek olan sanayi sitesi alanı bu bağlamda kent siyasetinin öncelikli gündemini oluşturmaktadır. Örneğin, Mersin Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği Başkanı Talat Dinçer konu ilgili yaptığı açıklamada "esnaf ve sanatkârların üretim atölyelerinin kent merkezi içerisinde kaldığını çevreyi ve insan sağlığını etkilediklerini aynı zamanda üretimin verimli bir şekilde yapılabilmesi için yeni bir sanayi sitesi alanına ihtiyaç duyduklarını" ifade etmektedir (Dinçer, 2012).

Bu çalışmada, yukarıda sorulan bu soruların tamamını kent siyaseti içerisinde analiz etmemizi sağlayan en önemli değişkenin kent mekânı olduğu savından hareket edilmektedir. Çünkü kentsel siyaset, bir tarafta mekânsal ölçekli tanımlamalar ve analizleri içerisinde barındırırken diğer taraftan sosyal- ekonomik- politik süreçlerin şehir ve kent alanları arasındaki ilişkisinin incelenmesini sağlamaktadır (John, 2009: 18). Bu amaçla kent mekânı üzerine kısa bir değerlendirmek yaparak kent mekânı kuramsal açıdan kısaca ele alınacaktır.

Kentsel mekân farklı amaçlarla dayanışma içinde bir araya gelişlerin yaşandığı bir ortam olduğu gibi; çatışmaların ve uzlaşmanın yaşandığı, sayısız pazarlıkların cereyan ettiği bir ortamdır (Karaca ve Kiper, 2011: 75-96). Kent mekânı üzerine verilen mücadelelerde yer alan toplumsal güçler bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde mekânı yeniden üretir ve dönüştürürler (Şengül, 2001: 9). Harvey, mekânı sabitleyerek toplumsal süreçlerin analiz edilebileceğini ve sonra toplumsal süreçleri sabitleyerek mekânsal biçimin analiz edilebileceğini önermektedir (Harvey, 2009: 49). Harvey bu yöntem ile kent mekânın üretilmesinde sermaye birikim süreçlerinin etkisini açıklamaktadır. Sermayenin birikim krizinin, kent mekânında yapılı çevre üretimi ile aşıldığını ortaya koymaktadır (Penpecioğlu, 2011: 62-73). Harvey'e göre yapılı çevre; üretim, değişim ve tüketim süreçleriyle birlikte işlevi olan aynı zamanda yapılı çevrenin uzun ömürlü, değişimi zor, mekânsal olarak sabit, büyük çaplı yatırımların çekildiği yer olarak tanımlamaktadır (Harvey, 2004: 117).

Bu bağlamda çalışmamızda bir kent mekânı olan sanayi siteleri; çevre, üretim ve tüketim süreçleriyle ilişkili olan mekânsal olarak sabit, büyük çaplı

yatırımların çekim merkezi olarak tanımlanabilecek yapılı çevreler olarak kabul edilmektedir. Yapılı çevre kavramını nasıl ele aldığımı açıklamak gerekirse, yapılı çevreyle kastedilen genel anlamda yaşantının geçtiği, yerleşimi barındıran, kentler ya da kent parçalarıdır. Yapılı çevre aynen insan organizması gibi doğmakta, büyümekte ve yenilenmektedir. İnsanlar ona hayat ve mekân ruhunu aşılamaktadır. Etkileşim halinde oldukça onu yenilemeye ve değiştirmeye değer buldukça yapılı çevre devam etmektedir. Bu anlamda toplumsal ilişkileri, hareketleri ve çelişkileri yansıtmaktadır. Bir yapılı çevre, farklı amaç ve beklentilere sahip aktörler tarafından oluşturulmakta ve şekillenmektedir. Kentsel yapılı çevrenin üretimi ve biçimlendirilmesi hem kent planlaması hem de sosyo- politik alana göre şekillenmektedir. Planlama biçimi yasal alanı oluştururken, sosyo-politik alan farklı çıkar ve beklentilere sahip aktörler arası tartışma ve uzlaşmaların yaşandığı alandır. Sürecin yaşandığı alan ise aktörlerin katılım biçimlerini tanımlamaktadır (Arı, 2010: 1-12).

Sanayi Bakanlığı bürokratlarından Erdoğan Özbay'a göre küçük sanayi siteleri uygulamasına planlı kalkınma dönemine geçildikten sonra büyük önem verilmiş, beş yıllık kalkınma planlarında ve yıllık programlarda bu konuda ilke ve politikalar geliştirildiğini vurgulamış 1965-1995 yılları arasında 273 küçük sanayi sitesi, 66.335 iş yerinde ve 398.000 kişiye destek ve kredi sağlanmıştır (Özbay, 1996: 3). Buna göre yapılı çevre olarak sanayi sitelerinin devletin planlama politikalarının içerisinde yar aldığı görülmektedir.

Mersin ilinde yeni bir sanayi sitesi yapılması kentsel siyasetin gündemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda konu genel olarak kentin merkezi yerel yöneticileri ile sivil toplum kuruluşları arasındaki görüşmelerde sürekli olarak dile gelmektedir. Örneğin Mersin Valisi Özdemir Çakacak ile Mersin Büyükşehir Belediye Başkanı Burhanettin Kocamaz, Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği'nin Sanayi Sitesi Çalıştayında yaptığı konuşmalarında kentin hem merkezinin hem de ilçelerinin yeni sanayi sitesi alanlarına kavuşturulması gerektiğini vurgulamışlardır. (Alınteri, 2015) Ancak devletin geçmişten gelen sanayi alanlarını destekleme politikasına ek olarak 2015-2018 Türkiye Sanayi Stratejisi Eylem Programı kapsamında belirtilen eylem planlarına göre de sanayi sitesi alanlarının destekleneceğini vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Mersin Sanayi Sitesi sorunu ulusal ve yerel aktörlerin katılımıyla yerel siyasetin geniş anlamındaki konusunu oluşturacaktır (Bilim, Sanayi ve Teknoloji, 2015).

Kent mekânın düzenlenmesinde kentin yöneticilerinin yanı sıra merkezi hükümetinde gündemini oluşturmaktadır. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ); Bursa ve Kayseri illerinde KOBİ'lere destek olmak amacıyla sanayi sitesi

yapımına öncelik vererek modern sanayi sitesi alanlarının yapılacağını kamuoyuyla paylaşmıştır (TOKİ, 2016).

Buna göre kent mekânın yapısal olarak düzenlenmesi konusunda başta merkezi hükümet olmak üzere yerel yönetimlerde çalışmalarını yürütmektedir. Kent mekânın yapısal olarak yenilenmesi Harvey'e göre sermayenin birikim süreçleriyle ilintilidir. Harvey sermayenin krizinin kent mekânında yapılı çevre üretimiyle aşıldığını ileri sürmektedir. Bu çalışmada Mersin Sanayi Sitesi sorunu, yapılı çevre üretimi olarak kent mekânın yapısal analizi içerisinde değerlendirilmektedir. Bu anlamda kent mekânını yapısalcı bir anlayışla ele alan Castells; mekânı, toplumsal yapının bir ifadesi olarak değerlendirmekte, mekânın ekonomik ve siyasal öğelerini ve bunlardan kaynaklanan toplumsal pratikler tarafından biçimlendirilmesini incelemenin önemine vurgu yapmaktadır (Şengül, 2001: 14) (Geddes, 2009: 57).

Castells'e göre kent, kolektif tüketimin ve iş gücünün yeniden üretildiği mekânsal birimdir. Kentler, iş gücünün yeniden üretimi için gerekli olan eğitim, sağlık, konut gibi kolektif tüketim ihtiyaçlarının sağlandığı mekânlardır (Castells, 1977:32).

Dolayısıyla, kent ortak tüketim mekânı olmaktadır (Güllüpınar, 2012: 16). İş gücünün ve kolektif tüketimin devamı için kentsel örgütlenmeye devlet müdahalelerde bulunmaktadır. Bu müdahalesi olağan ve sürekli olmamakla birlikte daima özel sermayeyle eklemlenmiş bir şekilde gerçekleşmektedir. Bir sektörü karlı hale getirmektedir. (birden fazla da olabilir). (Devletin otomobil kullanımını olanaklı kılan otoyol altyapısı veya özel yatırımcılara fırsat veren kentsel-yenileme uygulamaları gibi). Devletin böylelikle ortak tüketimin örgütlenmesi üzerinde özel ve belirleyici bir etkisi vardır. Sistemin bütününe hizmet etmekle birlikte tam olarak siyasi bir mantıkla yürütülür. Kentsel örgütlenme ile başta düzenleyici olan teknik rasyonalite ve toplumsal çıkarları hesaba katarak planlama sürecini yaratırken ikinci olarak kent sorununu siyasileştirerek iktidar sorunuyla güçlü bir şekilde eklemlenmektedir (Castells, 1977: 32).

"2015-2018 Türkiye Sanayi Stratejisi" kapsamında hazırlanan eylem planlarında sanayi sitesi alanlarının yenilenmesi, kent dışına çıkartılması, modern bir yapıya kavuşturulması için devletin Bilim Sanayi ve Teknoloji, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İlgili Belediyeler ve kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içerisinde yürütüleceği belirtilmiştir.

Harvey ve Castells'in vurguladığı kavramsal çerçeve içerisinde değerlendirdiğimizde, yukarıdaki strateji belgesinde; devletin kentsel ortak tüketim alanlarını hem de kentsel örgütlenmeyse müdahalesinin örneği görülebilmektedir

(Bilim, Sanayi ve Teknoloji, 2015: 69-70)[3]

Özbay'a (1996) göre sanayi sitesi alanlarındaki amaç ve hedefler; sağlıklı iş yeri temini ve ekonomik verimliliği arttırmak, teknolojik gelişmelerden yararlanmak ve orta ölçekli sanayiye geçişi kolaylaştırmak, düzenli şehirleşme ve çevre kirliliğinin önlenmek, usta-çırak ve kalfalarla Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak mesleki eğitim verilmesi amaçlanmaktadır. Görüldüğü gibi Harvey'in (2004) vurguladığı sermaye boyutu ile Castells'in (1977) emek gücünün yeniden üretilmesi için oluşturulan mekânlar olarak sanayi sitelerini kabul edebiliriz.

Özetle bu çalışmada, Mersin ili örneğinde yapılması planlanan sanayi sitesi sorunsalı Harvey'in sermayenin talep ve ihtiyaçları doğrultusunda kentsel siyasetin gündeminde olan ve aynı zamanda yeni yapılacak kent mekânın Castells'in vurguladığı iş gücünün yeniden üretildiği ve kolektif tüketim ihtiyaçlarının karşılandığı mekân olarak değerlendirilmektedir.

2. SANAYİ SİTESİ NEDİR NE DEĞİLDİR?

Bu bölümde sanayi sitesinin ne olduğu literatürde nasıl tanımlandığına değinilecektir. Ardından Mersin İlindeki sanayi sitelerinin mevcut durumları ve kapasiteleri incelenecektir. Mersin kent siyasetini meşgul eden sanayi sitelerine ihtiyaç olup olmadığı ortaya çıkarılacaktır.

Küçük sanayi siteleri, kent içinde dağınık şekilde yerleşmiş ve elverişsiz çalışma koşulları altında çalışan yapımcı ve onarımcı küçük sanayicileri çağdaş ve düzenli birer işyerine kavuşturmak, onların çalışma koşullarını iyileştirip aralarında dayanışma ve organizasyonu geliştirerek, ihtiyaçlarının daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesini ve işyerlerine yeni teknolojilerin sokulmasını sağlayarak ana sanayi/yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesini teminen benzer iş kollarında çalışan küçük işletmeleri aynı yerde toplayan sitelerdir.

[3] 2015-2018 Türkiye Sanayi Stratejisi Eylem Programı kapsamında belirtilen 26. Ve 27. Yerleşim yerleri içerisinde kalmış, sıhhi imkanlarını yitirmiş, gelişme imkanı bulunmayan, çevresel etkilerin disipline edilmesi mümkün olmayan sanayi işletmeleri ve sanayi sitelerinin kentsel dönüşüm kapsamında yapılan/yapılacak sanayi sitelerine taşınmasına destek olarak bu durumdaki küçük sanayicilerin daha sağlıklı, modern ve çevreye duyarlı işyerlerinde çalışmalarına imkan sağlamak amacıyla taşınma kredisi verilmesine ilişkin 635 sayılı KHK'da değişiklik yapılmasına dair Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır. Bu kapsamda, kent içinde kalan sanayi sitelerinin kentsel dönüşüm kapsamında kent dışına taşınmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Küçük sanayi sitesi anlayışından yeşil sanayi sitesi anlayışına geçilecek ve kamulaştırma desteği sağlanacaktır. http://sanayipolitikalari.sanayi.gov.tr/Public/TurkiyeSanayiStratejisi

Küçük sanayi sitelerinin kuruluşu ile;
• Sanayinin disipline edilmesi,
• Şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması,
• Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanatkârların bir arada ve bir program dâhilinde üretim yapmalarıyla, üretimde verimlilik ve kar artışının sağlanması,
• Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması,
• Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının önlenmesi,
• Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması, temel hedefler olarak belirlenmiştir (TESK, 2008: 50)

Esnaf-sanatkâr ve küçük işletmelerin işyeri sorununa çözüm getirebilmek amacıyla başlatılan küçük sanayi siteleri uygulamaları, benzer iş kollarında çalışan işletmeleri aynı site içinde toplayarak ihtiyaçların daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesini ve iş yerlerine yeni teknolojilerin sokulmasını kolaylaştırıcı bir ortam nedeniyle önem taşımaktadır. Bu anlamda sanayi siteleri, bölgesel ihtiyaçların karşılanmasında, bölgesel istihdam olanakların arttırılıp işsizlik ve kentleşme sorunlarının çözümünde büyük rol oynamaktadır (Günal, 1996: 5).

Bununla birlikte küçük sanayi sitelerinde yer alan tesisler, sosyal ve mesleki ihtiyaçların topluca giderilmesini, sağlık hizmetlerinin işyerlerine götürülmesini ve çırak, kalfa, ustaların mesleki eğitimlerin yapılmasını sağlamaktadır (Tural, 1996: 27).

Bu çalışmanın nesnesi olan sanayi sitesi alanları; yapılı çevre oldukları, kentin mal ve hizmet sunan, üretim mekânları olarak kentli ile ilişki kurdukları, bununla birlikte sosyal, ekonomik ve politik bağlamda sermayenin, emeğin birbiriyle ilişkiye girdiği; yerel ve merkezi idarelerce hizmetin götürülmekle yükümlü oldukları nevi şahsına münhasır kentsel mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda sahip oldukları işlev ve organik özellikleri nedeniyle kentsel siyasetin odağında yer almaktadır.

Mersin ilindeki sanayi sitelerinin mevcut durumuna baktığımızda 15 adet sanayi sitesinin kent coğrafyasına dağıldığı görülmektedir.

2014 YILI KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİNE AİT İSTATİSTİKİ BİLGİLER
Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Mersin İl Müdürlüğü

Küçük Sanayi Sitesinin Adı	İlçe	Toplam İşyeri	Dolu İşyeri	Boş İşyeri	Ortalama Çalışan Sayısı
Mersin Küçük Sanayi Sitesi	Mersin	705	690	15	3.500
Tırmıl Küçük Sanayi Sitesi	Mersin	433	419	14	2.500
Tarsus Küçük Sanayi Sitesi	Tarsus	273	258	15	1.400
Erdemli Küçük Sanayi Sitesi	Erdemli	300	300	-	900
Silifke Küçük Sanayi Sitesi	Silifke	204	204	-	820
Mezitli Küçük Sanayi Sitesi	Mezitli	132	132	-	250
Anamur Küçük Sanayi Sitesi	Anamur	150	150	-	300
Mut Küçük Sanayi Sitesi	Mut	118	118	0	360
Toroslar Küçük Sanayi Sitesi	Mersin	88	88	0	200
Bozyazı Küçük Sanayi Sitesi	Bozyazı	55	54	1	100
Mezitli Sevkiyatçılar Küçük Sanayi Sitesi	Mezitli	32	32	-	360
Tarsus/Yenice Küçük Sanayi Sitesi	Tarsus	38	33	5	70
Tarsus Mademi Esnaf ve Sanatkarlar KSS	Tarsus	90	83	7	180
Öz Gülnar Küçük Sanayi Sitesi	Gülnar	73	72	1	80
Kangşınnan Küçük Sanayi Sitesi	Erdemli	52	32	20	60
Toplam		**2.743**	**2.665**	**78**	**11.080**

Kaynak: (MTSO, 2014: 50)

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere 2014 verilerine göre Mersin ilindeki sanayi sitelerinin %97 oranında dolu olduğu görülmektedir. Mersin kent merkezinde faaliyet gösteren 5 sanayi sitesi (Mersin Küçük Sanayi Sitesi, Tırmıl Sanayi Sitesi, Mezitli Sanayi Sitesi, Toroslar Sanayi Sitesi, Hurdacılar Sanayi Sitesi) mevcuttur.

Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği tarafından yürütülen "Mersin Küçük Sanayi Siteleri Esnaf ve Sanatkarlarının Sosyal- Ekonomik Profilleri ve Temel Sorunları" çalışmasında ortaya çıkan verilere göre 5 sanayi sitesi içerisinde 1512 işletme sahibi ile anket yapılmıştır. Buna göre, mevcut sanayi sitelerindeki alt yapının yeterli olmadığı %81 olarak belirtilmiştir.

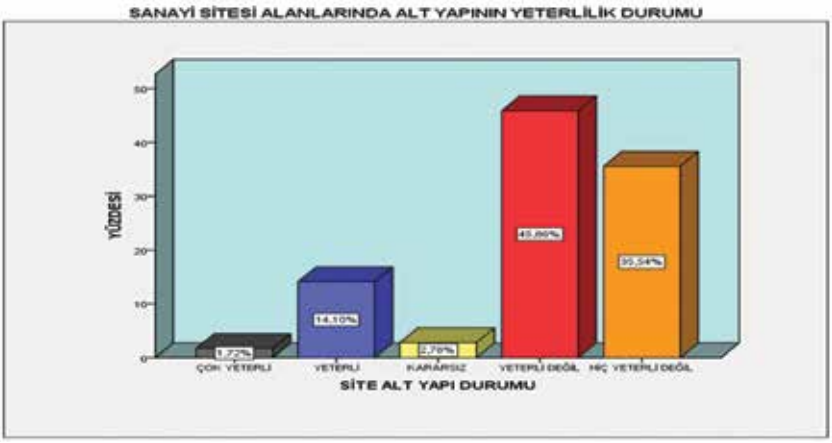

(Arslan, 2015: 96)

Sanayi sitesi alanın kullanan esnaf-sanatkârların mülkiyet durumlarını gösteren verileri incelediğimizde mevcut durumda %56'sının sanayi sitesindeki iş yerlerinde kiracı oldukları görülmüştür. Sanayi sitesindeki kullanılan dükkânların büyüklüğüne baktığımızda %71'nin 200m2 ve altında fiziksel mekâna sahip oldukları görülmüştür (Arslan, 2015: 91).

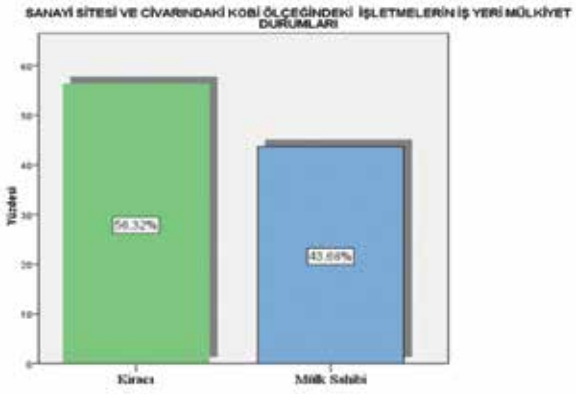

Kaynak: (Alınteri, 2015)

Mersin ilindeki genel durumu ve mevcut fiili durumu incelediğimizde il genelinde tam kapasiteyle faaliyet yürüten sanayi sitesi alanları olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yarısından fazlası kiracı ve 200 m2 altındaki mekânlarda ticari hayatını sürdüren esnaf-sanatkârlar karşımıza çıkmaktadır. Bu durum sonucunda MESOB'un yaptığı çalışmaya göre esnaf-sanatkârların %73'ü yeni bir sanayi sitesi alanına taşınmak istemektedir.

Mevcut durumdan yola çıkarak Mersin Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği Başkanı Talat Dinçer, "2012 yılında İhlas Haber Ajansına yaptığı açıklamada "2 bin dönüm üzerine 5 bin dükkânlık dev bir sanayi sitesi yapmak istediklerini, ancak yer bulamadıklarını, 'Destekleriz' diyen yerel yönetimlerden bugüne kadar gerekli desteği göremediklerinden yakınmakta, yer sorununu bir devlet politikası ile çözülmesini" istemektedir. Mersin Sanayi Sitesi'nin şehrin çok içinde kaldığına ve artık ihtiyaca cevap vermediğine dikkat çeken Dinçer, "Buranın da kalkması gerekiyor. Mersin olarak gelin bunu bir politika haline getirelim. Valilik politikası, Bakanlık politikası, hükümet politikası adı ne olursa olsun, Büyükşehir Belediyesi dâhil merkez ilçe belediyeleri ile beraber bu konuya bir çare bulunmasını talep etmektedir. Özetle, esnafın toplu tüketim merkezi istediğini bu talebin önünde duramadıklarını dile getirirken sanayi sitesi kompleksi içerisinde KOSGEB temsilciliğinin, AR-GE Merkezlerinin, Teknoparkların ve Eğitim merkezlerinden oluşan sanayi alanı istediklerini vurgulamıştır. (Dinçer, 2012). Yukarıdaki bilgilerden hareketle Mersin ili sanayi sitesinin mevcut kapasitesi itibariyle yetersiz olduğu, kent merkezi içerisine sıkıştığı, üretim ve hizmetin verimli şekilde yapılamadığı hem esnaf-sanatkârlarca hem de temsilcileri tarafından dile getirilmektedir.

Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonunun Esnaf Raporunda, "Şehirlerde yeni imar planı çalışmalarında mutlaka sanayi siteleri de yapılandırılmalı, yer seçerken otoban, çevre yolu, demir yolu, liman ve hava ulaşım yollarına yakın yerlerin olması ve şehir yerleşim yerlerinden uzaklığı mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Sitelerin elektrik, su, telefon, doğalgaz, asfalt gibi alt yapı çalışmaları belediyeler tarafından yapılmalı, daha sonra sanayi sitelerinin yapılmasına izin verilmelidir. Arsa temini için milli emlak ve hazine arazilerinin değerlendirilmesi yoluna gidilmeli ve arsa bedellerinin geri ödenmesi uzun vadeye yayılmalıdır. İnşaatlar TOKİ tarafından yapılmalıdır." Tavsiyesi yer almaktadır (TESK, 2008:114).

Özetle, sanayi sitesi alanları hakkında esnaf-sanatkârların ya da KOBİ'lerin imalat ve hizmet üreten, istihdamı sağlayan mekânlar olmalarının yanı sıra sağlık, eğitim, ulaşım hizmetlerinin aynı anda verildiği, işletmelerin modern teknoloji ile güvenli ve sağlıklı bir şekilde üretim yapabildikleri çok boyutlu kentsel mekanlar olarak üretilmeleri yönünde taleplerin oluştuğu görülmüş, bu bağlamda sanayi sitelerinin yapılabilmesi için yerel ve merkezi yönetimler ile sektörlerin temsilcisi konumundaki meslek örgütlerinin işbirliğinde hızlı ve etkili bir sonuç alınabileceği düşünülmektedir.

Mersin'de mevcut sanayi sitesi alanında işletmelerin etkin, verimli ve karlı

üretim yapamadıkları dolayısıyla sermayenin mekânsal anlamda sıkışma yaşadığı görülmektedir. Harvey'in sermaye birikim süreçlerinin kent mekânı üretilmesinde, sermaye birikim krizinin aşılmasında önemli olduğu vurgusu Mersin Sanayi Sitesi sorununda somutlaşmaktadır. Bununla birlikte yeni kurulacak sanayi sitesi alanında sağlık, ulaşım, alt yapı hizmetlerinin verilmesi aynı zamanda eğitim ve teknoloji merkezlerinin, KOSGEB birimlerinin, İş Geliştirme Merkezlerinin yer alması istenmektedir. Bu anlamda Castells'in iş gücünün yeniden üretildiği ve kolektif tüketimin karşılandığı mekânlar olarak yeni sanayi sitesi alanlarına değer verildiği görülmektedir.

3. MERSİN'DE BİTMEYEN TARTIŞMA SANAYİ SİTESİ

Bu çalışmanın nesnesi olan sanayi sitesi alanlarının; yapılı bir çevre oldukları, kentin mal ve hizmet üreten üretim mekânları oldukları bununla birlikte sosyal, ekonomik ve politik bağlamda sermayenin, emeğin birbiriyle ilişkiye girdiği, yerel ve merkezi idarelerce hizmetin götürülmekle yükümlü oldukları kendine has özellikleri olan kentsel mekânlardır. Bu bağlamda sahip oldukları işlev ve organik özellikleri nedeniyle yerel siyasetin odağında yer almaktadır. Yerel siyasetin odağında olduklarını ise belediyelerin kanunen yapmakla yükümlü oldukları hizmet tanımlamasından anlaşılmaktadır.

Yerel ve mahalli hizmet vermekle yükümlü olan belediyeler meclis kararıyla, turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğal gaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını… yapabilir veya yaptırabilir (Keleş, 2006, s. 230). Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapılı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir (5393 B. K., 2005).

Belediyeler bu işlevlerini yerine getirirken özel sektör ve kar amacı gütmeyen organizasyonlarla veya diğer kamu kuruluşlarıyla beraber yapmaktadır. Stratejik planları hazırlarken merkezi idare organlarını, meslek odalarını, sendikaları, sivil toplum kuruluşlarını, özel sektör temsilcilerini vb. paydaşlarla etkileşim içerisindedir (Esen, 2008: 90). [4]

Bu yaklaşım son 20 yıldır yönetişim adı altında kamu yönetimini ve yerel

yönetimleri özel sektör yönetim prensipleri içerisinde katılımın arttırılmasına, performansa ve etkinliğe dayalı yönetime, yerelde çok aktörlü yönetim süreçlerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır (Kjaer, 2009:139).

Sanayi sitesi alanları, yerel- merkezi yönetimlerce altyapı, teşvik ve düzenlemeleri gerektiren bir noktadadır. Bu bağlamda yerelde demokrasinin, katılımın, hizmet sağlamanın ve ekonomik gelişmenin odağında yer almaktadır. Sivil toplum örgütleri özelde Esnaf ve Sanatkâr Kuruluşları açısından sanayi sitesi alanları; politik ve ekonomik bir ihtiyaç olması nedeniyle hak talebine konudur. Kamu politikasının oluşumunda meslek öğütlerinin deneyimleri ve yenilikçi anlayışları üretim ve tüketim üzerinde çarpan etkisi yaratarak temsil ettiği kesimler lehine sonuç alınmasını hedeflemektedir. Sivil toplum, yerel siyaset ve yerel yönetim arasında sıkı bir bağ vardır. Yerel Yönetimler her şeyden önce kentlerin modern bir görünüme kavuşabilmesi için gerekli önlemleri almaktadır (Karabıçak, 2008: 175-185). Mersin Sanayi Sitesi sorununu kent siyasetinin gündeminde tutan Mersin Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği Başkanı Talat Dinçer'in ifadeleri önemlidir. "Esnaf ve sanatkârlarımızın hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek, rekabet güçlerini arttırmak, günümüz dünyasının ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerilere kavuşturmak gerek odalarımızdan alınan görüş ve önerilerin gerekse de birliğimizce tespit edilen aksaklıklar ile ilgili kalıcı ve koruyucu tedbirler alınması görev addedilmiştir. Bu bağlamda esnaf-sanatkârlarımızın yaşadığı sıkıntılar, beklentiler ve istekler ilgili mercilere taşınacak ve çözüm yolları aranacaktır" (Dinçer, 2015: 2).

Bu cümleden hareketle, esnaf ve sanatkâr mesleki kuruluşları, üyeleri arasında bağları sağlaması, sosyal ağlar oluşturması ve bu ağlardan doğan karşılıklılık ve güven ilişkisini yeniden üretmesi nedeniyle esnaf- sanatkâr topluluğu üyelerinin, yerel siyasetten ya da ülke siyasetinden talep ettikleri hizmetlerin ve politikaların gerçekleşmesi için meslek kuruluşlarınca çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir

Mersin Esnaf ve Sanatkârları Odaları Birliği Başkanı Talat Dinçer'in 2015

[4] Marka Kent Mersin Çalıştayında Büyükşehir Belediye Başkanı Burhanettin Kocamaz "Yerel yönetimler, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte sorunları masaya yatırıp çözüm noktasında ortak akıl üretiyoruz" ifadesiyle kentin paydaşlarıyla etkileşim halinde olunduğunu göstermektedir. http://www.mersin.gov.tr/marka-kent-mersin-calistayi-ve-kalkinma-zirvesi-sona-erdi adresinden alınmıştır

yılında başkanlar kurulu [5] toplantısında yaptığı açıklamada: "Birlik Yönetim Kurulumuz gerek ilimiz ekonomisinde ve gerekse ilimiz esnaf ve sanatkârlarının yaşadığı tüm sorunlar ve sıkıntılarla birlikte, çözüm önerilerini her fırsatta ve her ortamda dile getirmeye çalışarak, sorunları ve çözüm önerilerini içeren bilgilendirme raporlarını, başta ilimizin kamu kurum – kuruluş yöneticileri ve Belediye başkanları olmak üzere, ilimiz milletvekilleri, TESK Genel Başkanlığı, hükümet yetkilileri ile ilgili Bakanlıklara sunarak dile getirmiş ve sorunların çözümü konusunda ısrarlı çalışmalarının olduğunu" vurgulamıştır.

Bu faaliyetinde esnaf-sanatkâr temsilcilerinin bir araya gelmesi sağlanarak mevcut sosyal sermayeleri sayesinde ağ ve ilişkilerin pekiştirilmesi sağlanmaktadır. Yerel ve genel siyaseti etkileyecek kararlar alınmaktadır. Bayraktar'ın demokratik kurumların etkin işleyebilmesini sağlaması açısından sosyal sermayeye yaptığı vurgudan hareketle, sivil toplumun demokratik yönetime katılımının sağlanmasını, sivil organizasyonların yerel yönetimler karşında güçlenmesini sağladığını söylemektedir (Bayraktar S, 2006).

Bayraktar'ın bu tespitini doğrulayacak gelişme Mersin Tarsus ilçesi Kemalpaşa Mahallesi'nde yapılacak olan 2. Küçük Sanayi Sitesi çalışmalarında görebiliyoruz. Tarsus Belediyesi [6], Mersin Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği, Tarsus Madeni Eşya ve Sanatkârlar Odası, Tarsus Marangozlar ve Mobilyacılar Odası, Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi başkanlarıyla protokol imzalanmıştır. Protokole göre arsayı alan belediye iş yerlerini yapacak, esnaf kira öder gibi mülk sahibi olacaktır (Haber3 Sitesi, 2016). Bu örnekte görüldüğü gibi esnaf-sanatkâr

[5] Başkanlar Kurulu 5362 sayılı yasanın 121. Maddesinde düzenlenmiş olup Birlik Başkanlar Kurulu; istişare organı olup, birlik çalışma bölgesindeki esnaf ve sanatkâr ile odalara ilişkin meseleler hakkında birlik yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunur. Kurul, üyelerinin çoğunluğu ile yılda bir defa eylül ayında kendiliğinden toplanır ve gerektiğinde birlik başkanının veya başkanlar kurulunun çoğunluğunun yazılı çağrısı ile her zaman toplanabilir.

[6] Başkan Kocamaz "Sizlerle 1997'den bu yana şehir içerisindeki Tarsus'a, kente, kentte yaşayanlara yakışmayan bu rahatsız edici durumun ortadan kalkması için defalarca toplandık. Zaman zaman kurulan kooperatifin bir başlangıç yapmış olsa da sonuç alamadığından dolayı birçok şikâyetler aldık. Ancak en son Mersin Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği Başkanı Talat Dinçer'le yaptığımız toplantıda bu işi belediye, esnaf odaları birliği, madeni sanatkârlar odası ve diğer kooperatiflerle birlikte çözelim fikri ortaya çıktı. Bizde aslında direk olarak bizi ilgilendirmese de bu problemin ortadan kalkması düşüncesiyle atılan bu adımı karşılıksız bırakmadık http://www.haber3.com/tarsusa-2-kucuk-sanayi-sitesi-1095680h.htm#ixzz3x27K0q6G

kesimi sosyal sermayesinden doğan ağ ve güven ilişkisi içerisinde üyelerinin beklentilerine ve ihtiyaçlarına yönelik kent politikasını etkilemiş ve yerel yönetim karşısında olumlu sonuç almıştır. Tarsus örneği kamu kurumu niteliğindeki mesleki kuruluşlarının sivil toplum örgütü ve baskı grubu olarak kent politikasına müdahil olmaları sonucunda yerel yönetimlerin kararlarında etkili olduklarını göstermesi açısından önemlidir. Gelgelim bu durum Mersin ili örneğinde aynı etkiyi doğurmamıştır. Mersin il genelinde toplamda 15 sanayi sitesi alanı varken kent merkezi içerisinde faaliyet gösteren 5 sanayi sitesi vardır (MTSO, 2014, s. 85). Bu çalışmanın konusunu oluşturan ve kent gündemini meşgul eden konu kent merkezi içerisinde kalan 5 sanayi sitesi özelinde yapılmaktadır. Mersin'de yeni bir sanayi sitesi alanın yapılması yönünde kent yöneticilerinin açıklamaları bulunmaktadır. Örneğin, Vali Hasan Basri Güzeloğlu, kentte yeni bir sanayi sitesi yapılacağını 2011 yılında kamuoyuna duyurmuştur. Vali Güzeloğlu, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, TEDAŞ, KOSGEB, MESOB ve İŞ-KUR Müdürlüğünün yetkilileri ile birlikte sektörel buluşma toplantısını Mersin Sanayi Sitesi'nde gerçekleştirdiği sırada Esnafla sohbet eden Güzeloğlu, yaptığı konuşmada, Mersin Sanayi Sitesi'nin Türkiye'ye marka üretecek bir standarda ulaşması gerektiğini söyledi

Yeni sanayi sitelerinin alt yapılarını Mersin ve esnafla buluşturmak için çalıştıklarını ifade eden Güzeloğlu, "Kimsenin kuşkusu olmasın. Otobana yakın ve erişimi kolay en uygun araziler belirlenecek. İş gücünü ve iş hacmini artıracak sosyal donatılarıyla dört dörtlük olacak örnek bir siteyi Mersin'e kazandıracağız İstendikten sonra bu da olmayacak bir şey değil; aksine çok çabuk aşılacak bir mesele" diye konuştu (Güzeloğlu Basri, 2011). Mersin'de sanayi sitesi alanın yapılabilmesi konusunda kentin önemli sivil toplum kuruşlarından olan MESOB'un konuyla ilintili açıklamalarını incelediğimizde;

Mersin Esnaf ve Sanatkârları Odaları Birliği Başkanı Talat Dinçer 2012 yılında İhlas Haber Ajansına yaptığı açıklamada "2 bin dönüm üzerine 5 bin dükkânlık devi bir sanayi sitesi yapmak istediklerini, ancak yer bulamadıklarını söyledi. 'Destekleriz' diyen yerel yönetimlerden bugüne kadar gerekli desteği göremediklerinden yakınan Dinçer, yer sorununu bir devlet politikası ile çözülmesini istedi. Mersin Sanayi Sitesi'nin şehrin çok içinde kaldığına ve artık ihtiyaca cevap vermediğine dikkat çeken Dinçer, "Buranın da kalkması gerekiyor. Mersin olarak gelin bunu bir politika haline getirelim. Valilik politikası, Bakanlık politikası, hükümet politikası adı ne olursa olsun, Büyükşehir Belediyesi dâhil merkez ilçe belediyeleri ile beraber bu konuya bir çare bulalım diye yola çıktıklarını, yerel

yönetimlerden kendilerine bir alan gösterilmesini istediklerini anlatan Dinçer, bu alana 5 bin civarında işyerinin taşınacağı, tamamen çağdaş, orta ölçekli esnafın yer alacağı, arka tarafında imalat yapılan, ön tarafı showroom olan çok büyük bir kompleks yapmayı planladıkları bilgisini vermiş, Birlik olarak hemen hazırlık yaptıklarını dile getiren Dinçer, "Oto sanatkârları, mobilyacılar, matbaacılar bu işin içerisinde. Bunların hepsinin bir merkezde olduğunu düşünün, inanılmaz bir şey olacak. İnsanlar iş yaptırmaya gittiklerinde sokak sokak gezmek zorunda kalmayacak, işini yaptırıp çıkacak. Böyle bir sanayi sitesi düşünüyoruz. Bize en az 2 bin dönüm yer lazım ama ne 1 /100 binlikler yapılırken ne Çevre Planı yapılırken şu kentte sanayi sitesi olarak işaretlenmiş bir tek alan yok" diye konuştu. Konuyla ilgili olarak Ekonomi Bakanı ve Mersin Milletvekili Zafer Çağlayan ile Mersin Valisi Hasan Basri Güzeloğlu'na da konuyu açtıklarını ve destek sözü aldıklarını dile getiren Dinçer; Vali bey'in bu konuyu ele aldığını bu anlamda belediye başkanlarıyla bir toplantı yaptığını Toroslar ilçesinde otoban kenarında özel mülkiyet alanı gösterildiğini belirtti. Kişilere ait yerlerden bu konuyu çözebilmemiz zor. Bunun bir devlet politikası olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu konuda bir adım atılacaksa, bu özel şahsa ait alanın belediye tarafından kamulaştırmasının yapılıp, sanayi sitesi olarak belirlenip bize satılmasını istiyoruz. Biz de orayı belediye zarar etmeyecek şekilde satın alarak kendi sanayi sitemizi kendimiz yapacağız" ifadelerini kullandı.

Böyle bir yeri 2 yıl içerisinde bitecek şekilde banka kredileriyle güçlü şekilde tamamlayabileceklerini, gerekirse TOKİ ile bile yapabileceklerini anlatan Dinçer yer sorunundan dolayı sürecin tıkandığını dile getirmektedir. (Alınteri, 2015)

MESOB'un 2015 yılında gerçekleştirdiği Çalıştay'da söz alan Büyükşehir Belediye Başkanı Burhanettin Kocamaz; " Mersin'de sadece merkez değil bütün ilçelerinde sanayi esnafıyla ilgili büyük bir karmaşa olduğunu, bir apartman altında bir mobilyacının tiner sıkarken ya da başka bir işyerinde kaynak yapılırken hem orada oturan insanlara hem çevreye zarar verdiğini ve kendilerine şikâyetler geldiğini ifade etmektedir. Bizim çözüm üretmemiz lazım, çözüm üretirken de bütün paydaşların kentin gelişimine yönelik ortak karar alınmasını, Mersin'in sanayi sitesi açısından sıkışmış olduğunu, özellikle branşlaşma konusunda yeni sanayi sitelerine ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir. Eğer bunu yapabilirsek istihdam, üretim kapasitesi, esnaf-sanatkârın gelişimi, büyümesi sağlanacaktır" diyerek sanayi sitesi konusun önemli bir kent mekânı olduğunu aynı zamanda kent içerisinde sorunları yarattığını, kent mekanın yenilenmesi ve yeniden düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Konuyla ilgili Mersin Valisi Özdemir Çakacak,

Mersindeki esnaflarımızın içinde bulunduğu durumun kendilerine yakışmadığını, inşallah el birliğiyle en modernini, en güzelini ortaya koymak için çalışacağız. Esnaf Odası Başkanımız şehir içindeki esnaflarımızın taşınmak istediğini dile getirmiştir. Bunun için gerekli çalışmaları başlattık. Üstelik bunu sadece kent merkezi için değil ilçeleri kapsayacak şekilde de yapacaklarını dile getirmiştir (Alınteri, 2015: 21).

Özetle, Mersin sanayi sitesi alanın belirlenmesi ve inşa edilmesi, mevcut olanların taşınması sorunu kentin esnaf ve sanatkar mesleki kuruluşlarının temsilcileri, yerel ve merkezi yönetimin yöneticileri tarafından uzun yıllardır dile getirildiği görülmektedir.

Mevcut sanayi alanlarının; kamu ve sivil toplum örgütlerinin öncülüğünde, kentin fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel yönlerden eskime sürecine girmiş olan bölümlerinin veya tamamının yenilenmesi, mevcut yapıların daha iyi duruma getirilmesi, fiziksel ve ekonomik anlamda işlevlendirilmesi amacıyla kentsel yenileme programı kapsamında teknik, sosyal ve ekonomik boyutlarının bir arada düşünülerek ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü, sanayi sitesi alanları kentsel defekt alanları olarak kent içerisinde kalmış çevreyi ve insan sağlığını olumsuz etkilemekte aynı zamanda sanayi mekânını kullanan kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda gelişmelerini geliştirecek şartları içerisinde barındıramamaktadır (Genç F, 2003: 414-443).

Bu bağlamda, Mersin ilinde sanayi sitesi alanları kentin bütün aktörleri tarafından önemli bir kentsel sorun olarak görülmektedir. Kent merkezi içerisinde kalmaları, çevre ve insan sağlığına verilen zarar nedeniyle kentsel defekt alanları olarak tanımlayabileceğimiz, aynı zamanda kentin hizmet ve üretim mekânları olmaları nedeniyle kente kamusal mal ve hizmet üreten mekânlar olarak görülmektedir.

Birlik Yönetim Kurulu Başkanı Talat Dinçer sanayi sitesi sorununu 10 yıldan beri çözülemeyen bir mesele olarak önlerinde beklediğini dile getirmektedir. Dinçer, "Yerel idarelerin önlerini açmasını ve genel iradenin de desteğini vermesi" ile bu sorunun çözülebileceğinin altını çizmektedir. Bu amaçla Mersin merkezde yen bir sanayi sitesiyle ilgili çalışma başlattıklarını ve Toprak Kurulu'na sunduklarını dile getiren Dinçer bu konuda Vali Özdemir Çakacak ve Büyükşehir Belediye Başkanı Burhanettin Kocamaz' dan destek istediğini kamuoyuyla paylaşmıştır (Dinçer, Hurriyet Yerel Haberler, 2015) (Dinçer, Yerel Haberler, 2015).

Bu destek doğrultusunda, Mersin ESOB'un talebi üzerine, Toroslar İlçesi sınırları içerisinde aşağıda haritası belirtilen mevkide, sanayi sitesi yapımı

için Toprak Koruma Kurulu kararı sınırlı bir bölge için sanayi sitesi yapılabilir kararını vermiştir. Bu karar Mersin için sanayi sitesi çalışmaları içerisinde son yıllardaki en önemli aşama niteliğindedir. Ancak bu çalışma, Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin 1/100.000 çevre düzeni planı çalışmalarında tıkanma noktasına gelmiştir. Belediye kentin sivil toplum kuruluşlarıyla yaptığı görüşme de ilgili alanın sanayi sitesi alanı olarak kalacağını ifade etmesine rağmen yapılan plan çalışması sonucunda ilgili mevki Toprak Kurulu kararına rağmen konut alanı olarak değiştirilmiştir.

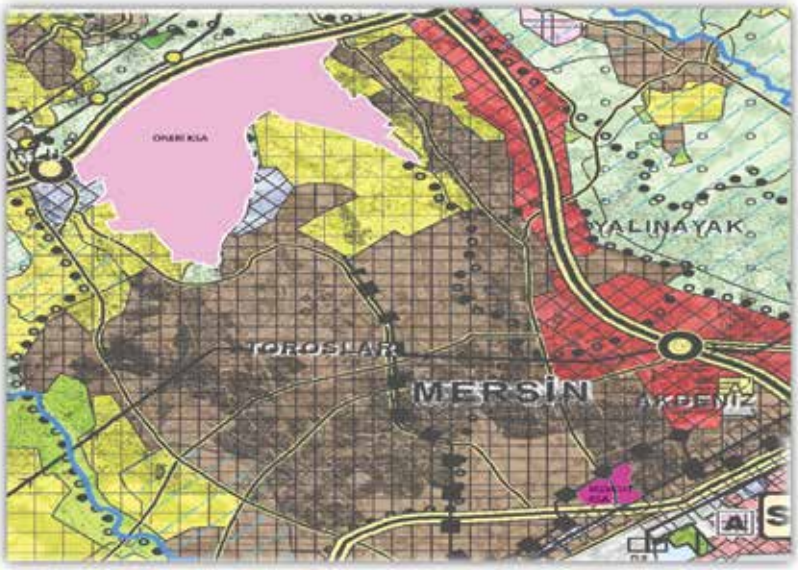

Konu ile ilgili olarak Mersin Esnaf ve Sanatkarla Kredi ve Kefalet Kooperatifi Başkanı Sabit Yelkovan, Toroslar'da yukarıdaki alanda yapmayı planladıkları sanayi sitesinin 1/100.000 binlik planlanda onaylanmasını beklerken, projesini hazırladıkları alanın konut alanı olarak işaretlendiğini, bunun nedeni olarak da bazı belediye meclis üyelerinin o bölgede arsa aldığı yönünde iddialar olduğunu belirtmiştir. Yeni yapılan değişiklikle sanayi sitesi alanı olarak kendilerine gösterilen alanların birinci derece tarım alanı olduklarını ve rayiç bedellerinin oldukça yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle sanayi sitesi yapılabilmesinin önünde büyük engellerin yeniden olduğunu belirtmiştir (Mersintimes, 2016).

Bu planlama sürecinin olumsuz sonuçlanmasına rağmen 2019 yılının mayıs ayı itibariyle Mersin Büyükşehir Belediyesinin 08/07/2019 351 sayılı mec-

lis toplantısında; Mezitli Belediye Başkanlığı'nın 08.05.2019 tarihli ve 4188 sayılı yazısı ile S.S Mezitli Küçük Sanayi Sitesi Kooperatifi, Mezitli Sanayi Sitesi Yöneticiliği, Mezitli Esnaf Odası ve S.S. Mezitli Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi tarafından ortak imza altına alınan yazı ile yürürlükte bulunan Mersin Adana Planlama Bölgesi 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda, Mezitli ilçe sınırları içerisinde "Organize Tarım ve Hayvancılık Alanı" olarak belirlenen bölgenin "Küçük Sanayi Sitesi" yapılmak üzere "Kentsel Servis Alanı"na dönüştürülmesine yönelik değişiklik teklifin "Mersin Adana Planlama Bölgesi 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda ve sonrasında Mersin Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 18.08.2017 tarihli ve 825 sayılı kararıyla onaylanan Mersin İl Çevre Düzeni Planı'nda değerlendirilmesi gerektiğinden, 1/100000 ölçekli çevre düzeni planı değişikliği teklifinin Mersin Adana Planlama Bölgesi 1/100000 ölçekli çevre düzeni planında değerlendirilmek üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na gönderilmesinin kabulüne, komisyonlarımız tarafından oy birliğiyle karar verilmesiyle Mezitli sınırları ilçesinde sanayi sitesi yapılması konusu gündeme gelmiştir (Mersin Büyükşehir Belediye Meclisi, 2019).

Bu konuyla ilgili olarak, Mersin Büyükşehir Belediye Meclis Üyesi İsmail Yerlikaya, " Mezitli'deki alan için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın üst planı dahil olmak üzere alanın tamamının sanayi alanına dönüştürmek istediklerini, bunun için de Sanayi Bakanlığından görüş almak gerektiğini vurgularken, yine meclisin üyesi olan Mevlüt Ekmekçi ise, "sanayi sitesi sorununu Mersin'in yıllardır çözemediğini, bu konunun Mersin'in genel sorunu olduğunu, Mezitli'deki alanın niteliğini değiştirerek 100 binlik plana işaretlenmesi gerektiğini aksi takdirde 10 – 20 yılda daha bu sorunu çözemeyeceklerini belirtmiştir. Mezitli Belediye Başkanı Neşet Tarhan ise, mevcut planlarda sanayi sitesi olarak işaretlenen yer yükse maliyetli bir alan olduğunu, esnafların maliyetlerini minimize edebilecekleri alanları istediklerini, şu anda istenen yerin düşük maliyetli bir bölge olduğunu ancak bakanlık onayından sonra gerekli düzenlemeyi yapabileceklerini belirtmiştir. Büyükşehir Belediye Başkanı Vahap Seçer ise sanayi bölgeleri nazarında yapılacak bütün girişimlere destek vereceklerini belirtmiştir (Mersinhaberci Gazetesi, 2019). Kentin yöneticileri bu konuda kararlar alırken konu ile ilgili Mersin Mezitli ilçesi 75.Yıl Mahalle Muhtarı Yakup Aytekin, " Burası 1/100.000'lik alanda tarım arazilerin sanayi sitesine çevirme gibi bir durum var. Bazı kesimler buranın tarıma elverişli olmadığını dile getirerek buranın sanayi bölgesi olmasını istiyor. Halkımız bu duruma duyarlı. Çünkü burası ata toprakları. Geçimlerini narenciye ile sağlıyorlar. Halkımız sanayiye karşı değiller. Ama sanayinin daha kırsal yerlere yapılmasını istiyorlar. Bu verimli toprakların sanayiye çevrilmesini

istemiyorlar. Bize bu taleplerini ilettiler. Bizde yetkililere ilettik ifadesiyle sanayi sitesi yapımına o bölgede mülkü bulunan kişilerin karşı olduklarını beyan etmiştir (Mersinhaber İnternet Haber Sitesi, 2019). Dolayısıyla bu süreç, 2019 yılı itibariyle Mersin'de sanayi sitesi alanlarının belirlenme sürecine ilişkin yeni ve farklı bir boyut kazandırmıştır.

Kent gündemini meşgul eden sanayi sitesi sorunu, kentin yerel ve merkez yöneticileri tarafından kabul edilmekte ancak sanayi sitesinin planlanması, yapılması ve faaliyete geçmesi süreci sosyal, ekonomik ve politik aktörlerin, karar alma süreçlerin çok boyutlu ve karmaşık yapıda karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ OLARAK

Sanayi sitelerinin ülke genelinde kurulması ve geliştirilmesi devletin kalkınma ve sanayileşme politikalarıyla birlikte düşünülmektedir. Mersin il genelinde 2743 iş yeri ve ortalama 11.000 istihdam potansiyeliyle 15 sanayi sitesi bulunmaktadır (MTSO, 2014: 85) (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012: 38). Mersin Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müdürlüğü'nün 2014 yılı verilerine göre Mersin ili ölçeğinde bu sanayi sitesi alanlarının %97'si dolu görülmektedir. Fiili olarak sanayi sitesi alanlarının tam kapasite ile çalıştığı düşünülmektedir. Kentin mal ve hizmet üreten sanayi alanlarının tam kapasiteyle çalışmaları nedeniyle kent içerisine dağılmış esnaf-sanatkâr işletmelerinin olduğu kentin yöneticileri tarafından çeşitli platformlarda ele alınmıştır.

Bu bağlamda sanayi sitesi alanlarının mevcut durumları itibariyle yetersiz oldukları, kent içerisinde faaliyet yürüten işletmeler nedeniyle çevre ve insan sağlığına zarar verildiği, mevcut halleriyle üretim ve hizmetin karlı bir şekilde yürütülmesinin yapılamadığı dolayısıyla kent ekonomisini ve istihdamını geliştiremediği, esnaf-sanatkârlar mesleki kuruluşlarının temsilcileri tarafından dile getirilmekte ve yeni bir sanayi sitesi alanın yapılması için talepte bulunulmaktadır.

Bu talebi, kentin yerel ve merkezi iradenin temsilcileri yerinde bulmakta ve konunun kent mekânı ve iş dünyası için önemini bir araya gelinen ortamlarda kabul etmektedir. Ancak Mersin ili merkezinde yeni bir sanayi sitesi alanın yapılabilmesi atılan adımlar sonuca ulaşamamıştır.Yerel siyaset bağlamında ortak sorun ve talep olan yeni sanayi sitesi alanı geçmiş valiler, belediye başkanları tarafından çözüme kavuşturulamamıştır.

Bunun önündeki en büyük engel bütün aktörlerce kentin planlanamamasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Ünlü, 2007: 434-435). Mersin kentine

yönelik üretilmiş planlar edilgen kalmış ve kent mekânın planlamasında meslek adamlarının, yerel inisiyatiflerin ve diğer aktörlerin katılımının sağlanamadığı bir süreç yaşanmış ve bu sürecin işlemesinde etkin rol oynayacak olan yerel yönetimler sonuç alamamıştır (Ünlü , 2009: 41).

Kurt, kent planlarının yapılış ve uygulama aşamasına kadar pek çok aktörün etkili olduğunu ve bunların kendi amaçları doğrultusunda gerekli istem ve değişiklikleri yapmaya çalıştıklarını vurgulamıştır. Her aktör değişik biçimde ve ölçülerde kent planlarında etkili olmaktadır.

Gerek özel gerekse kamu kuruluşları, kent halkı kendi arazilerini diledikleri gibi kullanmak istemektedir. Bu ise planın bütünlüğünü etkilemektedir. Plancıların hazırlamış olduğu planın demokratik süreç içinde kabul görebilmesi için yerel yönetimlerce onanması gerekmektedir. Bu aşamada politikacılar oy kaygısı ile planda, planın bütünlüğünü bozacak işlemlerde bulunabilmektedirler veya planın yürürlüğe girmesinde gecikmelere sebep olabilmektedirler. Planın kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi için her şeyden önce planı hazırlayanların, onaylayanların ve uygulayanların uyumlu şekilde çalışmaları gerekmektedir (Hacı, 2006: 115).

Kentin sivil toplum ve baskı unsuru olan Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği'nin ve bünyesindeki mesleki odaların konu ile ilgili ihtiyacı ve taleplerini yerel gazete ve basında, yaptıkları toplantı ve çalıştaylarda her fırsatta dile getirdiği görülmüştür. Ancak yukarıda ifade edilen Mersin Kent Planlarına yönelik düzenlemelerin hayata geçirilmemesi nedeniyle sonuç alamadıkları tespit edilmiştir.

Dolayısıyla sosyo-ekonomik ve politik talepleri bu nedenle yerel siyasetin sorunu olarak gündemde kalmış ancak yerel siyaset üzerinde yeni sanayi sitesinin yapılabilmesi ve kent mekânının düzenlenmesi hususunda kararların alınmasını sağlayamamıştır.

Kentin bütün aktörlerince kabul edilen bir sorunun çözüm bulamaması nihai anlamda kentin planlanamaması ve oluşturulamayan planlara bağlanmıştır. Bu durum ise kent planların neden oluşturulamadığı sorusunu akla getirmektedir. Kentin planlarının oluşturulamamasının altında yatan nedenlerin neler olduğu sorusu yeni çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmada sanayi sitesi alanlarının kentin temel sorunları arasında yer aldığı, bunun arkasında hem sosyo-ekonomik hem de politik nedenlerin yattığı görülmüştür. Özetle, kentin yöneticileri ve aktörlerinin temel sorunlarından olan sanayi sitesi alanları uzun zamandır kentin gündemini korumaktadır.

KAYNAKÇA

5393, B. K. (2005, 7 3). Resmi Gazete. TBMM.
Alınteri. (2015). Mersin'de Acilen Sanayi Siteleri Kurulmalı. Alınteri, 20-22.
Arı, A. (2010). Kentsel Planlama Yaklaşım Farklılıklarının ve Planlama Sürecinde Rol Alan Aktörlerin Değişiminin Yapılı Çevre Oluşumuna Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
Arslan, A. (2015). Mersin Küçük Sanayi Siteleri Esnaf ve Sanatkarlarının Sosyal-Ekonomik Profilleri ve Temel Sorunları. Mersin: Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Yayınları.
Bayırbağ, M. (2017). Kentsel Politka Planlaması. S. Özdemir , B. Sarı Özdemir, & Ö. Uzun içinde, Kent Planlama (s. 427-453). Ankara: İmge.
Bayraktar S, U. (2006, Aralık 15). Local Participatory Democracy The Local Agenda 21 Project in Turkish Cities. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Paris: İnstitut d'Etudes Politiques de Paris Programme Doktorale de CEVIPOF .
Bayraktar, U. (2009). İl Genel Meclisleri ve Kırsala Doğru Genişleyen Yerel Siyaset: Mersin'den İlk İzlenimler. PLANLAMA, 83-91.
Bayülken, Y., & Kütükoğlu, C. (2012). Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Teknoparklar. Ankara: TMMOB Makine Mühendisleri Odası.
Bilim, Sanayi ve Teknoloji, B. (2015, 08 01). Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı: http://sanayipolitikalari.sanayi.gov.tr/Public/TurkiyeSanayiStratejisi adresinden alındı
Castells, M. (1977). Kent, Sınıf ve İktidar. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
Çukurçayır, M. (2008). Yerel Demokrasi ve Siyaset. Yerel Siyaset (s. 23). içinde İstanbul: Okutan Yayıncılık.
Dinçer, T. (2012, 04 21). Mersin'de Sanayi Sitesi Yapacak Arazi Kalmadı. emlaktasondakika.com: http://www.emlaktasondakika.com/haber/kent-bolge-haberleri/mersinde-sanayi-sitesi-yapacak-arazi-kalmadi/20352 adresinden alındı
Dinçer, T. (2015, 09 15). Hurriyet Yerel Haberler. Hurriyet: http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/mersin-haberleri/dincer-boyle-giderse-musluk-degistirecek-usta_173853 adresinden alındı
Dinçer, T. (2015, 09 29). Mersin ESOB'dan Sanayi Sitesi Çalıştayı. (İHA, Röportaj Yapan) Mersin: Mersin Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği.
Dinçer, T. (2015, 04 02). Yerel Haberler. Hurriyet: http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/mersin-haberleri/dincer-sanayi-sitesi-icin-yerel-ve-genel-idar_84928/ adresinden alındı
Erder, S., & İncioğlu, N. (2013). Türkiye'de Yerel Politikanın Yükselişi İstanbul

Büyükşehir Belediyesi Örneği. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Esen, A. (2008). Kent Yönetimin Katılım. Yerel Siyaset (s. 90). içinde İstanbul: Okutan Yayıncılık.
Geddes, M. (2009). Marxsim and Urban Politics. J. Davies S, & D. Imbroscio L. içinde, Theories of Urban Politics (s. 57). London: SAGE .
Genç F, N. (2003). Kent Yenileme ve Yerel Yönetimler: Kamu Yönetimi Perspektifi. A. Çukurçayır M, & A. Tekel içinde, Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar (s. 413-461). Konya: Çİzgi Kitabevi.
Güllüpınar, F. (2012). Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi. Çağdaş Yerel Yönetimler, 1-29.
Günal, A. (1996). Küçük Sanayi Siteleri. Ankara: TES-AR.
Güzeloğlu Basri, H. (2011, 10 05). Vali Güzeloğlu'ndan Yeni Sanayi Sitesi Müjdesi. Sondakika: http://www.sondakika.com/haber/haber-vali-guzeloglu-ndan-yeni-sanayi-sitesi-mujdesi-3039374/ adresinden alındı
Hacı, K. (2006). Türkiye'de Kent Planlarının Siyasal Amaçlarla Yozlaştırılması: Ankara Örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 110-122.
Harvey , D. (2009). Sosyal Adalet ve Şehir. İstanbul: Metin Yayınları.
Harvey, D. (2004). The Urban Process Under Capitalism. G. Bridge, & S. Watson içinde, The Blackwell City Reader (s. 116-125). Oxford: Blackwell Puslishing Ltd.
John, P. (2009). Why Study Urban Politics? J. S. Davies, & D. L. Imbroscio içinde, Theories of Urban Politics (s. 18). London: SAGE.
Karabıçak, M. (2008). Yerel Siyaset Ekseninde Sivil Toplum Örgütleri: Önemi ve Etkisi. Yerel Siyaset (s. 175). içinde İstanbul: Okutan Yayıncılık.
Karaca, S., & Kiper, N. (2011). Kentsel Mekanda Kamu Yararı Arayışı ve Kültürel Planlama. Toplum ve Demokrasi, 75-96.
Keleş, R. (2006). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.
Kjaer, M. A. (2009). Governance and The Urban Bureacracy. J. Davies S., & D. Imbroscio L. içinde, Theories of Urban Politics (s. 137-153). London: SAGE.
Köroğlu Armatlı, B. (2017). Sanayi Alanları ve Planlama. S. Özdemir , B. Sarı Özdemir, & Uzun Nil içinde, Kent Planlama (s. 213-231). Ankara: İmge.
Kurtoğlu, A. (2004). Hemşerilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.
Mersin Küçük Millet Meclisi Toplantısı. (2016, 02 01). Mkmm Mersin'in 1/5.000 ölçekli planın masaya yatırılması. inovatifhaber.com: http://www.inovatifhaber.com/haber/mkmm-mersinin-15000-olcekli-planini-masaya-yatirdi-6038.html adresinden alındı
Mersintimes. (2016, 12 30). http://www.mersintimes.com/aktuel/baskan-yel-

kovan-sordu-esnaf-sanayi-sitesi-beklerken-bolge-ranta-mi-acildi/ adresinden alındı

MTSO. (2014). Ekonomik Rapor 2014. Mersin: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası.

Özbay, E. (1996). Devletin Destekleme Politikası Çerçevesinde Küçük Sanayi Siteleri. Türkiye Esnaf- Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Ensitütüsü (s. 1-4). Ankara: TES-AR.

Penpecioğlu, M. (2011). İnşaat Ya Resullah: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler. Birikim Dergisi, 62-73.

Sarı Özdemir, B. (2017). Kent Ekonomisi ve Kentsel Planlama. S. Özdemir , B. Sarı Özdemir, & N. Uzun içinde, Kent Planlama (s. 309-329). Ankara: İmge.

Schumacher, F. (1973). Small İs Beatiful. London: Blond and Brings.

Şengül, T. (2001). Kentsel Çelişki ve Siyaset. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı WALD.

Tarsusa 2. Küçük Sanayi Sitesi. (2016, 01 10). Haber3: http://www.haber3.com/tarsusa-2-kucuk-sanayi-sitesi-1095680h.htm adresinden alındı

Tekeli, İ. (2010). Sanayi Toplumu İçin Sanayi Yazıları. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TESK. (2008). Esnaf ve Sanatkar Raporu. Ankara: TESK.

TOKİ. (2016, 02 01). TOKİ Sanayiye El Attı. Milliyet: http://www.milliyet.com.tr/toki-sanayiye-el-atti-konut-2188106/ adresinden alındı

Tural, N. (1996). Finansmanı Özel Kaynaklardan Sağlanan Küçük Sanayi Siteleri ile Kazanılan Deneyimler. Ankara: TES-AR.

Ufukturu Medya Grubu. (2016, 02 01). Mersin'de Günün Konusu 1/5.000'lil Plan Neden Geri Çekildi. ufukturu.net: http://www.ufukturu.net/haberler/26819/mersinde-gunun-konusu-15000lik-plan-neden-geri-cekildi adresinden alındı

Ünlü , T. (2009). Mekansal Planlamanın Kentin Biçimlenmesine Etkisi: Mersin Örneği. PLANLAMA, 27-42.

Ünlü, T. (2007). Mersin'in Mekansal Biçimlenme Süreci ve Planlama Deneyimleri. Gazi Üniversitesi Mühendis ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, 425-436.

Zorlu, F. (2017). Kentsel Ulaşım Planlaması. S. Özdemir , B. Sarı Özdemir, & N. Uzun içinde, Kent Planlama (s. 281 - 309). Ankara: İmge.

TOROS ÜNİVERSİTESİNDE MİMARLIK VE İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE TARİHİ YAPILARLA BAĞLAM ÜZERİNE TASARIM ÇALIŞMALARI

Ayşen Cevriye BENLİ 1

ÖZET

Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesinde akademik eğitim ve öğretimde, öğrencilerin tarihi veya geleneksel çevre bağlamında, mekân tasarımı ilkeleri üzerine, bilgilerini geliştirmeye isteklendirmek, önemle üzerinde durulan bir konu olarak ele alınmakta ve bu konuda tasarım stüdyolarında çalışmalar yapılmaktadır. İç mimarlık tasarım stüdyolarında, ev, sergi mekânı, yeme-içme mekânları ya da konaklama gibi en sık karşılaşılan kullanımına ait iç mekân tasarım sorunlarının çözümlenmesi üzerinde, geleneksel ve tarihi mekânlarda projeler üretilmektedir. Ayrıca Mimarlık ve İç Mimarlık tasarım stüdyolarında eski yapıların modern teknolojiye, çağdaş mekân işlevlerine ve günümüz insani gereksinimlerine uyarlanmasından kaynaklanan sorunların irdelenmesi üzerine de projeler yapılmaktadır.

Mimarlık tasarım stüdyolarında, çalışılan tarihi alan bağlamında; yapılı tarihi çevre ve tasarlanacak bina arasındaki ilişkilerin kurgulanmasına yönelik olarak kentsel mekân analizleri yapılır. Elde edilen veriler ışığında tasarlanacak ürün/doku kavramları ile ilgili bir tartışma ortamı yaratmak bu derslerin temel amacını oluşturmaktadır. Bu tarihsel dokuda öğrenciler tarafından güncel işlevlere kentsel çevreler içinde çözüm aranır. Yakın tarihi çevrenin gerek oylumsal (hacimsel), gerekse yüzeysel olarak doluluk-boşluk özelliklerini tanımak ve önerilecek çözüm aracılığıyla yeniden tanımlamak önemlidir. Üzerinde önemle durulması gereken konular, yapılı yakın çevrenin farkında olarak tasarım yapmak, karmaşık teknik sorunları olan/olmayan binalarda taşıyıcı sistemin düzenlenmesi, düşey-yatay dolaşım ilişkilerinin kurgulanmasıdır.

Çalışmada, 2013-2014 güz öğrenim döneminden bu yana Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesinde Mersin tarihi kent çevresinde yapılan lisans düzeyinde iç mimarlık yeniden düzenleme çalışmaları ve tarihi çevre bağlamıyla yapılan mimarlık lisans çalışmaları ve amaçları açıklanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mersin Tarihi Kent ile bağlam, İç Mimarlık eğitimi ve Tarihi Mekân, Mimarlık eğitimi ve Tarihi Mekân.

---

[1] TOROS ÜNİVERSİTESİ Güzel Sanatlar Tasarım Mimarlık Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi, Mimar, aysen.benli@toros.edu.tr

THE WORKS OF DESIGN ON THE CONTEXT OF HISTORICAL BUILDINGS FOR THE EDUCATION IN ARCHITECTURE AND INTERIOR DESIGN IN TOROS UNIVERSITY

Ayşen Cevriye BENLİ 1

ABSTRACT

In Toros University Department of Fine Arts, Design and Architecture, for the education of students, it is expected and aimed to deal with the issues of designing a simple functional requirement with a little complexity in the context of historical and/or traditional area. It is considered as an important subject to encourage the students for developing their knowledge about it. In the design studios of architecture and interior design, it is aimed to produce the projects to solve the design problems that are faced frequently in the use of spaces like housing, exhibition area, eating-drinking areas or accommodation in tradition and historical spaces. And also in the design studios of architecture and interior design it is aimed to make designs while examining the problems in the adaptation of historical buildings to actual function and human requirements in contemporary designs.

For the context of the historical areas' studies, in the architectural design studios, it has to make the analysis of urban space for arranging the interrelation between the design of the projects and the historical environment. The basic aim of these studies is to create a discussion platform about the product and pattern concepts to design in the clearness of data. In this historical pattern, it is searching solutions for actual functions by students. It is important to understand the spatial, the superficial solid and void specialties and to define again by proposing the solutions. It should overemphasize these subjects; designing by recognizing the close physical environment, arranging the system of structure which have or/have not complex technical problems and designing vertical and horizontal circulations.

In this study, it is aimed to explain by the documents of bachelor students' projects done in the context of historical city in Mersin and the project of refunctioning of interiors for theses historical buildings in the department of Fine Arts Design and Architecture of Toros University, since the academic year of 2013-2014.

Keywords: Context of Mersin Historical City, Education of Interior Design and Historical Space, Education of Architecture and Historical Space.

GİRİŞ

TOROS ÜNİVERSİTESİNDE MİMARLIK VE İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE TARİHİ YAPILARLA BAĞLAM

Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesinde akademik eğitim ve öğretimde, öğrencilerle tarihi veya geleneksel çevre bağlamında, Mimarlık ve İç Mimarlık tasarım stüdyolarında çalışmalar yapılmaktadır. Eski yapıların tarihi dokusu ve malzemeleriyle korunarak, modern teknolojiye, çağdaş mekân işlevlerine ve günümüz insani gereksinimlerine uyarlanması üzerinde durularak çeşitli işlevlerde yararlanılması ve yenilenmesi üzerine projeler üretilmekte ya da yeni yapılacak yapıların tarihi dokuya uyumlu olarak tasarlanması üzerine çalışılmaktadır.

Mimarlık 2. Sınıf eğitiminde, üçüncü ve dördüncü yarıyıllarında, yapılan mimari projelerin ana amacı, öğrencilerin kent merkezi ve dokusu içerisinde tasarım yapma yeteneklerini geliştirmek olmakla birlikte, kent içi çözümleri de eski kent dokusu içerisinde önerebilmelerini öğretmektir. Öğrencilerden yüksek nitelikli modern bir proje tasarımı beklenirken, arsanın bulunduğu yere tarihsel doku yönünden, ayrıca sosyal ve fiziksel olarak uygun çözümler üretmeleri, engelli kullanıcılara, diğer farklı kullanıcılara ve farklı ülke vatandaşlarına açık ve uygun proje tasarımı yapmaları gerekmektedir.

İç Mimarlık 2. Sınıf eğitiminde, üçüncü ve dördüncü yarıyıllarında, öğrencilerin tarihi veya geleneksel çevre bağlamında iç mekân tasarım ilkeleri üzerine çalışmalar yapmaları amaçlanır. Eski yapıların modern teknolojiye, çağdaş mekân kullanımlarına ve insan gereksinimlerine uyarlanmasından kaynaklanan sorunların irdelenmesiyle, sanat merkezlerinden, kafelere, küçük sinemalara, fotoğraf atölyelerine, mücevherat üreticisinden, moda atölyesine, müzeden, bankaya, spor merkezinden, oto galerisine birçok değişik iç mekân tasarımı yapılabilir.

Üçüncü sınıfta mimarlık ve iç mimarlık eğitiminde, sanat kültürü ve estetik konularında üretime yön verebilecek bilgiye sahip olabilme, alanı ile ilişkili olan disiplinler arası etkileşimi kavrayabilme, alanında lisans yeterliliklerine dayalı olarak sahip olduğu bilgi, yöntem ve teknik geliştirme ve derinleştirme becerisine sahip olabilme üzerine tasarım çalışmaları yapılır.

Yine üçüncü sınıfta, 6. yarıyılda, mimarlık ve iç mimarlık tasarım stüdyolarında, daha karmaşık programlı işlev ve detayların incelendiği, daha kapsamlı projeler yapılması söz konusudur. Akustik, aydınlatma, havalandırma gibi mekân bileşenleri ile mekân arasındaki ilişkiler çalışılır. Yeni teknolojilerin de

göz önüne alınması koşuldur. Malzeme, işlev ve estetiğin yer aldığı tasarım ölçütleri yanında strüktürel ve teknik konuların çalışılması istenir.

Dördüncü sınıfta, 7. yarıyılda, mimarlık ve iç mimarlık tasarım stüdyolarında, karmaşık bir yapıda çeşitli tasarım sorunlarını ele alma, bu sorunlara: işlev, teknik, strüktürel, oranlar ve dekoratif açılardan bir sanat biçemi çerçevesinde çağdaş çözümler geliştirme ve uygulamaya yönelik projeler hazırlama becerilerinin kazanılması amaçlanır. Yoğun ticari ve sosyal etkinliklerin yer aldığı karmaşık programları olan yapı ve yapı gruplarının mekânlarının, iç mekânlarının, dış mekân ilişkileriyle incelenmesi ve tasarımı öne çıkar.

Dördüncü sınıf son dönemde, 8. yarıyılda, iç mimarlık tasarım stüdyosunda, öğrenciler, kendi hazırladıkları bir iç mimari gereksinim programına göre, var olan bir binanın yeniden işlevlendirilmesi konusunda proje hazırlarlar. Projenin kapsamı, araştırmanın kullanılma düzeyi ve gelişimi, çalışma programına göre, düzenli olarak gerçekleştirilen sunumlar aracılığıyla denetlenir. Bu derste amaç, öğrencinin mezuniyetinden sonra kendi başına proje üretmeye yarayacak yöntemleri bütünüyle kavramasıdır.

Yine dördüncü sınıf son dönemde, 8. yarıyılda, mimarlık tasarım stüdyolarında, mimarlık alanı ile ilişkili olacak şekilde sanat kültürü ve estetik konularında üretime yön verebilecek bilgiye sahip olabilme önemli bir özelliktir. Mimarlık alanı ile ilişkili olan disiplinler arası etkileşimi kavrayabilme, alanında lisans yeterliliklerine dayalı olarak sahip olduğu bilgi, yöntem ve teknik geliştirme, derinleştirme ve ilişkilendirme becerisine sahip olabilme özellikleri üzerinde çalışılır. Konu olarak; sosyal ve ekonomik grupların farklı gereksinimlerini karşılayacak sınırlı ihtiyaç programları içeren genel kullanım mekânları üzerinde çalışılır. Bu konularda, bireysel etkinlikler, grup etkileşimleri, kültürel ilişkiler, engellilerin zorunlulukları, sağlık, güvenlik, konfor ve teknoloji etkenlerini irdeleyen iç ve dış mekân çözümleri üretme, iç mekân-çevre ilişkilerini kurma çalışmaları yapılır. Stüdyo düzeni içinde bireysel ya da genel eleştiriler, seminerler ve jüriler ile değerlendirilir.

TARİHİ YAPILARLA BAĞLAM ÜZERİNE YAPILAN TASARIM ÇALIŞMALARI

Mersin Kasaplar Çarşısı yeniden düzenlenmesi

2013-2014 güz yarıyılında iç mimarlık 2. sınıfında ICM 201 Tasarım Stüdyosunda Mersin'in tarihi yapılarında arasında yer alan Mersin Kasaplar Çarşısı yeniden düzenlenmesi tasarım sorunu olarak çözümlenmek üzere öğrencilere verilmiştir. Bu projede istenen her öğrenci için bir veya iki birimin içinin

istenen işlev için yenilenerek çözümlenmesidir. Bu çalışmada, öğrenciler, kafe, kütüphane, sanat galerisi, hediyelik eşya satış yeri veya başka işlevler için kendi istekleriyle senaryo ve konsept oluşturarak bir çözüm getirirler.

Bu dersin eğiticilerinin adları, Yrd. Doç. Dr. Beril Özmen Mayer, Öğr. Gör. Zeliha Şahin Çağlı, Öğr. Gör. Ayça Arslan'dır. Ayrıca final Jüri üyeliklerine Prof. Dr. Faruk Yalçın Uğurlu, Yrd. Doç. Dr. Ayşen C. Benli, Yrd. Doç. Dr. Onur Boyacıgil Güngör, Beyza Karbeyaz, Yasemin Altınok, Pervin Akbaş katılmışlardır.

Mersin'de çarşı ve dükkân kullanımı geleneksel yapılarda genellikle zemin katta ve açık hava ile ilişkili olarak iç sokak ya da iç avlu çevresinde konumlanır. Bu, sıcak iklimin bir sonucudur ve insan yaşamı böyle sıcak ve nemli havada bir esinti, bir hava akımına gereksinim duyar, kapalı mekânda uzun süre durulması arzu edilmez.

'Geleneksel yerleşmelerde yapı birimleri iklim koşullarına uyumlu olarak yönlendirilmiş, yerleşme dokuları iklim koşullarına en uyumlu dolu ve boş ilişkileri sağlanacak biçimde bir araya getirilmişlerdir. Yerleşme dokusu içinde oluşturulan boşluklar iklimle uyumlu dış mekânlardır.' (Eyüce, 2005, s. 96)

Mersin Kasaplar Çarşısının günümüzdeki görünümü oldukça bakımsızdır. (Bak.Res.1-4) Korunup yenilenmesi gereken bu mekânların belediye tarafından yakında restore edilip yenileneceğinin öğrenilmiş olması olumlu bir gelişmedir.

Resim 1-2, Mersin Kasaplar Çarşısı / Fotolar: 7.10.2013 Ayşen C. Benli

Resim 3-4, Mersin Kasaplar Çarşısı Fotolar: 7.10.2013 Ayşen C. Benli

Aşağıda Mersin Kasaplar Çarşısı yeniden düzenlenmesi kapsamında 2013-2014 güz yarıyılında yapılan İç Mimarlık ikinci sınıf öğrenci maketi ve projesi çalışmalarından birer örnek yer almaktadır.(Bak. Res.5-6)

Resim 5-6, Mersin Kasaplar Çarşısı öğrenci maketi ve ICM 201 öğrencisi Metin Saçaklı projesi Fotolar: 24.1.2014 Ayşen C. Benli

Mersin'de Sanatçılar Sokağında Sosyal Amaçlı Yapı

2013-2014 güz yarıyılında mimarlık 2. sınıfında ARC 201 Tasarım Stüdyosunda, Mersin Sanatçılar Sokağına yakın bir bölgede, yeni yapılmış ve çevre ile uyumsuz bazı yapıların yerine Sosyal Amaçlı Yapı tasarlanması projenin konusu olmuştur. Çalışmanın amacı bu tarihi dokuyla uyum sağlayacak bir yapı ya da yarattığı zıtlıkla çevrenin dokusunu vurgulayan ve bozmayan bir yapı tasarlan-

masıdır.

Bu mahalle, Huğ'dan Gökdelene adlı kitabında Semihi Vural tarafından Frenk mahallesi ve Uray caddesi adıyla belirtilmektedir. 'Eski ismiyle Frenk Mahalle'sindeki Yoğurt Pazarı ve çevresi Levanten halkın oluşturduğu ticaret merkezinin yanı sıra bir köylü pazarı niteliğindeydi. Çevresinde birkaç ahşap kulübe, tütüncü, demirci dükkânları sıralanmaktaydı.

1974 Mimar Şevki Vanlı'nın planlamasına göre, 1976'dan beri "sit alanı" kararı olan bölgedir. Uray caddesi boyunca sağlı sollu pek çok dini ve sivil mimarlık örneği yapıların iyi korunmuş olduğunu söyleyebiliriz. Aynı yönde, kuzeydeki Mücahitler Caddesi ile Uray Caddesi'ni birbirine bağlayan sokaklardaki pek çok bina tadilat görmüş, tamirat amaçlı şekil değiştirmiştir. Basit onarım esasına uyulması gerekirken, bu yapılmamıştır.' (Vural,2010,s.87-88) Daha sonraları yıkılan tarihi yapıların yerine yeni yapılar yapılmıştır, tarihi çevrenin yapı yükseklikleri uyulsa da, tarihi dokunun mimari diline ne yazık ki uyum gösterilememiştir.

Bu çalışmada, öğrencilerin olabildiğince tarihi dokuya zarar vermeyen yapılar tasarlamaları yönünde çalışmalar yaptırılmaya çalışılmıştır. Aşağıda 2013-2014 güz yarıyılında mimarlık ikinci sınıf öğrencilerinin Mersin tarihi dokusu içinde tasarladıkları Sosyal amaçlı yapı tasarımlarından iki maket görülmektedir. (Bak.Res.7-8)

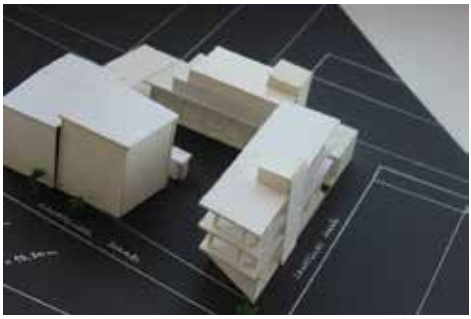

Resim 7-8 Mersin Sanatçılar Sokağı, Sosyal Amaçlı Yapı, ARC 201 Tasarım Stüdyosu, mimarlık öğrenci maketleri, Fotolar: 21.1.2014 Ayşen C. Benli

Bu dersin eğiticilerinin adları, Yrd. Doç. Dr. Beril Özmen Mayer, Öğr. Gör. Zeliha Şahin Çağlı, Öğr. Gör. Ayça Arslan'dır. Ayrıca final jüri üyeliklerine Prof. Dr. Faruk Yalçın Uğurlu, Yrd. Doç. Dr. Ayşen C. Benli, Yrd. Doç. Dr. Onur Boyacıgil Güngör, Beyza Karbeyaz, Yasemin Altınok, Pervin Akbaş katılmışlardır.

Mersin'de Vapur İskelesi

2015-2016 Güz dönemi mimarlık 2. sınıfında, ARC 201 Tasarım Stüdyosu I, projenin konusu vapur iskelesi olarak belirlenmiştir. Projenin konusu. Mersin ilinde Müftü deresi yakınında vapur iskelesi, yapı ve dış mekân oluşturulması, iç ve dış ilişkinin kurulması, yaya ve taşıt ulaşımının düzenlenmesi, otopark, yerlerinin yaya yollarının oluşturulması ihtiyaç programını içeren bölümlerin olduğu mekânların tasarlanmasıdır.

Tarihte, Mersin'in kentsel gelişiminin ana belirleyicisi, iskelesi aracılığıyla gelişen deniz ticaretine dayanır. 19. Yüzyılın ilk yarısında, eskiden yörede önemli bir iskele olan Tarsus iskelesinin coğrafi koşullar nedeniyle iskele özelliğini yitirmesi ve yörenin deniz ticareti açısından gerilemeye başlamasıyla, Mersin iskelesi hem yöre, hem de Osmanlı deniz ticareti içinde yükselişe geçmiştir.(Mazak, 2013)

1836'ya doğru Tarsus'un hakiki iskelesi haline gelmeye başlayan Mersin İskelesi,1 19. yüzyılın ortaları itibarıyla ise, sadece Tarsus'un değil tüm yörenin Akdeniz'de dışa açılan bir kapısı olmuştur. Nitekim Mersin iskelesi ile ilgili olarak 19. Yüzyılın ortalarına ait yazışmaların çoğunluğunda da, Mersin iskelesinin artan ticari işlevselliği ve hızla gelişmekte oluşunun bahsi geçmekte olup, ayrıca ecnebi tebaanın da buraya yoğun bir ilgisi olduğu görülmektedir. (Mazak, 2013, s.63(1.Çıplak, İçel Tarihi, 1968)

Mersin'deki eski tarihi iskelelere bakıldığında, ihracat yapılan demiryolu iskelesi, gümrük iskelesi, taş iskelesi ilk başlarda olmakla birlikte, büyük, küçük en az yedi iskelenin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu iskelelerin varlığı da belgeleriyle Semihi Vural'ın 'Mersin İskeleleri' adlı kitabında açıklanmaktadır. Ancak günümüze geldiğimizde Mersin limanı ve serbest bölgesi dışında, deniz ulaşımından hiç yararlanılmadığı dikkati çekmektedir. Bu nedenle tasarım stüdyosunda geleceğin mimarları olacak genç kuşağımızın bu çalışmayı yapması önemsenmiş ve bu konuda çalışılmıştır. Tarihteki Mersin iskeleleri yerleri plan ve fotoğrafları olarak aşağıda görülmektedir. (Bak. Res. 9-12)

Resim 9-10 Tarihte Mersin İskeleleri, Fotolar: Vural, 2015 s.201-205

Resim 11-12 Tarihte Mersin İskeleleri, Fotolar: Vural, 2015 s.176-177

2015-2016 güz dönemi mimarlık ikinci sınıf projesi Mersin vapur iskelesi yeri olarak seçilen Müftü deresinin denizle birleştiği yerin batısı (Bak. Res13) ve tasarlanan öğrenci maketleri ve projesi (Bak. Res.14-15-16) aşağıda görülmektedir.

Resim 13 Tasarım için Mersin vapur iskelesi yeri, Müftü Deresinin denize ulaştığı yerin batısı. Foto: 13.10.2015 Ayşen C. Benli

Resim 14-15-16 ARC 201 Tasarım Stüdyosunda tasarlanan Mersin vapur iskelesi mimarlık öğrenci projeleri, Gökhan Dalkılıç, F. Damla Uzun, Emre Ayık. Fotolar: 6.1.2016 Ayşen C. Benli

Mersin'e Yeni Bir Tren İstasyonu (Müftü deresi yakınında)

2015-2016 güz dönemi mimarlık 2. sınıfında ARC 201 Tasarım Stüdyosu I, projenin konusu Müftü dersine yakın tren istasyonu tasarımı hazırlanması olmuştur.

Sorun; Mersin ilinde Tren İstasyonu Müftü deresi Stadyumun yerine yapı ve mekân oluşturulmasıdır. İç mekân düzenlenmesi, iç dış ilişkisinin kurulması, yaya ve taşıt ulaşımının düzenlenmesi, otopark yerlerinin yaya yollarının oluşturulması ihtiyaç programını içeren bölümlerin olduğu iç mekân tasarlanması çözüm getirilmesi gereken ana konulardır.

Dersin eğitici kadrosu tarafından, Mersin'de trenle raylı ulaşımdan kent içinde yeterince yararlanılamadığı konusundan yola çıkılarak bu proje öğrencilerin çalışması için verilmiştir. Tarihte Mersin'e bakıldığında, dekovil hattı olarak küçük raylı taşımacılığın Uray caddesi ve çevresinde kullanıldığı ama günümüzde kent içinde hiçbir raylı ulaşımın yer almadığı bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

Mersin'in tarihi ve yerleşimi ile ilgili yazı ve kitaplara bakıldığında, küçük bir raylı sistem olan Dekovil hattının Mersin'de varlığı görülmektedir. 'Mersin 1860 lı yıllardan itibaren denizaşırı ülkelerle yapılan ithalat-ihracatın kapısı olmuştur. … Tanzimat Fermanı ile gayrimüslimlere bazı haklar tanınması ve Adana-Mersin demiryolunun işletmeye açılması da eklendiğinde kent göç almaya başlamıştır. …"İstasyon Caddesi" ve "Hükümet Caddesi" olarak anılan cadde öz Türkçe kullanımıyla "Uray Caddesi" adını almıştır (Belediye sözcüğünün öz Türkçe karşılığı olarak "uray" olarak belirlenmişti). (Mersin Yerel Tarih Grubu, 2001, s.6-7)

Günümüzde –belediye binası taşınmış olsa da-cadde bu adı taşımaktadır. …Ancak, caddenin denize açılan kolları olan iskeleler ile işgal döneminde

Fransızlar tarafından yapılmış, istasyondan başlayıp Uray Caddesi'nden geçerek Gümrük İskelesi'ne (şimdiki Ulu Çarşı ci-varı), oradan da Müftü Köprüsü'ne dek uzanan ve başlıca işlevi denizyoluyla gelen ticari malların istasyona taşınmasını sağlamak olan "Dekovil Hattı"nı görmek artık mümkün değil! Hafif raylı sistemin atası sayılabilecek bu demiryolu hattı 1932 yılında hizmetten kaldırılmış, iskelelerin bulunduğu yer ise doldurulup bulvar ve park haline getirilmiştir.' (Mersin Yerel Tarih Grubu, 2001, s.6-7)

Dekovilin Uray Caddesindeki kısa ama renkli yolculuğu, okaliptüs ağaçlarının arasındaki küçük, beyaz, taş "istasyon binası" ile başlıyor, cadde boyunca sürüyor ve heybetli "gümrük binası"nda bitiyordu. (Mersin Yerel Tarih Grubu, 2001, s.6-7)

1921 yılında Fransızlar döşemişti raylarını. Uray caddesi boyunca devam ediyordu. Ayrıca ona bağlı iki hat daha vardı. Birisi, Kışla Caddesi'nden Müftü camii'ne, Müftü Camii'nden de doğuya doğru gidiyor, aynı hat üzerinden dönüp eski istasyona ve oradan da tekrar Gümrük İskelesi'ne ulaşıyordu. Diğer hat ise Hastane Caddesi'nde bulunan Bodasaki fabrikasına dek uzanıyordu. (Burhan Özacun) (Mersin Yerel Tarih Grubu, 2001, s.6-7)

Bodasaki fabrikası ile Gümrük İskelesi arasında yük ve insan taşıyan "dekovil hattı", diğer bağlantı hatları boyunca yalnızca insan taşıyordu. (Fuat Baybars) (Mersin Yerel Tarih Grubu, 2001, s.6-7)

Uray Caddesi tam bir ticari merkezdi o yıllarda. Dekovil bir süre sonra caddedeki geliş-gidişe engel olmaya başladığı için kaldırıldı ve taşıma işi atlı arabalarla yapılmaya başlandı. (Salomon Gatenyo) (Mersin Yerel Tarih Grubu, 2001, s.6-7)

Denizyoluyla gelen ticari malların istasyona taşınmasını ve aynı zamanda tam tersini sağlayan dekovil ömrü 1932'de sona eriyordu.' (Mersin Yerel Tarih Grubu, 2001, s.8)

Mersin'in geleceği açısından, tarihte bir biçimde var olan raylı ulaşımın, yeni tren yolları ve istasyonları ile Mersin tren istasyonundan, kent içinden geçerek, Mersin Üniversitesine, otogara, havaalanına, hatta Mezitli ve Erdemli'ye kadar ulaşmasının gerekli olacağı tarafımızdan öngörülmüştür. Bu ulaşımın ilk aşaması olarak, yıkılacağı ve meydan olarak düzenleneceği öğrenilen Müftü deresi yakınındaki, Tevfik Sırrı Gür stadyumunun yerinin bir sosyal meydan ve yeşil alan olarak tasarlanıp, dere kıyısında da, bir Yeni tren istasyonunun (adı belki Müftü Deresi Tren İstasyonu olabilir) gerekliliği açısından proje çalışması yapılmıştır. O tarihlerde Tevfik Sırrı Gür Stadyumunun yıkılarak o alanın meydan ve sosyal alan olarak düzenleneceği eğitim kadromuzca öğrenildiğinden bu alan çalışılmak üzere verilmişti.

1860'lı yıllardan 1932 yılına kadar hizmet veren raylı sistem dekovil hattı, o günlerdeki resimlerde görülmektedir. (Bak. Res.17-18) 2015-2016 güz dönemi mimarlık ikinci sınıf öğrenci projesi Tren İstasyonu için seçilen Müftü deresi yanı istasyon yeri (Bak. Res. 19) ve tren istasyonu için tasarlanan mimarlık öğrenci projesi maketi (Bak.Res. 20) aşağıda görülmektedir.

Resim 17-18 Tarihte Mersin Tren rayları, Dekovil hatları. Fotolar: Vural, 2015 s.110-111

Resim 19 Tasarlanan Mersin tren istasyonu yeri, Müftü Deresi yanı, o zamanki Tevfik Sırrı Gür stadyumu yanı. Foto: 13.10.2015 Ayşen C. Benli

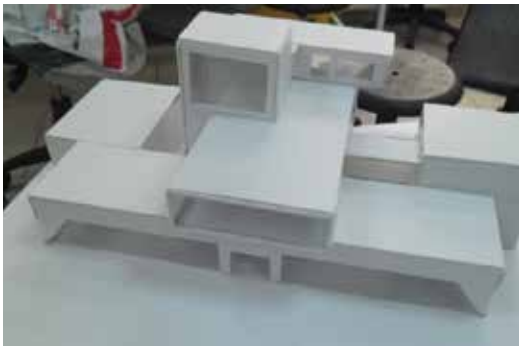

Resim 20, ARC 201 Tasarım Stüdyosundan mimarlık öğrenci projesi, Mersin Müftü Deresi Tren istasyonu tasarlayan Ahmet Er. Foto: 6.1.2016 Ayşen C. Benli

Bu dersin eğiticilerinin adları, Yrd. Doç. Dr. Ayşen C. Benli, Yrd. Doç. Dr. Serpil Çerçi, Yrd. Doç.Dr. Fikret Okutucu, Öğr. Gör. Sibel Durmaz, Öğr. Gör. Aysun Kayadelen, Öğr. Gör. Esra Şeker, Öğr. Gör. Zeliha Şahin Çağlı, Araş. Gör. Yeliz Çermikli, Arş. Gör. Gülçin Ünlü'dür.

Mersin'e Deniz Feneri (Soli Antik Kenti yakınında)

2016-2017 güz yarıyılında, mimarlık 2. sınıfında, ARC 201 Tasarım Stüdyosu-I projesi için Deniz feneri yapısının tasarlanması konusu verilmiştir. Çözüm getirilecek konu; Mersin ilinde Deniz Feneri Soli Antik Kenti kıyısında yapı ve mekân oluşturulmasıdır. İç mekân düzenlenmesi, iç dış ilişkisinin kurulması, yaya ve taşıt ulaşımının düzenlenmesi, otopark yerlerinin yaya yollarının oluşturulması ihtiyaç programını içeren bölümlerin olduğu iç mekânların tasarlanması konunun kapsamındadır. Fener Bekçisinin barınacağı mekânlar ve kuleye çıkan merdivenin bulunduğu bir deniz feneri tasarımı istenmektedir.

Deniz feneri yeri olarak Soli antik kentinin sahili düşünüldüğünde, tarihte burada bir antik liman olduğu ve bir deniz fenerinin de bulunduğu, çoğu Mersin dışından gelmiş olan öğretim kadromuz tarafından bilinmiyordu. Ancak öğrencilerimizle birlikte bu çevre araştırıldığında, tarihte bir antik limandan bu bölgede ticaret yapıldığı ve günümüzde var olmayan antik bir deniz fenerinin eskiden varolduğu konusunda bilgilenilmiş oldu. Bu konu, öğrenciler ve öğretim kadromuzun antik dönem konusunda aydınlanması açısından olumlu, ancak tarihte var olan varlıkların nasıl da Mersin'de korunamadığı açısından da üzücü bir durum olarak ortaya çıktı. (Bak. Res.21-22-23) Ayrıca Müftü dersinin denize bağlandığı deniz kıyısında mevcut deniz feneri ile bitişiğindeki bekçi konaklama yeri örneği, diğer görsel örnekler yanında öğrenciler tarafından dersin kapsamında yerinde incelenmiştir. (Bak. Res.24)

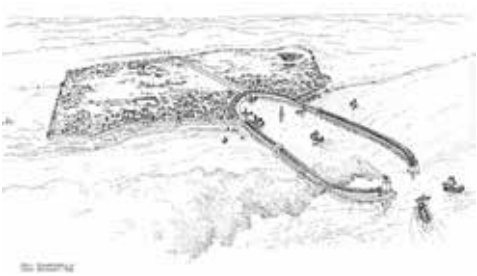

Resim 21-22, Soli Antik Liman ve Soli antik Limanın günümüz görünümü,
Foto: www.toplumvetarih.com

Resim 23-24, Soli Antik günümüz görünümü ve Müftü Deresi önü Deniz Feneri, Fotolar:5-10.2016 Ayşen C. Benli

Resim 25-26, Mersin'e Deniz Feneri ARC 201 Öğrenci Projeleri, Zafer Rohat Demiroğlu, Oktay Çelen, Fotolar:11.1.2017 Ayşen C. Benli

2016-2017 güz dönemi mimarlık ikinci sınıf öğrenci projesi Deniz Feneri yapısı için tasarlanan öğrenci projeleri maketleri üstte (Bak.Res. 25-26) görülmektedir.

Bu dersin eğiticilerinin adları, Doç.Dr. Nerime Cimcoz, Yrd. Doç. Dr. Ayşen C.Benli, Öğr.Gör. Aysun Kayadelen , Öğr. Gör.Ergün İlkay , Öğr. Gör.Emre Arça , Öğr. Gör.Yeliz Çermikli Buluklu , Öğr. Gör. Başak Yüncü, Öğr. Gör. Banu Pelvan, Ar. Gör. Seçil Seçal'dır.

Mersin Tren istasyonu karşısı tarihi yapının müze olarak düzenlenmesi

2016-2017 bahar yarıyılında iç mimarlık 4. Sınıfında ICM 401Tasarım Stüdyosunda Mersin tren istasyonu karşısındaki tarihi yapının (mimari restorasyon

projesinde yazan adıyla; 3 ocak ilkokulunun) çocuk müzesi olarak yenilenmesi, tasarım sorunu olarak çözümlenmek üzere öğrencilere verilmiştir. Mersin ilinde, 3 Ocak İlkokulu yapısının Çocuk Müzesi olarak yenilenmesi ve iç mekânlarının yenilenerek tasarlanması işi istenmiştir. Yapıda iç mekânlarının çocuk psikolojisine ve boyutlarına uygun düzenlenmesi istenir. İç mekân malzeme, doku, renk çalışmaları, iç dış ilişkisinin kurulması, ihtiyaç programına göre iç mekânlarının tasarlanması istenmektedir.

Çalışmanın amacı, iç mekân tasarım problemleri içinde yer alan; aydınlatma, havalandırma, işleve uygun malzeme seçimi ve detaylandırılması, renk seçimi gibi teknik konuların estetik bir duyarlılıkla çözümlenmesidir. Çalışma sürecinde öğrencilerin kendi özgün yaratılarını geliştirirken araştırmaya dayalı bir çalışma yöntemi izlemeleri hedeflenmektedir.

İhtiyaç Programında müze için giriş holü, bekleme ve sergi alanları, depo, kafe-bistro, mutfak, büfe, temizlik odası-depo ve ıslak mekânlar yer alır. Önce çocuk müzesi olarak istenilen proje sonra istenilen konuda müze yapılabileceği yönünde bildirilmiştir. Tüm tasarımın ele alınışında engelli, yaşlı, çocuk kullanım olanaklarının düşünülmesi gereklidir.

Resim 27-28, Mersin Tren istasyonu karşısı tarihi yapının müze olarak düzenlenmesi, ICM 401 Öğrenci Projesi, Gökhan Aslan. Foto:1.11.2019 Ayşen C. Benli

Bu dersin eğiticilerinin adları, Prof. Dr. Erkin Erten, Doç.Dr. Nerime Cimcoz, Yrd. Doç. Dr. Ayşen C.Benli, Öğr.Gör. Yalçın Gürel, Arş. Gör. Gülçin Ünlü'dür.

Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi (GSTMF) Yapılarının yeniden düzenlenmesi

2017-18 Güz yarıyılında, İç Mimarlık 4. Sınıfında, ICM 402 Diploma Projesi Stüdyosunda, Mersin ilinde, Toros Üniversitesi GSTMF Yapılarının yeniden dü-

zenlenmesi (Uray caddesi Latin Katolik kilisesi yanı ve arkasındaki tarihi eğitim yapıları), iç mekânlarının yenilenerek tasarlanması işi istenmiştir. Yapıda iç mekânların kullanıcı gereksinimlerine göre yenilenerek düzenlenmesi, iç mekân malzeme, doku, renk çalışmaları, iç dış ilişkisinin kurulması, ihtiyaç programına göre iç mekânlarının tasarlanması üzerinde çalışılmaktadır.

Çalışmanın amacı, iç mekân tasarım problemleri içinde yer alan; akustik, aydınlatma, havalandırma, işleve uygun malzeme seçimi ve detaylandırılması, renk seçimi gibi teknik konuların estetik bir duyarlılıkla çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışma sürecinde öğrencilerin kendi özgün yaratılarını geliştirirken araştırmaya dayalı bir çalışma yöntemi izlemeleri hedeflenmektedir. Tüm tasarımın ele alınışında engelli, yaşlı, çocuk kullanım olanaklarının düşünülmesi gereklidir. Bu nedenle her iki blok için de asansör yeri ve engelli rampaları tasarlanması istenmiştir.

Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mersin tarihi kentinin en önemli caddesi olan Uray Caddesi'nde yer almaktadır. Bazı dersliklerin, küçük stüdyoların, akademik ve idari çalışanların odaları ve yemekhanenin bulunduğu B blok olarak adlandırılan yapı, Latin Katolik kilisesinin bitişiğindeki yapıdır. Yalnızca Stüdyo tipi dersliklerin yer aldığı A Blok yapı ise B bloğa iki ayrı avlu bahçe ile bağlanır, daha kuzeyde yer alır. A Bloğun iç bahçesi ise Milli Kütüphanenin arkasına bakar, Mersin tren İstasyonunun güneyinde yer alır.

A Blok yığma kesme sükkari (şeker) taş duvarlarla yapılmış, üst kat döşemesi, çatı konstrüksiyonu ve doğramaları ahşaptandır, çatı kiremit kaplı, zemin kat döşemesi karodur.

B Blok yapısı betonarme olarak yapılmış ancak dışında taş duvarlar kullanılmış, dış cephelerde taş üzeri yivler açılarak oluşturulmuş derz düzeni vardır. Ahşap doğramalar, ahşap çatı konstrüksiyonu ve kiremit kullanımı vardır. 2017 güz dönemi öncesi Toros Üniversitesi bu yapıyı kullanmadan önce özel bir ilköğretim okulu tarafından kullanılmıştır. Yapıların tarihi ise aşağıdaki gibi kısaca belirtilebilir.

'Saint Antoin Latin Katolik Kilisesi, Mersin'de tarihî Roma Katolik kilisesidir. 1843'te Çukurova, Lübnan ve Suriye'de Fransiskan-Kapusien rahiplerin sorumlusu Pleghe'li (İtalya) P. Francesco Tarsus'taki Katoliklerin dini ihtiyaçlarını karşılamak için bir ibadethanenin gerekliliğini düşünür. Lübnan'da rahiplik görevi yapan Genova'lı Peder Giuseppe 1844'te Tarsus'a gönderilir.(www.yoldaolmak.com)

Sultan Abdulmecit tarafından 1853 yılında verilen bir fermana dayanılarak kilise mekanının inşaatına başlanmış ve yönetimi de Capucins Rahiplerine

verilmiş. 1854 Mayıs'ında, Tarsus'ta görevli Peder Antonio ile yardımcılığı görevini üstlenen Serravezzalı Peder Vincenzo Mersin'e taşınarak, satın alınan arazi üzerinde "geçici" olarak bir ibadethane ile burada bulunan Katolikler'in çocuklarının eğitimi için dört sınıf açarak, adını "Padovalı Saint Antuan Koleji" koymuşlar. Kesme kireç taşından avlulu anıtsal bir yapı olan İtalyan Katolik Kilisesi'nin saat kuleli kompleksi, diğer kısımlarıyla birlikte 1898'de bitirilmiş.(www.yoldaolmak.com)

Aşağıda Uray caddesinde bulunan Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Mimarlık ve Tasarım Fakültesi B Blok (Bak. Res.29) ve Milli Halk Kütüphanesinin güneyinde yer alan A Blok (Bak. Res.30) görülmektedir.

A blok ve B Blok için 2017-2018 güz yarıyılında İç Mimarlık 4. sınıf öğrencilerinin ICM 402 Diploma projesi dersi kapsamında yaptıkları çalışmalar da aşağıda yer almaktadır. (Bak. Res.31-32-33-34)

Resim 29-30, Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Mimarlık ve Tasarım Fakültesi A ve B Blok yapıları. Foto: 28.10.2019 Ayşen C. Benli

Resim 31-32, Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Mimarlık ve Tasarım Fakültesi B Blok Öğrencilerden ICM 402 Diploma Projesi tasarımları, Gökhan Aslan ve Canberk Çetin

Resim 33-34, Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Mimarlık ve Tasarım Fakültesi B Blok ve A Blok Öğrencilerden ICM 402 Diploma Projesi tasarımları, Gökhan Aslan ve Canberk Çetin.

Bu dersin eğiticilerinin adları, Doç.Dr. Nerime Cimcoz, Yrd. Doç. Dr. Ayşen C. Benli, Öğr.Gör. Yalçın Gürel, Öğr. Gör. Şeref Aldemir, Araş. Gör. Gülçin Ünlü'dür.

Mersin Muhakemat Yapısının (eski Mersin Ziraat Bankası, o tarihte, Milli kütüphane geçici binası olarak kullanılan) yeniden düzenlenmesi

2017-18 bahar yarıyılında, İç Mimarlık 4. Sınıfında, ICM 401Tasarım Stüdyosunda, Mersin Muhakemat Yapısının (eski Mersin Ziraat Bankası, o tarihte Milli kütüphane geçici binası olarak kullanılan) yeniden düzenlenmesi, tasarım sorunu olarak çözümlenmek üzere öğrencilere verilmiştir. Yapıda iç mekânların kullanıcı gereksinimlerine göre yenilenerek tasarlanması istenir. İç mekân malzeme, doku, renk çalışmaları, iç dış ilişkisinin kurulması, ihtiyaç programına göre iç mekânlarının tasarlanması üzerine çalışma yapılır.

Çalışmanın amacı, büyük ölçekli bir yapı ya da yapı grubunda çeşitli tasarım sorunlarını ele alma, bu sorunlara: işlev, teknik, strüktürel, oranlar ve dekoratif açılardan bir sanat biçemi (stili) çerçevesinde çağdaş çözümler geliştirme ve uygulamaya yönelik projeler hazırlama becerilerinin kazanılmasıdır. Yoğun ticari ve sosyal etkinliklerin yer aldığı kent içindeki yapı ve yapı gruplarının iç mekânlarının düzenlenmesi söz konusudur. Binalar arasındaki sosyal mekânların ve bu mekânları oluşturan ögelerin, çok yönlü iç ve dış mekân ilişkilerinin incelenmesi ve tasarımı öne çıkar.

İç mekân tasarım problemleri içinde yer alan; akustik, aydınlatma, havalandırma, işleve uygun malzeme seçimi ve detaylandırılması, renk seçimi gibi teknik konuların estetik bir duyarlılıkla çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışma sürecinde öğrencilerin kendi özgün yaratılarını geliştirirken araştırmaya dayalı bir çalışma yöntemi izlemeleri hedeflenmektedir.

Muhakemat Müdürlüğü ya da eski Ziraat Bankası Eski Şube yapısı için, Mersin Yerel Tarih Grubunun "Dekovilin peşisıra… Uray'dan çıktık yola'"adlı sergi kitapçığında, yapının önce Ziraat Bankası Şubesi, sonra Muhakemat Müdürlüğü olarak kullanıldığı açıklanmaktadır. Yapı 2017-2019 yılları arası Milli Kütüphane'nin restorasyonu sırasında, geçici Milli Kütüphane olarak kullanılmıştır.

2012 yılı haziran ayında, TMMOB Mimarlar odası Mersin şubesi Oda dergisinde, Nida Nayçı'nın yazısında, Muhakemat yapısının 1904-1905 yıllarında yapıldığı yazılmaktadır. Tarihi araştırmalar ışığında tarihleme konusunda en güvenilir bilgiler Ziraat bankası Genel Müdürlüğü arşivlerinden gelmiştir. Buna göre Ziraat Bankası'nın yapıyı 1933 yılında Yunan tebaasından Mavrommati ailesinden satın aldığı anlaşılmaktadır. Yunan Ortodoks Cemaati'nin Mersin'deki kurucusu olan Marommati, kentin kuzeyinde pamuk ve zeytin bahçeleri ile aynı zamanda çırçır fabrikası olan tüccarlardan birisidir. Kendi döneminde Mersin'de önemli yapıların inşasında bulunmuştur. Yapıda saptanan değişikliklere yönelik izler; yapının banka kullanımından önce depo/antrepo kullanımının varlığını göstermektedir. Mersin geleneksel yapılarında uygulanan yerel yapım tekniği ve malzemelerine uygun olarak inşa edilmiştir. Daha geç bir dönemde yapının ikinci katı eklenmiştir.

1933 yılında Ziraat Bankası'na satılan yapı 1978 yılına kadar banka tarafından Mersin lojmanlı hizmet binası olarak kullanılmıştır.' (Nayçı, 2012/6-sayı 3, s.28)

Yine Nayçı'nın yazısından edinilen bilgilere göre yapının 1978'de Hazineye devredildiğini ve hazine tarafından değişik kamu kurumlarına tahsis edildiği anlaşılmaktadır. En son 2002 yılına kadar Muhakemat Müdürlüğü olarak kullanılmıştır. Yapı 2002-2009 yıllarında Mersin Üniversitesine devredilmiş. 2009 yılında yeniden Hazineye devredilerek, Mersin İl Özel İdaresi'nin kullanımına geçmiştir. Ancak asıl işlevinde Mavrommati tarafından zemin katın kemerli yapısının depo olarak kullanıldığı ve o zamanlar deniz kenarında bulunan yapıya deniz tarafındaki iskelelere gelen gemilerden malzeme getirilebildiği ya da gemilere malzeme yüklenebildiği, Uray Caddesi tarafından dekovil hattından yapıya malzeme giriş çıkışı sağlandığı öğrenilmektedir. Yapı 1933 yılında banka şubesi ve lojman olarak bir değişim geçirmiş, 1974 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescil edilerek korumaya alınmıştır. 1978 yılından sonra yeniden bir değişim geçirmiş ve 2012 yılında restorasyon çalışmaları, Mersin Üniversitesi bilimsel danışmanlığında, Mersin Valiliği ve Mersin İl Özel İdaresi işbirliği ile yapılmıştır.

Aşağıda Mersin Muhakemat yapısının günümüzde Uray caddesinden gö-

rünümü (Bak. Res.35) ve Müze olarak tasarlanması ile ilgili bir öğrenci projesi görülmektedir.(Bak. Res.36)

Resim 35-36, Mersin Muhakemat Yapısının Müze olarak Tasarlanması ICM 401 Tasarım stüdyosu öğrenci projesi, Serkan Elvan.
Foto: 10.10.2019 Ayşen C Benli.

Bu dersin eğiticilerinin adları, Doç.Dr. Nerime Cimcoz, Yrd. Doç. Dr. Ayşen C. Benli, Öğr. Gör. Sibel Durmaz, Öğr. Gör. Şeref Aldemir, Araş. Gör. Zahide Salan'dır.

Mersin tarihi kent içinde Kültür Merkezi tasarlanması

2018-19 güz yarıyılında, Mimarlık 3. Sınıfında, ARC 302 Tasarım Stüdyosunda, Mersin tarihi kent içinde bir kültür merkezi tasarlanması projesi istenmiştir. Çalışılan alan bağlamında; yapılı çevre ve tasarlanacak bina arasındaki ilişkilerin kurgulanmasına yönelik olarak kentsel mekân analizlerinin yapılarak, elde edilen veriler ışığında tasarlanacak ürün/doku kavramları ile ilgili bir tartışma ortamı yaratmak bu dersin temel amacını oluşturmaktadır. Bu dokuda öğrencilerin güncel işlevlere kentsel çevreler içinde çözüm aramaları üzerinde durulur. Yakın çevrenin gerek hacimsel, gerekse yüzeysel olarak doluluk-boşluk özelliklerini tanımaları önemlidir. Önerilecek çözüm aracılığıyla çevreyi yeniden tanımlamak; çok katlı ve katlarında farklı işlevler içeren mekânlar yaratabilmek; karmaşık teknik sorunları olan/olmayan katlı binalarda taşıyıcı sistem, düşey-yatay dolaşım ilişkilerinin farkında olmak; yapılı çevrenin farkında olarak tasarım yapmak önemle üzerinde durulan konulardır.

Çalışmanın amacı, öğrencilerin tasarım ve teknik uyumundan kaynaklanan problemleri çözme yetisini geliştirmesidir. Kültür merkezi ve onunla ilişkili

kafe, restoran, sergi alanı, ofis mekânları gibi çeşitli işlevleri içerisinde barındıran ve çok işlevli mekân organizasyonlarını içeren kapsamlı projeler ele alınır. Strüktür, mekanik donatım, ısıl konfor ile yangın ve diğer yaşam güvenlikleri gibi tasarımın görünen ve görünmeyen parçaları arasındaki ilişkinin öneminin vurgulanması yapılır. Akustik, aydınlatma, havalandırma gibi mekân bileşenleri ile mekân arasındaki ilişkiler çalışılır. Yeni teknolojilerin izlenmesi koşuldur. Malzeme, işlev ve estetiğin yer aldığı tasarım ölçütleri yanında strüktürel ve teknik konuların çalışılması istenir.

Yapının yeri Uray Caddesi'nde 4 ada 6 parseldedir. aşağıda, Mersin tarihi kent içinde, Kültür Merkezi olarak tasarlanmış bir öğrenci projesi görülmektedir. (Bak. Res.37) Kültür merkezi görünüşünün arkasında tarihi Latin Katolik kilisesi ve Toros Üniversitesi yapısının silüeti de görülmektedir.

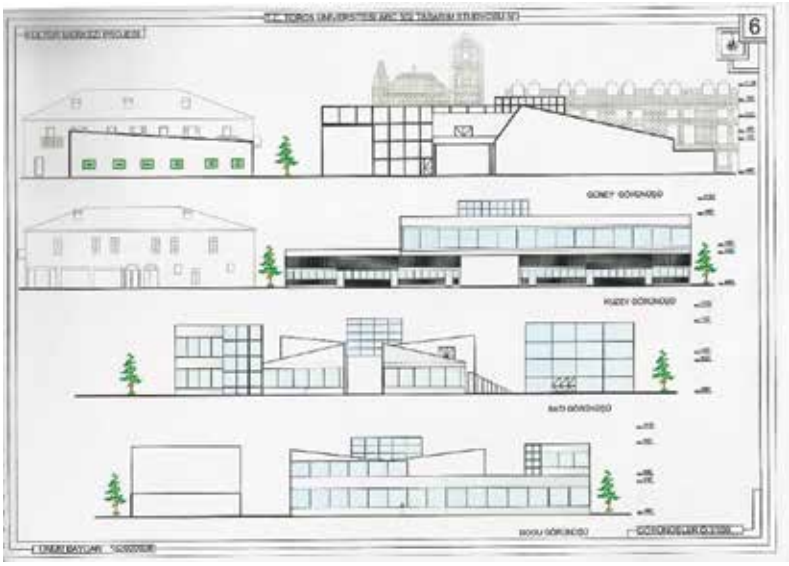

Resim 37, Mersin tarihi kent içinde Kültür Merkezi tasarlanması, ARC 302 Tasarım Stüdyosu öğrenci projesi, Onur Baycan.

Bu dersin eğiticilerinin adları, Dr. Öğr. Üyesi Ayşen C. Benli, Öğr. Gör. Ayşe Manav, Öğr. Gör. Meltem Akyürek, Öğr. Gör. Ergün İlkay, Öğr. Gör. Gülizar Güneş, Öğr. Gör. Basri Gazi'dir.

SONUÇ

Kentte eskiden var olup da günümüzde var olmayan yapıların kentte yeniden yer alabilmesi için genç mimar ve iç mimarların eğitimi önemlidir. Mersin açısından yapılması gereken bu yapılar, iskeleler, tren istasyonları veya deniz fenerleri yapıları olabilir.

Ayrıca, kentte var olan tarihi yapıların korunarak yenilenebilmesi konusunda tasarım stüdyolarında çalışıldığında bu bilincin kazanılmasına katkıda bulunulabilmektedir.

Tarihi dokuda öğrencilerin güncel işlevlere kentsel çevreler içinde çözüm arayarak yakın çevrenin gerek oylumsal (hacimsel), gerekse yüzeysel olarak doluluk-boşluk özelliklerini tanımaları ve önerilecek çözüm aracılığıyla yeniden tanımlamaları üzerinde çalışılmasını sürdürmek gereklidir.

Yapılı yakın tarihi çevrenin farkında olarak tasarım yapmak, karmaşık teknik sorunları olan/olmayan binalarda taşıyıcı sistemin düzenlenmesi, tarihi yapıların çağdaş ve evrensel tasarım kurallarına uyarlanmaları, düşey-yatay dolaşım ilişkilerinin kurgulanması gerekmektedir. Tüm tasarımın ele alınışında engelli, yaşlı, çocuk kullanım olanaklarının düşünülmesi gereklidir.

Son olarak, en önemlisi, geçmişi bilmeyen bir genç kuşak geleceği doğru ve sağlıklı kurgulayamaz.

KAYNAKLAR

Eyüce, Ahmet, 2005, 'Geleneksel Yapılar ve Mekânlar', Birsen Yayınevi, İstanbul. ISBN 975 511 430 0

Mazak, Mehmet(Editör), 2013, 'Osmanlı Deniz Ticaretinin Yükselen Değeri Mersin 1812-1922', Mersin Deniz Ticaret Odası Yayınları, Umur Basım, İstanbul. ISBN 978 605 137 239 6

Mersin Yerel Tarih Grubu*, 2001, 'Dekovilin Peşisıra… Uray'dan Çıktık Yola!', Sergi Kitapçığı, Stampa Ofset Baskı, Mersin, Tarih Vakfı ve Hollanda İstanbul Başkonsolosluğu Desteği ile. (*İ. Bozkurt, M. Çelik, M. Delioğlu, S. Durak, M. Eser, S. Esr, C. Gatenyo, T. Gök, N. Gürol, A. Kayadelen, T. Selvi, Y. Taş, M. Uçar, C. Yalçın)

Nayçı, Nida, 2012/6 sayı 3, 'Tarihe Gülümseyen Mersin Projesi Işığında Ziraat Bankası Eski Şube Binası' TMMOB Mimarlar Odası Mersin Şubesi, ODA dergisi, s. 28-30

Vural, Semihi, 2010, 'Huğ'dan Gökdelene Mersin, 170 Yılın Mimarlık Mirası', Mersin İl Özel İdaresi Katkısı, Mersin Valiliği Kültür Yayını, Lamineks Matbaacılık İzmir.

Vural, Semihi, 2015, Editör: İhsan Toksöz, 'Pamuğun Çocuğu Mersin ve Mersin İskeleleri',Mersin Deniz Ticaret Odası Yayını, Mersin. ISBN 978-605-137-504-5

http./www.toplumvetarih.com

http:/www.yoldaolmak.com

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE ARŞİV BELGELERİNDE MERSİN

Cemile YAĞMUR 1

ÖZET

Mersin Akdeniz ve Ortadoğu'da hakimiyet kurmak isteyenlerin sahip olmak istedikleri liman kenti olmuştur. Mütareke'den sonra İtilaf Devletleri, Güney Anadolu'da da faaliyetlerini durdurmamışlardır. Gerek İngilizler gerekse Fransızlar, Güney Anadolu'da bölgenin etnik ve sosyal durumundan yararlanmak üzere sürekli faaliyet göstermişlerdir. 15 Eylül 1919'da "Suriye İtilafnamesi" olarak tanınan, İngiliz-Fransız Antlaşmasını imzalamışlardır. Bu antlaşmaya göre işgal bölgelerinde sivil yönetim birimlerinin Osmanlı Devleti görevlilerince, askeri yönetim ve güvenlik ise Fransız askerleri tarafından sağlanması düşünülmüştür. Ancak Fransızlar idari yönetime de el koymuşlar, yerel yöneticiler üzerinde hukuksuz uygulamalarla diledikleri şekilde atamalar, yer değiştirmeler ve sürgünlere girişmişler, Mersin'in de demografik yapısını değiştirmeye yönelik adımlar atmışlardır. Yarbay Romıeu kumandasında, 1500 kişilik bir birlik Mersin'e çıkmıştır. Bu 1500 kişinin 150'si Fransız, geri kalanı Ermeni Lejyonudur. Resmi yazışmalarda önceleri "Ermenistan'da İdare Servisi"ni kullanılmış ancak gelen tepkiler üzerine "Ermenistan" ibaresini kaldırmışlardır. Yörenin ileri gelenlerinin Mustafa Kemal Paşa'dan istekleri sonrasında Kilikya Kuva-yı Milliye Komutanlığı kurulmuş ve buna bağlı olarak da Mersin ve Tarsus Kuva-yı Milliye Kumandanlığını kurmuş ve komutan atamıştır. Kuva-yı Milliye Kuvvetleri Mersin'i Ermeni çeteleri ve Fransızlardan temizleyerek Tarsus'a, Silifke'ye doğru gelmişlerdir. Mersin'in Fransızlar tarafından tahliye edileceği gün tören komitesi oluşturulmuştur. Adana Havalisi Kumandanı Muhiddin Paşa, Fransızları özel bir merasimle göndermiştir. 3 Ocak 1922 günü Mersinden gönderilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mersin'in İşgali, Milli Mücadele'de Mersin, Mersin Kuva-yı Milliyesi,Mersin National Forces

[1] Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı,Doktora Öğrencisi (cemilecemile_38@hotmail.com)

MERSIN ARCHIVES IN THE NATIONAL STRUGGLE PERIOD

ABSTRACT

As a a port city in the Mediterranean was Mersin very important for those who wanted to establish domination in de Middle East. After the armistice, the Entente States did not stop their activities in South Anatolia. Both the British and the French have been active in Southern Anatolia to benefit from the ethnic and social situation of the region. On September 15, 1919, they signed the Anglo-French Treaty, known as the "Syrian Entente". According to this agreement, the civilian administration units in the occupied regions were thought to be provided by the officials of the Ottoman Empire and the military administration and security were provided by the French soldiers. During the world war 1 French troops have taken over the local power and have randomly placed, deported or banished the local people from their positions. They have taken steps to change the demographic structure also in Mersin. On December 17 1918, under the command of Lieutenant Colonel Romieu, a unit of 1500 people came to Mersin. 150 of these 1500 people were French and the rest were Armenian Legion. In his official seal, Governor Brémond used the "Armenian Administrative Service" but because of the negative response, he decided not to use "Armenian" in his seal. The district Mersin has become one of the strong resistance fronts of the National Forces. Mersin was one of the strongest fronts of the National Forces. The inhabitants of Mersin have asked Mustafa Kemal to set up the national forces. He established the unit and appointed a commander. The national forces have liberated Mersin from the Armenian and French occupiers to Tarsus and Silifke. On the day of liberation on January 3 1922, Muhiddin Pasha sent them out through a special ceremony.

Keywords: ,Occupation of Mersin, Mersin in the National Struggle,Mersin National Forces

GİRİŞ

Kuva-yi Milliye sözlük anlamı milis kuvvetleri, kurtuluş mücadelesi veren halk olarak tanımlanmaktadır (Parlatır,2009:943). Kuva-yı Milliye'nin halk tarafından büyük destek gördüğü bu yüzden desteklenmesinin gerektiği, kolordular ve kumandanlar tarafından Nezaretten istenilmiştir[2]. Anadolu Kuva-yı Milliyesinin dünya kamuoyuna işgalleri kabul etmediğini göstermesi bakımından işlevi büyük olmuştur. İşgallerden destek ile Türk halkı rahatsız eden Ermeni ve Rum çetelerden savunmasız halk korunmuştur. Düzenli ordu kurulana dek geçen süre zarfında işgalcilere korku vermiş ve halkın bilinçlenmesini sağlamıştır(Apak,1990:35). Düşman ordusu rahatça ilerleyememiş, tecavüzünü engellemiş halkın kendini güvende hissetmesini sağlamıştır. Kuva-yı Milliye düşmanı kesinlikle çıkarmayacaklarını söylemeleri[3] halkında umutlanmasını sağlamıştır.

İLK İŞGAL

Fransızlar'ın asker çıkarma işlemi sürmektedir. İlk Fransız birliğin çıkışından itibaren General Hemlin'de Mersin'e gelmiştir(Bige1994:61). 17 Aralık 1918'de Yarbay Romıeu kumandasında, 1500 kişilik bir birlik Mersin'e çıkmıştır. Bu 1500 kişinin 150'si Fransız, geri kalanı Ermeni Lejyonu idi(Sarıhan,1993:139). Mersin ve civarında işgal kuvvetlerinde Ermeniler,Fransız ordusunun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır(Bozkurt,2018:409). İşgalci Fransız askerlerinin arasında "Ermeni Gönüllü İntikam Askerleri" bir facia yaşanmasından endişe edilir(Bozkurt,2018:416).Fransızlar bölgeyi işgal altında tutamayacaklarıdan kendi kontrolü altındaki Ermeniler vasıtasıyla yönetmek isterler. Ermenileri kolluk güçlerinde daha etkin hale getirmeye çalışırlar (Bozkurt,2018:419).Ermeniler bölgedeki Türk ahaliyi her türlü faaliyetleriyle rahatsız etmeye devam etmiştir. Mersin civarında Ermeni çeteleri civar köyleri basmış, mallarını yağmaladıktan sonra kıyım yapıp köyleri ateşe vermiştir. Buradaki bir Ermeni çobanın bu zulüme karşı çıkmasından dolayı onu da öldürmüşlerdir (Sarıhan,1993:139).

KUVA-YI MİLLİYE TEŞKİLATI

Merkezi Konya'da bulunan 12. Kolordunun Topçu Bataryası Komutanı Yarbay İzzet Bey Mersin civarında teşkilatlanma ile özel olarak ilgilenmiştir(-Çelik,1999:306). Kuva-yı Milliye Teşkilatı için Topçu Miralay İzzet Bey Mer-

[2] BOA, DH. ŞFR. Dosya No:640.Gömlek No:45.
[3] BOA, DH. ŞFR. Dosya No:103.Gömlek No:124.

sin'e gelmiştir. Bu sırada Fransızlar'a ait bir Fransız torpidosu Taşucu iskelesine gelmiştir. İskele boyunca çeşitli incelemelerde bulunmuşlardır. Mersin-Silifke arasındaki karakollarda ve civarda Kuva-yı Milliye yapılanmasını soruşturmuşlardır[4] . Kuva-yı Milliye'nin ortaya çıkışında Ermeni zulmü önemli bir etken olmuştur. Nitekim İngiliz ve Fransız Komutanların raporlarında Müslüman halka karşı gösterilen eziyetlerden sıkça bahsedilmesine karşılık bunun tersi bir durum var gibi gösterilmiştir[5]. 1919 yılının Aralık ayında Kayseri'de Güney Cephesi ve Adana Müdafaai Hukuk Cemiyetinin kurulduğu toplantı düzenlenmiştir. Heyeti Temsiliye adına güzergâh boyunca teşkilatlanma yapmıştır. Yüzbaşı Haydar Bey toplantıda "Mersin çevresinde savaş hazırlığının tamamlandığı, savaşı başlatacak ve yönetecek başarılı bir kumandanın gönderilmesini" Heyeti Temsiliye Başkanlığına bildirmiştir. Konya Müdafaai Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti Başkanı Binbaşı Hüseyin Hüsnü,Yüzbaşı Emin Resa'yı Adana'ya Kuva-yı Milliye Müfrezeleri Komutanlığına atandığını bildirmiştir.Yüzbaşı Emin Resa Mersin ve civarında teşkilatlanma sağlayacaktır(Çelik,1999:307). İtalyan ve Fransızların Dar-ül Muallimin binasını işgal etmeleri ve bazı subayların tutuklanmaları üzerine Ilgın'a gelmiş ve burada Kuva-yı Milliye'yi kurmayı başarmıştır. Ali Fuat Paşa'nın Kayseri'de yaptığı komutanlar toplantısına katılmıştır(Çelik,2001:101). Mustafa Kemal Paşa, Kilikya Kuva-yı Milliye Komutanlığı ve buna bağlı olarak da Mersin ve Tarsus Kuva-yı Milliye Kumandanlığını kurmuş ve komutan atamıştır(Çelik,2001:99). Şehrin ileri gelenlerini ve görevleri toplayarak Mut Müdafaai Hukuk Cemiyetini,1Kasım 1919'da Kaymakamlığa verilen dilekçe ile resmen kurulmuştur(Çelik,1999:309). Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulması Kuva-yı Milliye' çetelerinin kurulmasından sonra olmuştur. Başlangıçta giriş ücreti olarak bir lira alınırken sonraki zamanlarda bu ücreti 100 liraya çıkarmışlardır. Oldukça büyük bütçeye sahip çevresindeki kuruluşlara yardım eden cemiyet halini almıştır(Çelik,2001:105).Gülnar Kaymakamlığı Mersin ili sınırlarındaki Kuva-yı Milliyeye mensup kişilere eşkıya oldukları gerekçesi ile yapılan soruşturmada adı geçen şahısların eşkıya olmadıkları tespit edilmiştir. Onların Kuva-yı Milliye subayları olduklarını açıklanmıştır[6].

ÇATIŞMALAR

Kuva-yı Milliye Fedai Müfreze Komutanı Yüzbaşı Emin Resa (Arslan) Bey Mağa-

[4] BOA. BEO, DH, ŞFR, Dosya: 651,Belge No:65.
[5] ATASE, Sıra No:4598,Kutu No:101,Gömlek No:19.
[6] BOA. DH. ŞFR. Dosya:658,Belge No:67.

ra (Kırobası)bucağına gelmiştir. Emin Arslan Bey yöreden çıkışları yasaklamıştır. Bütün silahları ve cephaneleri teslim etmelerini uymayanların asılacağını söylemiştir. Bunları denetlemesi içinde bir Heyet oluşturmuştur (Çelik,1999:319). Emin Arslan Bey kumandasında iki taburdan fazla asker gelmiştir. Mitralyözleri ve topları ile Silifke'nin Mağara ilçesine gelmişlerdir. Burada güvenlik ve asayişi sağladıklarını söylemiştir [7]. Emin Arslan Bey bu yazı ile zaman kazanmak istemiştir[8].Mersin cephesi Konya, Çumra, Mut, Silifke, Erdemli şehir ve kasabaları bu cepheye dâhildir. Bu cephede ise İçme, Mersin Su Bendi, Tarsus Bağlar, Ziyarettepe, Karadirlik ve Emirler savaşları yapılmıştır(Çelik,2008:107).Fransızlar hâkim oldukları bölgede Kuva-yı Milliye'nin en önemli ulaşım aracı olan demiryollarını tahrip etmişlerdir [9]. İstanbul'un işgali Fransızlar'la anlaşma ümidini yok etmiştir. Sinan Tekelioğlu kuzeyden, Emin Arslan Bey güçleri saldırıya geçmiş, Kuva-yı Milliye Kuvvetleri Mersin'i Ermeni çeteleri ve Fransızlar'dan temizleyerek Tarsus'a(Erdeha,1975:313)Silifke'ye doğru gelmişlerdir[10] .Fransızlar'ın bölgeyi devir almasından sonra Fransız mukavemetine rağmen Kuva-yı Milliye top atışlarını sürdürmüştür [11].

SONUÇ

İngilizler işgal etmiş oldukları Güneydoğu Anadolu'yu Fransızlar'a bırakmanın kazançlarını hesaplamışlardır. Türkler'i bu topraklardan çıkarmak ya da bu toprakları onlardan ayırmanın mümkün olamayacağını da anlamışlardır. 15 Eylül 1919'da "Suriye İtilafnamesi" olarak tanınan, İngiliz-Fransız Antlaşması imzalamışlardır. Bu antlaşmaya göre işgal bölgelerinde sivil yönetim birimleri Osmanlı Devleti görevlilerince sağlanması düşünülmüştür. Askeri yönetim ve güvenlik ise Fransız askerleri tarafından yapılmıştır.Maraş'ın düşmandan temizlenmesi diğer bölgelerdeki Kuva-yı Milliyeciler'e destek vermiştir. Mersin'in Fransızlar tarafından tahliye edileceği gün tören komitesi oluşturulmuştur. Adana Havalisi Kumandanı Muhiddin Paşa, Fransızlar'ı özel bir merasimle göndermiştir. 3 Ocak 1922 günü Mersin'den gönderilmiştir(Çelik,1999:495).

---

[7] BOA, DH. ŞFR, Dosya:658, Gömlek No:108.
[8] BOA, DH. ŞFR. Dosya:658,Gömlek No:67.
[9] TİTEA. K.10.Sıra No:2230.Kutu No:316. Belge No:7.
[10] BOA. BEO, Dosya No:4616. Gömlek No:346157.
[11] BOA, Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Seyrüsefer Kalemi(DH. EUM. SSM.),Dosya:42,Belge No:45

KAYNAKÇA

Apak, R. (1990).Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
Bozkurt ,İ.(2018). "İşgal Yıllarında Mersin", Atatürk Üniversites Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(1),407-435.
Çelik, K.(1999).Milli Mücadelede Adana ve Havalisi(1918-1922),Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
--------(2001).Mut Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Karar Defteri ve Milli Mücadele'de Mut, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
-------(2008)."Çukurova'nın İşgali Döneminde Fransız Propaganda ve Casusluk Faaliyetleri ile Milli Kuvvetlerin Buna Karşı Yayınladığı 1920 Tarihli Yeni Bir Belge",Gazi Akademik Bakış,C.2,Sayı3,Kış
Sarıhan, Z. (1993).Kurtuluş Savaşı Günlüğü, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
Yavuz, B.(1994). Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

ARŞİV BELGELERİ

BOA, DH. ŞFR. Dosya No:640.Gömlek No:45.
BOA, DH. ŞFR. Dosya No:103.Gömlek No:124.
BOA. DH. ŞFR. Dosya:658,Belge No:67.
BOA, DH. ŞFR, Dosya:658, Gömlek No:108.
BOA, DH. ŞFR. Dosya:658,Gömlek No:67.
BOA. BEO, DH, ŞFR, Dosya: 651,Belge No:65.
BOA, Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Seyrüsefer Kalemi(DH. EUM. SSM.),Dosya:42,Belge No:45.
TİTEA. K.10.Sıra No:2230.Kutu No:316. Belge No:7.
ATASE, Sıra No:4598,Kutu No:101,Gömlek No:19.

SELEUCIA AD CALYCADNUM ANTİK KENTİ TİYATRO VE STADYUM YAPILARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ece ÇOKSOLMAZ 1

ÖZET

Kent, Mersin İli, Silifke İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Silifke adının kökeni Calycadnum (Göksu) Nehri kenarına kurulan Seleucıa'dan gelmektedir. Kent, MÖ 296/280 yıllarında Seleukoslar tarafından kurulmuştur. Diadochlar Dönemi sonrasında korsanlık faaliyetlerine maruz kalmış, Roma egemenliği sürecinde ise imtiyazlı hale gelmiştir. MS 4. yüzyılda İsaurialıların eline geçmiş ve MS 5. yüzyılda Hristiyanlık faaliyetleri kentte görülmüştür. Kent, Bizans hâkimiyeti ve Arap akınları sonrası, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı egemenliği süresince varlığını sürdürmüştür.

Tarihsel süreçte farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan kentin, çok kültürlü yapısı dikkat çekmektedir. Tiyatro ve stadyum yapılarının kentteki varlığı ve yarışmalarda galibiyet kazanan sporcuya ait onurlandırma yazıtı, bizlere kentte düzenlenen yarışmalar için bir altyapı olduğunu ve kentin sporcuları desteklediğini göstermektedir.

Seleucıa ad Calycadnum kentinin tiyatro ve stadyum yapılarına ilişkin incelememizde tiyatro, günümüzde Silifke Kalesinin yer aldığı akropolün güneydoğusunda yer almaktadır. Yapı, mahalle kompleksinin içerisinde kalmış olup günümüze kemerli girişi ayakta durmaktadır. 19. yüzyılda bölgeye gelen Avrupalı seyyahların araştırmalarında ayrıntılarını verdikleri stadyum yapısı ise günümüzde Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinin bulunduğu alanı içerisine alacak şekilde, kuzeyinde yer alan Göksu Nehri, güneyinde Cavit Erdem Caddesi ve doğusunda D-400 karayolunun sınırladığı alandadır. Sahada yapılan incelemede stadyum yapısına ait belirgin bir ize rastlanmamıştır. Çalışmanın amacı; Seleucıa ad Calycadnum kentinin tiyatro ve stadyum yapılarının antik dönemdeki durumlarına değinmektir.

Anahtar Kelimeler: Seleucıa ad Calycadnum, tiyatro, stadyum.

[1] Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi. E-mail: ececoksolmaz@anadolu.edu.tr

ANCIENT CITY OF SELEUCIA AD CALYCADNUM AN EVALUATION ON THEATRE AND STADIUM STRUCTURES

Ece ÇOKSOLMAZ 1

ABSTRACT

The city is located in Silifke District, Mersin Province. The origin of the name Silifke comes from Seleucia, which was built on the banks of Calycadnum (Göksu) river. The city was founded by the Seleucids in 296/280 BC. Following the Diadochi period, the city became susceptible to piracy acts. During the Roman Empire, however, it gained privilege. In the 4th century CE, the Isaurians captured the city, while the Christian missions took place in the 5th century CE. The city, after Byzantine rule and the Arab invasions, continued to exist during the Anatolian Seljuks and the Ottoman Empire.

The city, which has been home to a variety of civilizations throughout history, is remarkable for its multicultural presence.The existence of some structures, such as theatre and stadium, along with inscriptions honoring the sportspeople, who became succesful in the competition held in the city, shows us that the city has a background in hosting sports events and supports its sportspeople.

According to our survey carried out on Seleceia ad Calycadnum's theatre and stadium structures, the theatre, is situated to the southeast of the acropolis, in which the castle of Silifke is located in modern day Silifke. The theatre having only one arched remained from its entrance now lies within the neighborhood complex. On the other hand, the stadium structure, whose details were included in the 19th century accounts of European travellers, is located in an area, involving Atatürk Vocational and Technical Education Anatolian High School, bordered by Göksu river to its north, Cavit Erdem Street to its south, and D-400 highway to its east. There was no significant trace of the stadium found in the field survey. The aim of this study is to address the situation of the theatre and stadium structures of Seleucia ad Calycadnum in the ancient period.

Key Words: Seleucia ad Calycadnum, theater, stadium.

KENT TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Kent, Mersin İli, Silifke İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Silifke adının kökeni Calycadnum (Göksu) Nehri kenarına kurulan Seleucıa'dan gelmektedir. Kent, Göksu Nehri üzerinde kurulunca, Holmi (Taşucu)'de yaşayan halk Seleucıa kentine göç etmişlerdir (Strabon XIV.5,255). Strabon, burada yaşayan halkın örf ve adetlerinin Pamphylia ve diğer Kilikia halklarından farklı olduğunu belirtmiştir (Strabon XIV.5,255). Kent, Seleukos kralı I. Nicator tarafından MÖ 296/281 yılında kurulmuştur (Durugönül,1998, 70). Seleukos Krallığı döneminde kent gelişip büyümüş ve bu dönemde birçok anıt yapılmıştır. Seleukos krallığı MÖ 312 – 64 yılına kadar varlığını devam ettirmiştir (Mansel ,1943,5). Seleukoslar ile Ptolemaioslar arasında Dağlık Kilikya (Kilikya Trachia), Ovalık Kilikya (Kilikia Pedia) ve Suriye topraklarını elde tutma mücadelesi devam etmiştir. MÖ 2. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise Dağlık Kilikya'da korsanların tehditleri artmış ve bölge için büyük sorun haline gelmiştir. MÖ 77'de Romalı General Puplis Servilius İsaricus mücadelesiyle korsan saldırıları azalmış ama sona ermemiştir. Bu durumdan rahatsız olan Roma senatosu Pompeius'u bölgeye göndermiş ve MÖ 67 yılında Pompeius korsanlara karşı zafer kazanmış, böylece bölge korsanlardan arındırılmıştır. Pompeius'un başarısı sonrasında Seleucıa'da ve çevresinde Roma Hâkimiyeti devam etmiştir (Başal,1993,7). Seleucıa dışında, bütün Dağlık Kilikya Romalılar'ın egemenliğine girdiğinde, Roma'ya bağlı Kapadokya kralı Arkhelaios krali ikametgâh olarak Elaiussa'ya yerleşmiştir. Romalılar burada adaleti uygulamak için her zaman yerinde bulunmayan ve beraberinde silahlı kuvvetler bulundurmak zorunda olan Romalı valiler yerine, bölgenin krallar tarafından yönetilmesinin çok daha iyi olacağını düşünmüşlerdir. Böylece Arkhelaios Kapadokiaya ilaveten Kilikya Trakheia'yı da almıştır (Strabon XIV.5,257). Strabon, bölgenin bağımlı krallıklara verildiğinden bahsederken, Seleucıa ad Calycadnum kentini bunun dışında tutmuştur. Bu sonuçlar bölgede araştırmalar yapan H. Şahin'e göre; Ne Olba'nın MS 1. yüzyıl'a kadar Seleucıa'ya bağlı bir tapınak devleti olduğunu ne de Seleucia'nın bir koruyuculuk üstlendiğine dair herhangi doğrudan bir veri bulunmadığını ve bugüne kadar ele geçmediğini vurgulamaktadır (Şahin, 2007, 272-273) Roma bu bölgede Kilikyalı halktan ziyade korsanlarla mücadele etmiştir. Bağımlı krallıklarla yönetimini sağlamlaştırmıştır. Fakat yukarıda da değinildiği gibi Seleucıa Calykadnum kenti bunun dışında tutulmuştur. Ancak bölgede başlayan Hristiyanlık hareketleri ve bu dinin hızla yayılması sonucu Roma hâkimiyeti sona ermiştir (Başal,1993, 7).

KENTİN TOPOĞRAFYASI VE TİYATRO

Kentin hinterlandı incelendiğinde, kent merkezinin 23 km kuzeyinde bulunan Seyranlık köyünde araştırma sonuçlarıyla tespit edilen bir mezar taşında mezar sahiplerinin adları sayıldıktan sonra, buraya başkasının gömülmesini engellemek amacıyla, bir ceza formülü eklenmiştir. Ceza uyarınca, buraya bir başkası izinsiz olarak gömüldüğü takdirde, kutsal hazineye ve Seleucıa kentine 1000 Dinar ödemekle yükümlü tutulmuştur. Yazıtta, Seleucıa kentinin adının geçmesi göz önüne alındığında, antik devirde Seleucıa'nın hinterlandının günümüz kent merkezinin 23 km kuzeyine kadar uzandığını göstermektedir (Şahin,2007,117). Kentin kurulduğu bu geniş topoğrafya ile birlikte tarım arazileri kentin kuzeyine doğru yayılım göstermiştir. Çiftlik yerleşmelerinin bulunduğu ören yerleri mevcuttur.

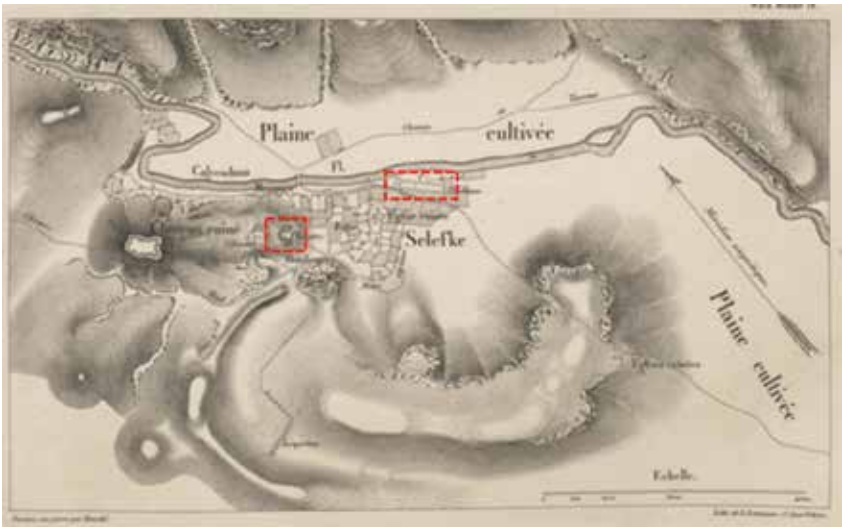

Plan 1. Seleucıa ad Calycadnum tiyatro ve stadyum yerini gösterir kent planı (Laborde, 1838)

Seleucıa ad Calycadnum merkezinde yer alan tiyatro yapısı, günümüzde Pazarkaşı Mahallesi, 169 Ada, 67 parsel içerisinde yer alır ve mevcut halinden dolayı yöre dilinde Toprak tepe olarak adlandırılır. Silifke Kalesinin bulunduğu akropolün güneydoğu eteğindedir. Günümüzde tek ve iki katlı evlerin oluşturduğu bir mahalle kompleksinin içerisinde kalmış olan yapının caveası büyük olasılıkla tonoz sistemi ile oluşturulmuş yapı konstrüksiyonunun üstüne oturtulmuştur.

Harita 1. Tiyatronun Konumu

Tiyatrodan günümüze güneyinde bulunan kemerli girişi ayakta kalmıştır. Mimari formuna bakıldığında, yapının orkestrasının yarım daire şeklinde olduğu görülmektedir. Yamacın kenarından geçen modern yolun, tiyatronun yarım daire olan caveasının şeklini aldığı gözlemlenmiştir. Cavea güneydoğuya bakmaktadır.

Resim 1 - 2 . Tiyatronun ayakta kalan kemerli girişi

Resim 3. Tiyatronun güneyden görünümü

Resim 4. Kemerli giriş

1838 yılında bölgeye gelen araştırmacı Laborde'nin gravür çiziminde (Laborde ,1838) tiyatro yapısı da görülmektedir. Gravürde yer alan tiyatro tapınağın hemen arkasında betimlenmiştir. Kalenin bulunduğu dağın yamacında oturma sıraları görülmektedir. Günümüzde mahalle kompleksinin içerisinde kaybolmaya yakın olan yapının bulunduğu alanda, 1838 yılında imar faaliyetleri gerçekleştirilmemiştir.

Seleucıa ad Calycadnum tiyatrosu, ilk olarak 15. yüzyılda Venedik Elçisi Barbaro tarafından görüldüğünde mermerden yapılmış sütunlar ve oturma sıraları görülebilir durumdaydı ve yapı, Barbaro tarafından Verona Tiyatrosu ile karşılaştırılmıştır (Heberdey ve Wilhelm,1896,101). Beaufort 1811 – 1812 yıllarında bölgeye geldiğinde tiyatronun tepenin yamacına oyulmuş olduğunu ve yapının güneydoğuya baktığını, önünde portikoların yer aldığını aktarmaktadır (Beaufort, 2001, 223) 1900'lü yıllarda bölgeye gelen bir diğer araştırmacı Cockerell ise tiyatroyu harap halde bulunmasına rağmen konumunun etkileyici olduğundan ve Beaufort gibi tiyatro önünde uzun bir hat boyunca uzanan portikolarından bahsetmiştir (Cockerell, 1903,187). 1931 yılında Keil ve Wilhem tarafından yapılan araştırmada, tiyatro yamacın doğu ucunda gösterilmiştir. Tiyatronun taş malzemelerinin zarar görmüş olduğunu ve diazomanın güneyindeki kemerli girişin korunmuş olduğu aktarılmıştır (Keil – Wilhem, 1931, 6). 1838 yılında bölgede araştırmalarda bulunan Laborde'nin ise gravür çiziminde kalenin eteğinde tiyatronun oturma sırlarının bir kısmı görünmektedir (Laborde, 1838). 1943 yılında bölgede araştırma yapan bir diğer isim A.M. Manseldir. Tekir Ambarı'nın yaklaşık 180 m. doğusunda, sırtın yamaçlarında bulunan tiyatro uzun müddet taş ocağı olarak kullanılmış olduğundan, büyük tahribata uğramış, eski şeklini kaybettiğini ve bununla beraber seyircilerin oturmasına mahsus yarım daire şek-

linde kademelerin yerleri ve kemer kalıntılarının hala mevcut olduğunu aktarmaktadır (Bakar ve Özdemir, 2012,8) .

Yapının korunmasına yönelik ilk yasal adımlar yakın bir tarihte atılmıştır. Buna göre ilk defa 1987 yılında Eski Eser Şerhi, 1997 yılında ise Sit Alanı Şerhi ve yine aynı yıl içerisinde Kültür Varlığı şerhi konulmuştur. 1943 yılında yapının malzemelerinin taş ocaklarından kullanılmasından ve 1987 yılına kadar yapının korunmasında hiçbir kanuni önlemin alınmadığı açıktır. Yapı ve çevresinde yaptığımız gözlem sonucu, Heberdey'in belirttiği mermer malzemeden yapılan sütun parçalarına rastlanılmamıştır. Araştırmacıların aktardığı üzere uzun bir portikodan bahsedilmiştir. Fakat günümüzde bir portikonun varlığını doğrular bir bulgu ele geçmemiştir. Tiyatro için gereken koruyucu önlemler alınmaz ise ayakta kalan kemerli giriş yok olmaya mahkûmdur.

Tiyatronun yerinin seçiminde olasılıkla topoğrafik nedenler söz konusudur. Kent, Hellenistik mimari geleneklerle kurulmuştur. Bu doğrultuda düşünüldüğünde yapının inşasında bir kısmının yamaç eğimine yaslandırılması ve sahne kısmının manzaraya hâkim olduğu gerekmektedir. Tiyatronun tonoz sistemi üzerine oturtulması ise Roma mimari geleneğinin bir ürünüdür. Tiyatronun tarihlenmesi açısından alanda bir kazı yapılmadığından ve yapının neredeyse insan eliyle yok edilmesinden dolayı Roma Dönemi öncesine tarihleyebileceğimiz bir veri yoktur. Elimizdeki mevcut durumda tiyatroyu kesin olarak tarihlemek yanlıştır. Alanda bilimsel kazı yapılması durumunda ise daha net verilecek ortaya çıkacaktır.

STADYUM

Seleucıa ad Calycadnum stadyumu, Göksu Nehir kenarının doğusunda inşa edilmiştir. (Keil ve Wilhem,1931,8). Stadyumun tam olarak yeri saptanamamakla birlikte, Göksu Nehrine yakın, 145. Sokak, D-400 Karayolu ve Cavit Erdem Caddesi, Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi içerisinde bulunan alanda aranması gerektiği düşünülmektedir. Laborde'nin kent planından hareketle yapı, güneyinde Cavit Erdem Caddesi, kuzeyinde 118. sokak, Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi içerisinde alacak şekilde, doğusunda ise D - 400 karayolunun bulunduğu alanda sınırlandırılabilir.

[3] Konu ile ilgili literatür taramalarında yapının yeri, Silifke Atatürk Mesleki ve Teknik Lisesinin bulunduğu alan olarak araştırmacılar tarafından önerilmiştir. Bu öneriyle katılmakla birlikte Laborde'nin kent planı, yapının gravür çiziminde ve Tremaux'un çizdiği planda yapının sphendone kısmı batı yönünde yer almaktadır. Uydu fotoğrafları tarafımızdan incelendiğinde Laborde'nin kent planında belirtiği stadyumun yeri, cadde ve sokak kesişimleri stadyuma benzer bir yapı izini taşımakta olup, kent planı ile uyum göstermiştir. Sahadaki inceleme kısıtlı kaldığından uydu fotoğrafı üzerine tarafımızdan yapılan çizim önerimiz olasılık dahilinde değerlendirilmelidir.

Harita 2. Stadyumun aranması gereken alan sınırı

Harita 3. Stadyumun bulunduğunu düşündüğümüz konumu

Yapı, mahalle kompleksinin içerisinde yer aldığı için detaylı bir inceleme yapılamamıştır. Yapılan inceleme sonucunda sahada, Göksu nehri kenarında, taban döşemesine ait olan zeminde taşlara rastlanılmıştır. Stadyum yapısının sınırlandırdığı düşünülen 118. sokakta ise yerde çok az sayıda kesme taşlara ve sütun gövdelerine rastlanılmıştır. Silifke Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi hemen arka sokağını oluşturan 159. sokakta bir şahsa ait olan evin bahçesinde 2 adet sütuna rastlanılmıştır. 2 adet sütun parçasının stadyum yapısına ait olup

Resim 5. 159. Sokakta evin avlusunda duran sütun parçaları

Resim 6. 118. sokakta yol kenarında tespit edilen sütun parçası

Resim 7. Cavit Erdem Caddesi Üzerinde bir eve ek olarak kemerli bir giriş

Resim 8. 118. Sokakta briketler altında bulunan sütun başlığı ve diğer mimari elemanlar

olmadığı bilinmemektedir.

1838 yılında Laborde'nin araştırması sonucu, yapı nehre yakın bir konumda ve tapınağın kuzeydoğusunda gösterilmiştir. Laborde, stadyum yapısının her iki ucunda kalıntıların bulunmadığını ve yapının nehre yakın olan doğu tarafında oturma sıralarını taşıyan 27 adet kemerin ayakta kaldığını ve yapının ölçülerinin 430 adım uzunluğunda, 96 adım genişliğinde olduğunu ve yapının tam olarak uzunluğunun ölçülemediğini belirtmiştir (Laborde,1838,130). Adım ölçüsünün metre birim cinsine dönüştürdüğümüzde, yapının ölçüleri 346 m uzunluğunda ve 77 m genişliğinde olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Laborde'nin 1838 yılı gravür çiziminde ise yapının büyük boyutta olduğu, batı ve doğu aksında uzanmakta olup, arka kısmında Silifke Kalesi, eteğinde tiyatronun oturma sıraları ve tapınak görünmektedir. Yapının batısında sphendone çizilmiştir ve tribün tamamen yıkılmış vaziyettedir. 1838 yılında yapının bulunduğu alanda yapılaşma faaliyetleri yoktur.

Resim 9. Stadiumun 1838 yılındaki görünümüne ait gravür (Laborde, 1838)

1863 yılında bölgeye gelen Tremaux'un aktardığı bilgi ve plan doğrultusunda yapı, doğu – batı aksında uzanan, batı kısmında tek sphendoneye sahip ve ortasında spinası olan, tonoz sistemi üzerine oturtulan tribünün ise en üst kısmında portikusa sahip olduğu gözlemlenmektedir (Tremaux, 1863). Tremaux yapının ölçülerini 457,00 m uzunluğunda ve 95,00 m genişliğinde vermektedir

(Hild ve Hellenkemper,1990, 404). Seleucıa ad Calycadnum stadyumuna plan bakımında benzer olan Perge stadyumu ölçüleri, koşu sahası 34 m genişlikte, 234 m uzunlukta olup güney bitiminde düz, kuzeyde ise yarım yuvarlak kesilmiştir. Enlemesine bir duvar ile 42. 50 uzunluğundaki kuzey bitimi asıl koşu sahasından ayrılmıştır (Lanckoronski, 2005, 55). Kilikya Bölgesine yakın olan günümüz Antakya'yı içerisine alan Syria eyaleti sınırları içerisinde ise Antiocheia Oronthes kenti hipodromu dikkat çeken diğer bir yapıdır. Yapının uzun ekseni boyunca uzunluğu 492,5 m, en dar yer olan orta kısımda 75 metredir (Pamir, 2014, 116-117). Bu doğrultuda Tremaux'un verdiği ölçüleri doğru olarak kabul edersek, yapının boyutları oldukça büyüktür. Laborde ise yapının tam olarak ölçülemediğinden bahsetmiştir. Yapının ölçüsü hakkında net veriler ortaya konulmamıştır. Bu doğrultuda yapının ölçüleri, Perge stadyumu ölçüsünden büyük, Antiocheia Orontes hipodromu ölçüsüne ise daha yakındır. Seleucıa ad Calycadnum'da bulunan yapının stadyum mu ya da hipodrom mu olduğu konusunda ise bir belirsizlik bulunmaktadır.[4]

Harita 4. Laborde'nin verdiği bilgiye göre stadyumun ölçüsü

[3] Literatürde yapı stadyum olarak adlandırıldığından, çalışmamızda bu şekilde kullanılmıştır.

Harita 5. Tremaux'un verdiği bilgiye göre stadyumun ölçüsü

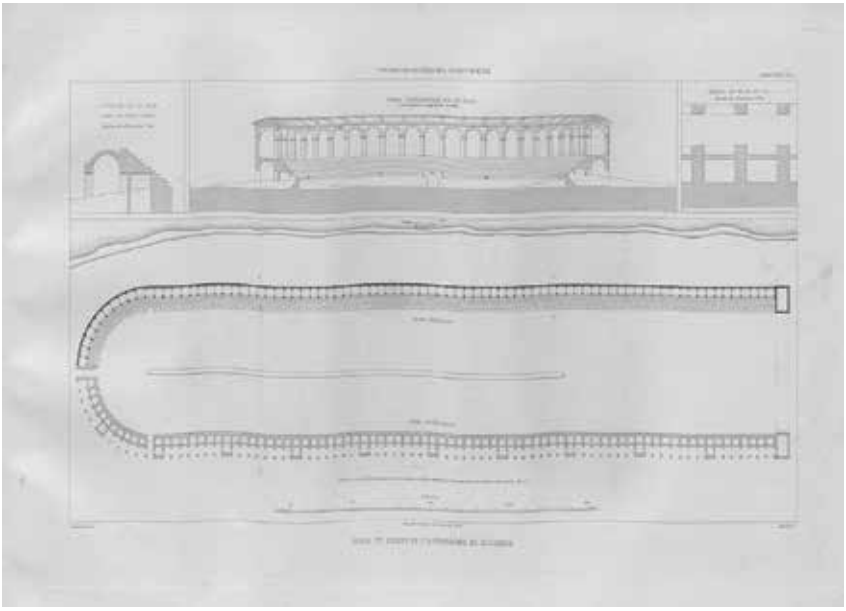

Plan 2. Stadyum Planı (Tremaux,1863)

1931 yılında bölge de araştırma yapan Keil ve Wilhelm, stadyum yapısından geriye çok iz kalmadığını ve yapının yerinde bir kilise olduğu, kilisesinin alt yapısında ise stadyuma ait küçük kalıntıların görülebilir olduğunu aktarmışlardır (Keil ve Wilhem,1931,8). Stadyumun yerinde günümüze ulaşan hiçbir yapı izi bulunmamaktadır.

Seleucıa ad Calycadnum stadyumunun mevcut veriler ile mimari açıdan incelediğimizde, düz bir zemin üzerinde, tonoz sistemi üzerinde yükseltilmesi yapıyı kesin olarak Roma Dönemine tarihlememize neden olmaktadır. Alan, imarlaşmaya açıldığından ve şahsa ait mülki arazilerin içerisinde kaldığından dolayı yeteri kadar araştırılamamıştır. Bilimsel araştırmalarla yapı hakkında daha net veriler ortaya konulabilir.

Stadyum yapısının çok yakın konumunda yer alan Reşadiye Camisinde devşirme olarak kullanılan malzemeler dikkat çekmektedir. Reşadiye Cami, II. Abdulhamit Döneminde yapılmış ve Sultan Reşad zamanında genişletilmiştir (Bakar ve Özdemir,2012,10). Antik döneme ait korinth başlıkları görülmektedir. Aynı zamanda bu başlıklar sütun kaidesi olarak kullanılmış ve değişik bir uygulama örneği gösterilmiştir. Kaidelerin oturduğu zeminde kesme taşlar kullanılmıştır. 2 basamak ve 3 rıhtan oluşan yarım daire merdivenler ise dikkat çekmektedir. Stadyuma ait olan mimari elemanlar bu camide devşirme olarak kullanılmış olabilir. Fakat bu savı doğrulayacak yeterli kanıt bulunmamaktadır.

Resim 10. Reşadiye Cami Devşirme Mimari Elemanlar

SONUÇ

Seleucıa ad Calycadnum kenti için bu yapılar önemliydi. Bu yapıların kentler için neden önemli olduğu ise 1980 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Çelik Topçu tarafından yapılan kazılarda, tapınağın 500 m batısındaki arsada ele geçen yazıtlı heykel kaidesi ortaya koymaktadır (Topçu,1982,271-273).

Resim 11. Güreşçi Maron'a ait olan yazıt.

Yazıt, Antoninuslar Devrine tarihlendirilir. Yazıtta; Seleucıa Vatandaşı T. Aelius Aurelius Maron isminde bir güreş şampiyonunun onuruna kent meclisi tarafından kaleme alınmıştır. Yazıtın Çevirisi şöyledir:

"Seleukeialılar'ın kenti, yurttaşları T. Aelius Aurelius Maron'u (heykelini dikerek onurlandırır). Mısır'daki İskenderiye'nin ve Atina'nın ve bir çok başka kentin de (fahri) yurttaşı olan (Aurelius Maron) Ksytarkh'lık yapmış, bütün insanlar arasında tam periodonik olarak birinci olmuş ve aşağıda isimleri yazılı kutsal ve zafer alayına hak kazandıran oyunlarda yenilmez güreşçi (sıfatını almıştır): (Pisa'daki) Olimpiyatlarda bir kez, iki kez Roma'da, Pythia yarışmalarında iki kez, Isthmia'larda üç kez, Nemea'larda üç kez, Atina'da beş kez, Actium'da bir kez, Neapolis'te iki kez, Puteoli'de bir kez, Rodos'taki Helios Yarışmasında bir kez Antiocheia'da üç kez, Ephesos'ta iki kez, Smyrna'da iki kez, Pergoman'da üç kez, Tarsos'ta bir kez, Argos'ta (Hera) kalkanı yarışmasında bir kez ve diğer tematik yarışmalarda kırk dört kez" " (Kaplan,2013, 20), (Şahin ,1991, 144-19).

Yazıtta değinildiği gibi; MÖ 8. yüzyıldan itibaren düzenlenmeye başlanan ekümenik standartlardaki dört büyük festival (Olympia, Pythia, Isthmia, Nemeia), İspanya'dan Kırım Yarımadası'na ve tüm Akdeniz dünyasına dağılmış bir şekilde yaşayan Hellenlerin tümü için kutsal sayılmaktaydı. Olympia ve Pythia her dört yılda bir; Isthmia ve Nemeia her iki yılda bir kutlanmaktaydı. Oyunlar kuruluşlarından 4. yüzyılın sonlarına kadar olan dönemde kesintisiz bir şekilde devam etmiş, bu özelliğinden dolayı periyodik festivaller olarak adlandırılmışlardır (Uzunaslan, 2008, 119). Olympiyatlar Yunan festivallerinin en büyüğü ve en eskisi, Zeus'un şerefine düzenlenirdi. Oyunların tarihi MÖ 776'ya uzanır. Birçok Yunan şehrinin takvimlerini bu tarihle başlatması önemlidir. Efsaneye göre oyunları ilk kez başlatan Herakles'ti (Rodgers, 2015, 460). Homeros İlyada ve Odessa adlı eserinin birçok yerinde, Yunanların çok önceden beri Olympiya'da spor etkinlikleri organize ettiklerini belirtmiştir (Tekin - Tekin,2014,123). Olympiyat oyunları dört yılda bir ağustos ayının sonunda gerçekleştirilirdi. Olympiyatlar'da verilen, zeytin ağacından basit taç bir atletin kazanabileceği en büyük mükâfattı (Rodgers,2015, 460). Pythia oyunları ise Delphi'de Tanrı Apollon tarafından öldürülen yılan Python'tan adını almaktadır. Pythia oyunlarına dair ilk kayıtlar MÖ 582 yılına kadar gitmektedir. Bu oyunlar 4 yılda bir yapılırdı. Başlangıçta ilk yarışmalar müzik yarışmalarıydı, önceleri kithara, sonra yarışmaya flüt eklendi. Sonunda tiyatro toplulukları, ressamlar ve muhtemelen diğer sanatçı dalları eklendi. (Koryürek ,2003, 5). Yarışmalarda sonraları atletik yarışmalara ek olarak at ve araba yarışı, güreş, boks ve ayak yarışmaları eklenmiştir. Ödül ise defne yapraklarından yapılmış bir çelenkti (Rodgers, 2015, 461). Isthmia oyunları her

iki yılda bir Deniz tanrısı Poseidon'a ithaf edilerek, Korint Isthmus'ta yapıldı. Oyunlar MÖ 581 yılında başlatıldı. Oyun programı 3 kısımdan oluşturulmuştu. At yarışları, Atletik ve müzik yarışmalarıydı. Ishtmia oyunları, her Olimpiyatların 4. ve 2. baharında gerçekleştirilirdi (Perdicoyianni,2017,70). Nemea oyunlarının başlaması da diğer Panhelenik festivallerin başladığı nokta olan cenaze töreninden kaynaklanmaktadır. Modern olimpiyatlardan farklı olarak, antik Panhelenik festivaller dinle ilgiliydi. Geç dönemde Oyunlara geri dönüldüğünde tüm kutsal alanda değişiklikler yapıldı. Stadyumda koşu yarışları, hipodromda at yarışları yapıldı (Miller, 2017, 38).

Antik Yunan döneminden beri gelen Periyodik oyunlar aynı adla Hellenistik Dönem ve Roma imparatorluk Çağı boyunca kopya edilerek, devam etmiştir (Uzunaslan, 2008, 118). Kentler bir yandan kendi düzenledikleri kutsal çelenk oyunlarında başarılı olan yarışmacıIara; diğer yandan büyük panhelenik oyunlarda kazanan vatandaşlarına azımsanmayacak para ödülleri ve emeklilik ikramiyeleri dağıtmaktaydılar. Başlangıçta sadece bir kutsal agonda başarılı olmak ömür boyu emeklilik ve çeşitli imtiyazları elde etmek için yeterliyken, kentlerin giderek artan maliyeti kaldıramaz duruma gelmeleri neticesinde, kural değiştirilerek yarışmacılara en az üç kutsal agonda veya panhelenik oyunlardan birinde kazanma zorunluluğu getirilmiştir (Uzunaslan, 2008, 119). Güreşçi Maron da çok sayıda yarışmaya bu sebepten katılmış olmalıydı. Seleucıa ad Calycadnum kentinin, galibiyet kazanan sporcuların adına onur yazıtları dikecek kadar bu festivalleri ve organizasyonları önemsediği açıktır. Tiyatro ve stadyum yapısının kentte bulunması organizasyonlar için alt yapının sağlandığını bizlere göstermektedir. Tiyatronun mevcut hali, stadyum yapısı ve konumu üzerine yapılacak olan bilimsel araştırma ve kazılar şaşırtıcı sonuçlar ortaya koyacaktır.

KAYNAKÇA

Bakar, N ve Demir, Ö. (2012) Tarihi Yapıların Tarih, Kültür ve İnanç Turizmine Etkileri: Silifke Örneği. 2. Disiplinler arası Turizm Araştırması Kongresi Bildirisi. 1-26.

Başal, Ş. (1993) Antik Silifke ve Çevresi. Mersin: İçel Sanat Kulübü Yayınları.

Beaufort, F (2001) Karamanya, (Çev. A. Neyzi - D. Türker), Antalya:AKMED Yayınları.

Cockerell, C.R. (1903) Travels in Southern Europe and the Levant 1810-1817. Cambridge University Press.

Durugönül, S. (1998) "Seleukosların Olba Territorium'undaki Akkulturation Süreci Üzerine Düşünceler", Olba (I), 69-76

Heberdey, R ve Wilhelm, A. (1896), Reisen in Kilikien, Ausgeführt 1891 und 1892 im Atuftrage der Kais, Wien. Alcademie der Wissenschaften.

Hild, F ve Hellenkemper, H (1990) Kilikien und İsaurien, Tabula İmperii Byzantini, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften

Kaplan, D., Durugönül, S., Tepebaş, U ve Aydın, A – (2013) Silifle Müzesi Taş Eserler Kataloğu, Heykeltraşlık ve Mimari Plastik Eserler. İstanbul: Bilnet Matbaacılık

Keil, J ve Wilhelm, A (1931) . Denkmaler aus dem Rauhen Kilikien. Monumenta Asiae Minoris Antiqua III, Menchester.

Koryürek C.(2003). Olimpiyadlar-Eski Olimpiyadlar, Modern Olimpiyadlar, Türklerde Olimpiyadlar, İstanbul.

Laborde, L (1838) Voyage dans l'Asie Mineure, Paris.

Lanckoronski, K. G (2005). Pampyhylia ve Pisidia Kentleri. I.Cilt Pamphylia. (Çev: S. Bulgurlu Gün).İstanbul: Akmed Yayınları.

Mansel, A.M. (1943) Silifke Kılavuzu, Ankara: Maarif Vekilliği.

Miller, S. G (2017) .The Other Games When Greeks Flocked to Nemea. The Olympic Games How They All Began Biblical Archeology Society. Washington

Pamir, H (2014) "Antakya ve Çevresinde Yapılan Arkeolojik Araştırmalar", Antioch on the Orontes, Early Explorations in the City of Mosaics, Asi'deki Antakya, Mozaikler Şehrinde İlk Araştırmalar. Editor. S. Redford, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. 79-125.

Perdicoyianni, H (2017) Fist Ishtmian Games. Greet Events in Religion - An Enycyclopedia of Pivotal Events in Religious History. Volume: 1: Prehistorya to A.D 600. ABC – Clio İmprint.(Ed: F.Curta – A. Holt).

Rodgers, N (2015) Antik Yunan (Çev: Ü. E. Uysal). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Strabon. (1993). Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV) (Çev. A. Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Şahin H. (2007). Doğu Dağlık Kilikia Polis – Khora İlişkisi Üzerine Düşünceler, Collogium Anatolicum (VI), 115-179.
Şahin, S (1991) "Inschrifen aus Seleukeia am Kalykadnos (Silifke), EA 17, 139-166
Topçu, Ç (1982) "Seleukeia 1981" IV. Kazı Sonuçları Toplantısı. T.C Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Ankara. 271 -276
Tekin, A ve Tekin, G (2014) " Antik Yunan Dönemi: Spor ve Antik Olimpiyat Oyunları", Tarih Okulu Dergisi (TOD), XVIII. 121-140.
Tremaux, P (1863) . Exploration archeologique en Asie Mineure, Paris.
Uzunaslan, A (2008) Side'de Agonistik Festivaller. Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi. XI. (2008/1) 117 – 128.

3.BİNLERDE YENİ MESLEKLER& MİMARLIK MESLEĞİNİN YENİ KAZANIMLARI VE DEĞİŞİM SÜRECİ ÜZERİNE 1.ULUSAL MERSİN TARİHİ KENT SEMPOZYUMU

Necati ŞEN, Prof.Dr.Müh.Mimar

Prolog

İnsan dünyaya ne zaman ayakbastı bilmiyorum. Ya da canlıların yosunlarından evrilen bir geçmişi mi var bilmiyorum. Bildiğim şey, tüm hareket edebilen canlıların barınma içgüdüleri ile barınaklarını kurduğunu, oluşturduğunu bildiğimdir.

Bu sempozyumun başlığı Mersin Tarihi Kent Sempozyumu. Benim verdiğim başlık Mimarlık Mesleğinin Yeni Kazanımları ve Değişim Süreci. Tarihle ne ilgisi var bağlamında bakıldığında Bu başlık anlamsız olarak algılanabilir. Ancak, benim hedefim mimarlık mesleğinin "GELECEĞİNİN TARİHİ" üzerine bugünden başlayan ve sürmekte olan bir değişimin dile getirilmesidir.

GİRİŞ

Yazılı tarihe gelene kadar insanların geçirdiği evreler için 30.000 yıl öncesinden söz ediliyor. Dini ya da ibadeti aramaları için bile **"göbekli tepe ile"** 12.000 yıl ifade ediliyor. Son zamanlarda bulunan kandil ile 2000 yıl daha ilave edildi, Göbekli Tepetarihine. Atlantis'le başlayan ve insanların KITA'lara dağılma sürecine girişinin 30.000 yıl'a dayandığı dillendiriliyor. Stefan Hawking, dinazorların 500.000 yıl öncesindeki kara deliğe dönüşmüş bir kitlenin dünyaya çarpması ile yok olduğu yaklaşımında. Bir yenisinin de dünyaya çarpma olasılığı için 150.000 yıldan söz ediyor. Bütün bunlar belki de seneler sonra çok kolay anlaşılabilen basit bilgiler olacak. Ama bugün hayali bile düşüneni zorluyor ve günümüz bilgi sınırları çerçevesinde algılama da yetersiz kalıyoruz.

MESLEĞİMİZ YA DA UĞRAŞIMIZ NE?

Bizler insan canlısının **"beslenme, üreme ve barınma"** içgüdüs diye bildiğimiz en ilkel özelliklerinden barınma ile ilgilenen bir mesleğin temsilcileriyiz veya öyle olduğumuzu sanıyoruz. Yani bugün için MİMAR denilen MİMARLIK mesleği sahibi kişileriz. Tarif etmek istersek mimar kimdir diye iki kelimede **"barınak tasarlayan"** diye geçiştiririz.

Dünyada var olan hareketli canlıların hemen hepsi kendi barınaklarını

kendileri yapıyorlar. Yapmışlar. Ama sadece İNSAN canlısı sıralı olmamakla beraber kendi benliklerini ve kültürel aşamalarını sağladıktan sonra Ülkemiz ve Dünyamızda barınaklarını ve yerleşim alanlarını oluşturma sonucu aşağıdaki kültürleri oluşturmuşlar:

- 12.000 yıl öncesinde yapılmış, tasarlanmış Göbekli Tepe
- İnka medeniyeti
- Mısır medeniyeti
- Asur / Babil Arap yarımadası medeniyeti
- Hitit medeniyeti,
- Ege kültürü, Lidya, Frigya, İyonya
- Didyma, Miletos, Priene, şehir devletleri kültürü
- Beylikler Dönemi kültürü
- Selçuk - Osmanlı Devlet olma kültürü,
- Batı Avrupa, Asya, V.B kültürler
- Ve bu kültürlere sahip

Barınaklar; konutlar, sosyal yapılar ve şehirler ile devletleri oluşturmuş BİR CANLI OLARAK İNSAN.

En uzak ihtimalle yüz binlerce yıl, okunabilir kalıntıları ile en son saptananı 12.000 yıla dayanan (30.000 yıl ifade edilse bile) yapı üretimi. Yazılı haliyle ilki VİTRİVİUS tarafında kaleme alınmış **mimarlık üzerine 10 kitap'ta** yer alan: **Sağlamlık, güzellik ve işlevsellik** diye üç kelimeye sığdırılmış mimarın yapması gerekenler.

Bugün bir barınağın gereksinmeleri ve bir mimarın ilgi alanları hangi noktalarda nereleri ve neleri gözlüyor, GELECEK NELERE YÜKLÜ? Bir ölçüde izleyip görelim.

MİMAR VE MİMARLIK MESLEĞİ İÇİN GELECEKTE NE VE NELER VAR YA DA OLACAK

Kısa bir süre önce bir haber programı bende, önemsediğim bir konuya yeniden dönmemi zorunlu kıldı. **"Dünyada var olan milyon mertebesindeki iş kolu önümüzdeki yüzyılda (2000-2100 dönemi ya da 2000 sonuna kadar) ortadan kalkacak ve yerine belki de onun yarısına yakın yeni iş kolları hayatımıza katılacak".** Bilgi üç aşağı beş yukarı böyleydi.

1994-1996 Akademik yıllarında Doğu Akdeniz Üniversitesi bünyesindeki Mimarlık Bölümünün Mimarlık Fakültesine dönüşüm çalışmalarını sürdürüyordum ve İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Prof.Dr.Gülsüm Sağlamer önerisiyle(*) İTÜ Mimarlık Fakültesi ile Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü

tarafından ortaklaşa bir sempozyumun KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesinde yapılmasına karar verildi. Ve sempozyum **"3. Binde Mimarlık Eğitimi"** adı ile tanımlandı.

Sempozyum o dönemde geleceğe dönük mimarlık mesleği eğitimi hakkında bir ufuk aralamıştı. Yukarıda ifade ettiğin "O haber programını" önemsedim ve daha sonra, Mimarlık adına neler oluyor, neler olmuş, Üniversitelerde neler yapılıyor, mimarlık eğitimi dünyada nereye gidiyor, ülkemizde ne durumda diye bir araştırmaya yöneldim.

Aradan geçen süreye bakınız. 1996 dan günümüze 23 yıl geçmiş. O günlerde salt mimarlık üzerine EĞİTİM METODOLOJİSİ söz konusu idi. Ülkemizdeki mimarlık Fakültelerinin Mimarlık Bölüm Başkanları yıllarca mimarlık eğitimi reformu içim bir kıyamet mimarlık bölüm başkanları toplantısı yaptılar ve mimarlık eğitimini dört yıldan beş yıla çıkarmaya çalıştılar ve maalesef sonuç alamadılar.

3. binden 20 yıl aldığımız yani bir asrın beşte birini aştığımız şu günlerde, yıllarca bende beslenen **"mimarlık mesleğinin eğitim sorunu"** yeniden canlandı. Ama bu kez bakış açısı tamamen farklı artık. Ve **Problem varsa çözüm vardır anlayışı ile önce problemi daha sonra çözümü aramaya başladım.** Zaman içinde bazı düşünler oluştu zihnimde hem 57 yıllık öğretim üyeliğim sürecindeki birebir edinimlerim ve konu aklıma takıldığından bu yana da yaptığım araştırmalar sonucu ifade edebileceğim bazı fikirlerim oluşmaya başladı.. Herkesin çok fikir sahibi olduğu günümüzde düşündüklerimi ve saptadıklarımı artık söylemek gerektiğine inanıyorum; o nedenle elimdeki / düşüncelerimdeki mevcutları ve edinimlerimi TOROS ÜNİVERSİTESİ 1.ULUSAL MERSİN TARİHİ KENT SEMPOZYUMU' na bir bildiri ile aktarmaya karar verdim.

Göndereceğim bu bildirinin kabul edilip edilmemesi o kadar önemli değildi. Önemli olan sorunun bir kez daha gündeme getirilmesi aşamasındaki çabam ve konuyla hiç ilgisi yokmuş gibi görülebilecek bir liderin ifadesi ile başlayan anlayışın kabul görmesi için bir kapının aralanmış olması. Daha açık demek gerekirse, bir aktarım fırsatını değerlendireceğim. Hani derler ya **"kulaklara kar suyu kaçıracağım".**

Konuyla hiç ilgisi yokmuş gibi düşünülen biri öyle bir yaklaşım kurgusu gerçekleştirmiş ki, şaşırmamak mümkün değil. Bu bir lider ve bu Lider **Nur Sultan Nazarbayev. 1991 de Sovyetler birliğinden ayrılmış, yani 28 yaşında bir devlet olan KAZAKİSTAN'ın** Cumhurbaşkanı iken Dünya ve ülkesi için dile getirdiği aşağıdaki görüşü bence çok önemli bir gelecek planlaması yaklaşımı, örnek olmalıdır hepimize. Ne diyor Nazarbayev? Diyor ki;

"Uzmanların tahminlerine göre 2030 yılına kadar çeşitli alanlardaki

mesleklerin yaklaşık %60 şı kaybolacak, ancak aynı zamanda 180 den fazla yeni meslek ortaya çıkacak. İnsan gelişimi üzerine yapılan/geliştirilen bir rapora göre önümüzde ki beş yıl içinde istihdam için gerekli bilgi ve becerilerin üçte biri değişecek.

Bu ciddi bir meydan okumadır."!

Bu konuşmada o adı geçen 5 yıl çoktan geçti. Ve Nazarbayev ülkesi için yeni bir kapı araladı Cumhurbaşkanlığını bırakıp ülkesinin gelişimini izlemeye adadı kendisini.

Sayın Lider'in bu aydırmasından / uyandırmasından sonra şöyle bir cümleye de rastladım bir yazıda, sizlere de aktarıyorum, **"Mimarlık çok tercih edilen bir meslek olmasına rağmen"** çalışma alanı konusunda **kafa karışıklığı** yaşanmıyor değil. **Mimarlar ofiste mi, yoksa şantiyede** mi çalışır?" Bu soru sonrasında MİMARLIK EĞİTİMİ VE MESLEĞİNİN UYGULAMA ALANINDA yapılması gereken çok önemli ve kaçınılmaz gereksinimler olduğu konusunda da ne kadar haklı olduğumu gördüm ve bildiğimin aktarılması gerektiği yargısına vardım. Bu yaklaşımımla bazılarına göre fazlasıyla **narsist** olduğum ifadesi akıllara gelebilir, elbette ki narsist falan değilim ya da herkes kadar narsistim. Bu tutumum kaçınılmaz bir meslek geleceği ve endişesi duymamdan kaynaklanmaktadır.

Mimarlık yukarıda yerini bulan iki alan arasına sıkıştırılıp kalacak bir alan değildir. Anabilim dalları olarak önemli ölçüde geliştirilmesi gereken zenginlikte alan kapsayan özellikler taşımaktadır. Görülmektedir ki; mimarlık için iki alan arasında kalın diyorlar. Bu asla böyle olmayacak; esasen IIT'nin (Illinois Institute of Technology) başlattığı mimarlık alanını genişletme ve çeşitlendirme çabası artık dünyayı sardı. Üstelik ülkemizde de en eskisi İstanbul Teknik Üniversitesinde olmak üzere en yakını yeni hayat bulmaya çalışan üniversitelerde yeşeriyor. Ve de bu üniversiteler vakıf üniversiteleri.

ÖNEMLİ NOT:

Bu çalışmayı hazırlarken Temmuz 2019 tarihi 10-17 günleri arası gelişen bir olay var: "Pakistanlı kafadan yapışık iki çocuğun birbirinden ameliyatla ayrılması için yapılan ameliyat" sonrası şu cümle kullanıldı: "ameliyatın başarısı tıp mühendisliğinin uygulamasına dayandırılmıştır." Yani artık bir "tıp mühendisliği mesleğinden" söz edilmiştir. Bu noktadan hareketle artık mimarlık alanına ilişkin olabilirliklere dönük bir yaklaşımı konuşabiliriz. Mimarlık genel başlığı altındaki mesleğimiz tırnak içine sıkıştırılmış iki daldan oluşmamaktadır, daha geniş bir perspektif ve vizyona sahiptir ve o alanlar belirlenmelidir.

MİMARLIK VE MÜHENDİSLİK ALANLARININ ÜRETEBİLECEKLERİ YENİ MESLEKLER

Alman ekolünün bilinçli olmamakla (beraber/beklide bilinçlidir) mimarlık eğitim alanına kattığı mühendislik formasyonu kazandırma anlayışı, günümüzde özellikle yeni bilim dallarının gelişmesi ve mühendisliğin birçok alana girmesi sonucu artık "mühendislikle birlikte anılmakta" olan yeni anabilim dalları oluşturmuş ve bunların önemli bir bölümü lisans eğitim programlarında tam olmamakla beraber "mimarlık eğitimi üzerine alınan 2 yıllık lisansüstü" eğitimle şu bağlamda anlayışlar geliştirmektedir:

• Mimarlık eğitimi kazanmış kişi lisansüstü eğitimdeki amacı mesleğinin adının önüne yüksek sıfatını takmaktadır. Yüksek ama "uzmanlığı ne? halbuki Tıp eğitimi bunu yukarıda ki örnekte de çok sağlıklı gerçekleştirmiş görünüyor. Gerçi aşağıda tanımladıklarımdan sonra anlaşılacaktır ki, çok farklı bir eğitim düzeni oluşmalıdır. Çok doğru bir planlama ile çok doğru ana bilim dalları geliştirilmelidir.

• Ülkemizde meslek okullarının Üniversiteleşme aşamasında aynı Alman ekolünde olduğu gibi, Mimarlığı da Yapı ve Bina diye iki ana bilim dalına ayırmışlar. Üniversitelerimizde hala bu sınırlı anabilim dalları ile **mimar** dediğimiz meslek adamları yetişiyor. Yapı ve Bina hala içinden çıkamadığımız bir dilemma yaratmıştır ana bilim dalları arasında. Halbuki Biri Türkçe diğeri Arapça.

Nazarbayev görüşüne omuz veren bir yaklaşım daha var: **"bugün dünyada var olan milyon mertebesindeki iş kollarından çok önemli bir bölümü ve belki de tümü 2100 e kadar ortadan kalkacak ve onun yarısı kadar yeni iş kolu devreye girecektir".**

Bu ve bunun benzeri savların geçekleşebilmesi için iki şeye ihtiyaç vardır: ilki bu çeşitliliğin eğitimini verebilecek eğitim kurumları ve eğiticiler, ikincisi bu eğitim ve eğitim sistemlerini kavrayacak gelecek planlı öğrenciler ve öğretim üyeleri yetiştirilmesidir.

Bu kadar çok örnek ve söylemden sonra, son 30 yılda karşımıza çıkmış **ve yakın gelecekte gündeme oturacak meslekler nelerdir? Biz bu konuda ciddi biçimde geç kalmış bulunuyoruz çünkü önemli bir bölümü** hayata geçmeye başlamıştır bile!

Yukarıdaki yaklaşımı kaba bir çizgi çerçevesinde, bu meslekleri şöyle sıralayabiliriz:

• Sosyal medya uzmanlığı
• Mobil yazılım / yazılım mühendisliği
• Lojistik elemanı (çoktan başladı)

• Aktüel habercilik
• Gıda kimyageri
• İş zekası uzmanı

2020 için öngörülen meslekler: şaka değil bir yıl sonra!
• Yazılım evangalistleri
• Geriatri ve gerontoloji uzmanlığı başladı bile (Ne olduğunu duymayanlar için: 65 yaş üstü sağlık koruma ve bakımı uzmanlığı.) (bu alan da çalışıyor)
• Tedarik zinciri yöneticisi,
• Aktüerya (risk ölçme) uzmanlığı

Bir iddia daha var: " önümüzdeki yüzyıl içinde bugün var olan mesleklerin %90 ı kaybolacak ve aşağıda sıralanan MESLEKLER GÜNDEMDEN KALKACAK":
• Laboratuar teknisyenliği: iş robotların olacak!
• Muhasebecilik: İş bilgisayar ortamında oluşturulan programlar tarafından yapılacak.
• Taksi ve otobüs şoförlüğü: Bugünden denemeleri yapılıyor ve robotlar işi alacaklar.
• E pazarlamacılık: günümüzde en etkin durumdaki pazarlamacılık bitecek.
• Tezgahtarlık
• Teknik gazetecilik
• Emlakçılık: bitmek üzere
• Doktorluk hariç "hastane çalışanları"
• Kimyagerlik
Kaybolma RİSKİ ÇOK DÜŞÜK olan meslekler:
• Dişçilik
• Din adamlığı
• Psikolojik terapistlik,
• Spor eğitmenliği
• İnovatif işler(keşif (vb)
• Yazılımcılar ve E management
DÜNYADA BUGÜN MESLEKLERE BU GÖZLE YAKLAŞILIYORSA;
İçinde bulunduğumuz 21. Yüzyılın bu ilk çeyreğinde yani 2030 lara kadar mimarlık mesleği eğitim ve çeşitliliği üzerinde neler oluyor, neler olacak izleyip, en azından tahminde bulunalım:
MİMARLIK BİRÇOK MESLEK DALI İLE İÇLİ DIŞLI OLMUŞ VE

ONLARSIZ OLAMIYOR, ÖZELLİKLE İLK SİRAYET ETTİĞİ MÜHENDİSLİK MESLEK DALLARI İLE NASIL BAĞLANTILARI VAR MİMARİ MÜHENDİSLİĞİ TANIMLARSAK SÖYLEMİMİZ DAHA NET DAHA ANLAŞILIR OLACAKTIR.

Mühendislik dallarının mimarlık ana bilim dalı içinde yer aldığı mimarlığın mühendislikle BÜTÜNLEŞTİĞİ doğrultuda ürün üretmek anlamındadır MİMARİ MÜHENDİSLİK.

Mimari tasarım kağıt üzerinde kalmıyor, ayağa kalkıyor, içinde, dışında yaşanıyor, yaşayanların yani İNSAN CANLISININ gereksinim duyduğu her konu tasarımları ile bütünleşiyor.

- İlki, Strüktür öğeleri yani STRÜKTÜR mimari mühendisliği
- İkincisi, MALZEME mimari mühendisliği
- Üçüncüsü PROJE VE YAPIM YÖNETİMİ mimari mühendisliği
- Dördüncüsü: ISITMA HAVALANDIRMA Mimari mühendisliği
- Beşincisi SES KONTROLU / AKUSTİK mimari mühendisliği
- Altıncısı YANGINDAN KORUNMA Mimari Mühendisliği
- Yedincisi AYDINLATMA VE ENERJİ mimari mühendisliği
- Sekizincisi DEPREM mimari Mühendisliği
- 9. Yenilenebilir enerji Mimari Mühendisliği
- 10. Akıllı Binalar Mimari Mühendisliği
- 11. Aydınlatma Mimari Mühendisliği
- 12. Yeşil binalar Mimari Mühendisliği
- 13. Bina modelleme mimari mühendisliği
- 14. Bina güç sistemleri mimari mühendisliği
- 15. Otomasyon mimari mühendisliği
- 16. İklimle dengeli bina mimari mühendisliği

SONUÇ

Dünyadaki birçok üniversitede ve hatta körfez ülkelerindeki üniversitelerde bile "Architectural Engineering Department" olarak yukarıda verdiğim mimari mühendislik dalları bölümler olarak yer almaktadır.

Örnekler

- Tennessee State University: Architectural Engineering Program lisans kademesinde,
- Pennsylvania State University: Architectural Engineering Program Lisans kademesinde ; structure, mechanical, lighting, acoustic olarak.
- Kansas State University: Architectural Engineering – Construction Science and Management olarak.

• Drexel University: Architectural Engineering – structural engineering, building mechanical system.

• Illimois Institute of Technology: Mimari mühendislikte en bilineni ve en zengin olanı.

Akustik, aydınlatma, Yapı ve mekanik, elektrik ve aydınlatma, yangından koruma, yapım müh. V.b. Bu Üniversitedeki ana bilim dalları

• Missouri University of Science and Technology Architectural Engineering

• University of Colorado at Boulder . Architectural engineering- System and Material, Construction and Project management

Ülkemizde Mimarlık eğitiminde yukarıda tanımlanan özelliklere varılabilmesi için

• Öğretim kadrosunun yani akademik kadronun bu anlayışla kurgulanıp doğru seçilmesi,

• Öğrencilerin lise kademesinin sonrasında iyi bir eliminasyonla üniversitelere gelmesi

• Üniversitelerin de öğrenci seçiminde sorumluluğu olması gerekir.

Ve sonuç olarak bugünden başlamak üzere ilk üç yılın mimarlıkla ilgili yöntem ve bilgilerle öğrencilerin donatılması, son bir yılın/iki yarıyılın bir mühendislik bilgi donanımı ile yüklenmesi gerekir.

Öğretim üye kadrosunun da yüksek lisans ve doktora aşamasında mühendislik bazında akademik aşamalarını tamamlaması gerekir.

AKTARILMAK İSTENİLEN "MİMARİ MÜHENDİSLİK EĞİTİM SİSTEMİ İÇİN" TOROS ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR TASARIM VE MİMARLIK FAKÜLTESİ ÜZERİNE EKTEKİ EĞİTİM PROGRAMINI ÖNERİYOR & TARTIŞMAYA AÇIYORUM.

EKTEKİ PROGRAMI İNCELEYİP ACIMASIZCA AMA "HAKARET ETMEDEN" ELEŞTİRİNİZ. ÖNERİLERİNİZ VARSA **ÖNERİNİZİ** de / eleştirilerinizi de kaleme alıp bizlerle iletişim oluşturursanız ÇOK TEŞEKKÜR EDERİM. SaygılarımlaNecati ŞEN, Prof.Dr.Müh.Mimar.

Toros Üniversitesi GST &Mimarlık Fakültesi
Mimari Mühendislik Bölümü
İÇİN ÖNERİ
Ders Planı

VII. Yarıyıl:	**Proje ve yapım Yönetimi**	**B.S. Mimari - Mühendislik Ders planı**		
Ders Kodu	**Ders adı**	**T + U + L**	**Zorunlu/seçmeli**	**AKTS**
Arch. 401	Mimari tasarım V	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 411	Ekonometriye giriş	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 413	Proje Yönetimi	3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 415	Standart ve modüler Koordin.	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 417	Çok katlı yapılarda sist.seçimi	2 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 419	Geliştiril Yapım Teknolojileri	3 + 2 + 0	Zorunlu	4
VIII. Yarıyıl:	**Proje ve yapım Yönetimi**	**B.S. Mimari - Mühendislik Ders planı**		
Ders Kodu	**Ders adı**	**T + U + L**	**Zorunlu/seçmeli**	**AKTS**
Arch. 402	Mimari tasarım VI	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 412	İstatistik	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 414	Yapı Üretim Teknikleri	3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 416	Çift eğrilikli taş sistemler	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 418	Ütopik Yapım tasarımları	2 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 410	Çağdaş yapı malzemeleri	3 + 2 + 2	Zorunlu	4
Arch	Seçme		Seçme	

KULLANILABİLECEK DERSLER

- Yapım ve yapım teknikleri
- Yapı uygulama projesi
- Ahşap iskelet sistemler
- Çelik yüksek yapılarda sistem tasarımı

** Aşağıdaki boş şablona ÖNERİ düşünceler uygulanabilir.

SON

Toros Üniversitesi GST &Mimarlık Fakültesi
Mimari Mühendislik Bölümü
İÇİN ÖNERİ
Ders Planı

VII. Yarıyıl:	**Akustik ve aydınlatma mühen.**	**B.S. Mimari - Mühendislik Ders planı**		
Ders Kodu	**Ders adı**	**T + U + L**	**Zorunlu/seçmeli**	**AKTS**
Arch. 401	Mimari tasarım V	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 411	Akustik ve ses kontrol yönt.	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 413	Işık ve Aydınlatma kuralları	3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 415	Konferans salon ses kont.	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 417	Işık kontrolu ve yansımalar	2 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 419	Elektrik donanımı	3 + 2 + 0	Zorunlu	4
Arch	Seçme		Seçme	6
VIII. Yarıyıl:	**Akustik ve aydınlatma mühen.**	**B.S. Mimari - Mühendislik Ders planı**		
Ders Kodu	**Ders adı**	**T + U + L**	**Zorunlu/seçmeli**	**AKTS**
Arch. 402	Mimari tasarım VI	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 412	Aydınlatma aparat tasarım tk.	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 414	Akustik tasarım yöntemleri	3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 416	Ses yalıtım teknikleri	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 418	Çift eğrilikli yüzeyler (Y.SEY)	2 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 420	Elektrik donanımı II	3 + 2 + 2	Zorunlu	4
Arch	Seçme		Seçme	6

KULLANILABİLECEK SEÇME DERSLER

- Ses yalıtımında malzeme seçimi
- Ses yansıtmada malzeme çeşitliliği
- Eğri yüzeylerde yansıma ve ses kayıpları
- Akustik ve ses mühendisliği

** Aşağıdaki boş şablona ÖNERİ düşünceler uygulanabilir.

Ders Kodu	Ders adı	T + U + L	Zorunlu/seçmeli	AKTS
Arch. 401	Mimari tasarım V	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 411		2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 413		3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 415		2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 417		2 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 419		3 + 2 + 0	Zorunlu	4
Arch	Seçme		Seçme	

Toros Üniversitesi GST &Mimarlık Fakültesi
Mimari Mühendislik Bölümü
İÇİN ÖNERİ
Ders Planı

VII. Yarıyıl:	Strüktür Tasarımı Mühendisli.	B.S. Mimari - Mühendislik Ders planı		
Ders Kodu	**Ders adı**	**T + U + L**	**Zorunlu/seçmeli**	**AKTS**
Arch. 401	Mimari tasarım V	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 411	Strüktür ve strüktürel düşünce	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 413	Basınç Strüktürü ve yapılaşma	3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 415	Geleneksel konut ta strüktür	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 417	Geleneksel yapı malzemeleri	2 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 419	B.A ve kolon kiriş sistemleri	3 + 2 + 0	Zorunlu	4
Arch	Seçme		Seçme	6
VIII. Yarıyıl:	**Strüktür Tasarımı Mühendisli.**	**B.S. Mimari - Mühendislik Ders planı**		
Ders Kodu	**Ders adı**	**T + U + L**	**Zorunlu/seçmeli**	**AKTS**
Arch. 402	Mimari tasarım VI	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 412	Sanayi yapıları ve çelik	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 414	Yüksek yapılarda taş.sist.çöz	3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 416	Kablo sistemler	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 418	Hücresel sistemler	2 + 1 + 0	Zorunlu	3
Arch. 420	Miks sistemler: B.A+Çelik	3 + 2 + 0	Zorunlu	4
Arch	Seçme		Seçme	6

KULLANILABİLECEK SEÇME DERSLER

- Çağdaş strüktürel analizi
- B.A tarihçesi ve gelişimi
- Şişirme sistemler (hava dayanımlı)

** Aşağıdaki boş şablona ÖNERİ düşünceler uygulanabilir.

Ders Kodu	Ders adı	T + U + L	Zorunlu/seçmeli	AKTS
Arch. 401	Mimari tasarım V	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 411		2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 413		3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 415		2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 417		2 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 419		3 + 2 + 0	Zorunlu	4
Arch	Seçme		Seçme	6

Toros Üniversitesi GST &Mimarlık Fakültesi
Mimari Mühendislik Bölümü
İÇİN ÖNERİ
Ders Planı

Energie efficiency architect –		Mimari mühendislik ders planı		
Ders Kodu	**Ders adı**	**T + U + L**	**Zorunlu/seçmeli**	**AKTS**
Arch. 401	Mimari tasarım V	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 411	Enerji sakınımlı tasarım	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 413	Fotovoltaik paneller	3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 415	İklimle dengeli mimari	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 417	Over all heat transmission	2 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 419		3 + 2 + 0	Zorunlu	4
Arch	Seçme		Seçme	6

Energie efficiency architect –		Mimari mühendislik ders planı		
Ders Kodu	**Ders adı**	**T + U + L**	**Zorunlu/seçmeli**	**AKTS**
Arch. 402	Mimari tasarım V	2 + 8 + 0	Zorunlu	6
Arch. 412	Enerji sakınımlı akıllı binalar	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 414	Fotovoltaik paneller II	3 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 416	İklimle dengeli mimari II	2 + 2 + 0	Zorunlu	3
Arch. 418	Over all heat transmission II	2 + 1 + 0	Zorunlu	4
Arch. 420	Isıtma havalandırma	3 + 2 + 0	Zorunlu	4
Arch	Seçme		Seçme	6

Bu programın adını da siz verin:
……

teşekkürler

MERSİN ve TARSUS'TA TİCARİ ELEKTRİK ÜRETİM YÖNTEMLERİ (1906-1939)

Ozan ARSLAN 1

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Mersin ve Tarsus'ta kent elektriğinin hangi yöntemle üretildiğini açıklamaktır. Çalışma tarihsel bir araştırma olduğu için birincil kaynaklara dayanılarak yapılmıştır. Birincil kaynak olarak daha çok Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı arşivlerinden sağlanan arşiv belgeleri ve dönemin yerel basını olan Tarsus ve Yeni Mersin gazetelerinden faydalanılmıştır.

Tarsus'ta 1906'da elektrik altyapısı inşası düşüncesi oluşmuştur. Şehirdeki su ve gazyağlı aydınlatma probleminin çözülmesi için Eskisaray'daki tulumbanın düzenlenerek hem elektrik üretilmesi hem de kente su sağlanması düşünülmüştü. Kentin elektrik altyapısı inşası 1907'de başlamıştır. Eskisaray'daki tulumbanın düzenlenmesinden vazgeçilerek kent merkezinin yaklaşık 2 kilometre dışında Berdan Nehrinin yanına bir hidroelektrik santrali inşa edilmiştir. Santral, 1910'da hizmete açılmıştır. Santralde 75 kilowatt elektrik üretilmekteydi. Kentin elektrik altyapısı Tarsus Belediyesi tarafında inşa edilip, işletilmekteydi.

Mersin'in elektrik altyapısı imtiyaz usulüyle yapılmıştır. İmtiyaz sahibi, kentin elektrik tesisatını inşa edip belirli bir süre işlettikten sonra devlete devredecekti. Kentin elektrik imtiyazı, 1914'te verilmiştir. Ancak kentin elektrik inşası yapılamamıştır. Daha sonra kentin elektrik imtiyazı, kurucuları arasında Mersin Belediyesi'nin de bulunduğu, Mersin Elektrik Komandit Şirketi'ne verilmiştir. Şirket, kentin elektrik tesisatını 1925 ya da 1926'da bitirmiştir. Santral, kent merkezinde Hastahane Caddesi'ne(Kuvai Milliye Caddesi) inşa edilmiştir. İki tane dizel motordan sağlanan 170 beygir güçle 120 kilowatt elektrik üretiliyordu. Santral, zamanla şehrin ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaya başlamıştı. Bunun üzerine 1935'te santrale 415 beygirlik bir buharlı makine alınmıştır.

Elektrik, Tarsus'ta su gücünden üretilirken Mersin'de fosil yakıtlı motorlarla üretilmiştir. Özellikle Mersin'in elektrik üretimi daha karmaşık olduğu söylenebilir. 1935'te santralde üç tane motor vardı. Bunların iki tanesi dizel motor olup, motorinle çalışıyordu. Diğeri ise buharlı makine olup kömürle çalışıyordu. Yani santralde iki ayrı motor uzmanlığına ve iki ayrı yakıt türüne ihtiyaç vardı.

Anahtar Kelimeler: Mersin elektrik, Tarsus elektrik, Mersin tarihi, Tarsus tarihi, Elektrik tarihi

[1] Arş. Gör. Ozan ARSLAN Mersin Üniversitesi, Tarih Bölümü, ozanarslan111@gmail.com

METHODS OF COMMERCİAL ELECTRİCİTY GENERATİON İN MERSİN AND TARSUS (1906-1939)

ABSTRACT

The aim of this study was to determine the method by which the electricity of the city was generated in Mersin and Tarsus. Since it was a retrospective study, it was carried out based on primary sources. The primary sources used in the study were mainly the documents obtained from the archives of the Presidency of the Turkish Republic and the local newspapers of the period, namely Tarsus and Yeni Mersin newspapers.

The idea to build electricity infrastructure in Tarsus was formed in 1906. In order to solve the issue of gas lighting and water in the city, the water pump in Eskisaray was planned to be reorganized to produce electricity and provide water for the city at the same time. The construction work for the city's electricity infrastructure began in 1907. Later, the reorganization of the pump in Eskisaray was abandoned, and a hydro-electric plant was constructed by Berdan River about two kilometers from the city center. The plant started to function in 1910. The electricity produced in the plant was 75 kilowatt. The city's electricity infrastructure was built and operated by Tarsus Municipality.

Mersin's electricity infrastructure, on the other hand, was built by way of privilege. The privilege owner was supposed to build the city's electricity infrastructure and turn it over to the state after operating it for a certain period of time. The privilege regarding the city's electricity was given in 1914. However, the construction of the city's electricity infrastructure could not be completed. Later, the privilege of the city's electricity was given to Mersin Electricity Limited Partnership, among the founders of which was Mersin Municipality. The company completed the electricity infrastructure of the city in 1925 or 1926. The plant was established on Hastahane Street (Kuvai Milliye Street) in the city center. 120 kilowatt electricity was generated with 170 horsepower obtained from two diesel engines. Over time, the plant proved insufficient in meeting the city's electricity need. For this reason, a steam engine of 415 horsepower was brought to the plant in 1935.

While electricity was generated through water power in Tarsus, it was produced through engines running on fossil fuel in Mersin. It can be stated that the electricity production in Mersin is more complicated. By 1935, the plant had three engines. two of them were diesel engines running on diesel oil. The

remaining other engine was a steam engine running on coal. This meant that the plant needed two distinct engine expertise and two different fuel types.

Key Words: Mersin electricity, Tarsus electricity, History of Mersin, History of Tarsus, History of electricity

GİRİŞ

Sanayi Devrimi'nden sonra 19. yüzyılın başlarında Batı Avrupa ülkelerinde kapitalist üretim tarzı gelişmekteydi. Bu ülkelerde düşük maliyetlerle büyük miktarda mamul üretilebiliyordu. 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde ürettikleri ürünlerin satışı için hem pazar arayışına girmeleri hem de sanayileri için hammadde arayışları onları, Dünya'nın farklı ülkeleriyle daha önce görülmemiş boyutta ticari ilişkiler kurmasına neden olmuştur(Pamuk 1993:154).

Avrupa'daki sanayi devrimi, Çukurova bölgesinin ekonomisini de etkilemiştir. Bölgenin ekonomik değeri, 1832-1840 yılları arasındaki Mısır yönetiminde anlaşılmıştır. Mısır yönetimi sırasında bölgede tarımsal üretimi arttıracak reformlar uygulanmıştır. Göçebe aşiretlerin neden olduğu asayişsizlikler önlenmeye çalışılmıştır. Bu konuda tam başarı sağlanamasa da en azından tarımsal reformların yapılması planlanan Adana ve Tarsus'un güneyindeki bölgeden göçebe aşiretlerin uzak tutulması başarılmıştır. Bataklıklar, drenajla kurutularak tarıma açılmıştır. Su kanalları yapıldı. Tarımsal iş gücünün arttırılması için Araplar yerleştirildi(Toksöz, 2010:45-47). Tarım araç ve gereçleri tedarik edilmeye çalışılmıştır(Menemencioğlu Ahmed Bey, 1997: 132). Pamuk ekimine önem verildi(-Toksöz, 2010: 47-48). İlk kez şeker kamışı ekimi yapıldı(Ainsworth, 1842: 85).

Çukurova'daki ekonomik gelişmeler, 1840'dan sonra Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Önceleri Çukurova'nın tarımsal ürünleri çoğunlukla bölgede tüketilmekteydi. Pazar için tarımsal üretim azdı. Fakat zamanla bölgenin tarımsal ürünleri, piyasa için üretilmeye başlamıştır. Örneğin 1844'te 450 ton buğdayın 150 tonu dışarıya satılırdı. Arpanın büyük kısmı bölgede tüketilirdi. Sadece pamuğun önemli bir kısmı dışarıya satılırdı. 18 bin balya pamuğun 16 bini dışarıya gönderilmekteydi. Nitekim dışarıya satılan ürün çeşidi ve miktarı azdı(Bkz. Ek 1). 1880'e gelindiğinde bölgeden dışarıya satılan ürün miktarı ve çeşidi oldukça yükselmiştir. 12.410 ton buğday ve 1.425 ton arpa dışarıya satılmıştır. Dışarıya satılan pamuğun miktarı 2.900 tondu(Bkz. Ek 2).

Çukurova'nın tarımsal ürünlerinin metalaşması, yabancı ülkelerle olan ticari ilişkileri önemli oranda artmıştır. 1844'te İtalya, Malta, Fransa ve kısmen İngiltere'ye ürün ihraç edilmişti. Bu ürünlerin miktarı da azdı. Örneğin İngiltere'ye çok az susam satılmıştı. 18 bin balya pamuğun büyük kısmı Anadolu kentlerine satılırken sadece birkaç yüz balyası İtalya'nın Leghorm kentine satılmıştır. Yine sadece birkaç gemi buğday Malta ve Venedik'e gönderilmişti(Bkz. Ek 1). 1880'de ise sadece İngiltere ve kolonilerine 840 ton buğday, 160 ton arpa, 45 ton pamuk, 38 ton yün olmak üzere çeşitli ürünler satılmıştır. Bu ülke dışında Fransa, İtalya,

Avusturya, Yunanistan ve Rusya'ya tonlarca çeşitli ürün ihraç edilmiştir(Bkz. Ek 2).

Çukurova'nın ekonomik değerinin yükselmesinin bir başka göstergesi, bölgenin gemi trafiğinin artmasıydı. Zamanla bölgenin gemi trafiği artarken, gemilerin yük taşıma kapasiteleri olan tonaj miktarı da yükselmiştir. 1844'te toplamda 162 tane gemi bölgenin başlıca limanı olan Mersin'e gelmiştir. Bu gemilerin toplam tonajı 9234'tü(Bkz. Ek 3). 1880'e gelindiğinde ise 739 tane gemi Mersin Limanı'na gelmiştir. Toplam tonajı ise 112.223'e yükselmiştir(Bkz. Ek 4). Çukurova'daki ekonomik yükselme, Tarsus ve Mersin'i etkilemiştir. Tarsus'ta 19. yüzyılın ikinci yarısında dünya ekonomik sistemiyle kurulan bağın etkisiyle ticari ilişkilerde önemli oranda artış yaşanmıştır(Ulutaş, 2012: 521). Bölgenin ekonomik yükselişinden en fazla Mersin'in etkilendiği iddia edilebilir. Çünkü Mersin, 1851/1852 yılına kadar köy statüsündeydi. Çukurova'daki ekonomik canlanmayla birlikte bölgenin limanı olmuştur. Gemi trafiğinin artmasına paralel bir şekilde büyüyerek kentleşmiştir. Bu durum yönetim statüsüne yansımıştır. Mersin'in idari statüsü 1851/1852'de nahiye, 1864/1865'te kaza, 1887/1888'de sancak(1309 Adana Vilayet Salnamesi: 87-88) ve 1924'te vilayet(Bozkurt, 2012: 35) olmuştur. Çukurova'da yaşanan ekonomik değişimlerin etkisiyle bölgenin kentlerinde altyapısal değişimler yaşanmaktaydı. Örneğin bölgede ulaşım, büyük memeli hayvanlara dayanmaktaydı. Tarsus'ta üretilen tekstil ürünleri, deve, at, manda ve at arabasıyla Mersin'e taşınırdı(1297 Salnamey-i Vilayet-i Adana: 88). Daha sonra 4 Mayıs 1886'da Adana, Tarsus ve Mersin arasında modern bir ulaşım sistemi olan demiryolu inşa edilmiştir(Ulutaş, 2015: 257).

Çukurova'daki altyapısal değişimlerden biri de enerji alanındaydı. Önce Tarsus'ta daha sonra Mersin'de elektrik altyapısı inşa edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Tarsus ve Mersin'de kent elektriğinin nasıl üretildiğini incelemektir. Araştırma, iki kentin elektik altyapılarının ilk zamanlarını konu edindiği için kronolojik olarak sınırlandırılmıştır. Kronolojik olarak iki şehrin elektrik tesisatı inşasının başlamasından Tarsus'un 1937'de Tarsus Belediyesi tarafından satın alındığı ve Mersin'in 1939'da kamulaştırıldığı kadarki süreç ele alınmıştır. Araştırma, tarihsel bir çalışma olduğundan dolayı birincil kaynaklara dayanılarak yapılmıştır. Başlıca kaynak olarak Osmanlı ile Cumhuriyet arşiv belgeleri ve dönemin yerel basını olan Tarsus ile Yeni Mersin gazetelerinden yararlanılmıştır. Ayrıca resmi bir yayın olan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinden de araştırma için önemli bilgiler sağlanmıştır.

1.SU GÜCÜYLE ÇALIŞAN BİR SANTRAL: TARSUS ELEKTRİK SANTRALİ

Tarsus'ta elektrik santrali inşası düşüncesi, 1906'da kentteki su ve aydınlatma probleminden dolayı gündeme gelmiştir. Bu tarihte kentte su ve sokak aydınlatması problemi mevcuttu. Kentin su ihtiyacı, Eskisaray'daki tulumbadan ve Hastahane civarındaki dolaptan sağlanıyordu. Fakat bunlar bazen bozulmaktaydı. Bundan dolayı hem kent susuz kalmaktaydı hem de tamirat masrafı fazla olmaktaydı. Kentin diğer problemi ise sokak aydınlatmasıydı. Şehrin sokak aydınlatması gazla sağlanmaktaydı. Bu hizmete fazla ücret verilmesine rağmen kentin sokak aydınlatması yetersiz kalmaktaydı. Şehrin su ve aydınlatma problemi için ortak bir çözüm düşünülmüştür. Bu fikre göre Hastahane civarındaki su tulumbası tamamen kaldırılacaktı. Eskisaray'daki ise düzeltilerek buradan gündüzleri şehre su sağlanacak, geceleri ise elektrik üretilerek kentte elektrikli aydınlatma yapılacaktı. Elektrik üretilmesi için bir adet su türbini, bir tane elektrik makinesi ve dört yüz ya da beş yüz elektrik feneri yeterliydi. Elektrik tesisatının masrafı, kent halkından toplanacak vergi ve belediye bütçesinden sağlanacak parayla karşılanacaktı(BOA., DH.MUİ., 53/55).

Elektrik santralinin inşasına büyük ihtimalle 1907'de başlanmıştır. Dönemin Adana Valisi, 1910'da Tarsus'un elektrik tesisatının üç senedir devam ettiğini bildirmekteydi: "Tarsus şehrinde elektrik tenviri içün üç seneden beri çalışılmakda ve inşaatın itmamı kuvve-i karib gelmekde olduğunu görmüşdüm"(BOA., DH.MUİ., 53/55).

Tarsus'taki elektrik tesisatının inşası kente gelen kişilerin dikkatini çekmiştir. Tanin gazetesi yazarı Ahmet Şerif, 1910'da kenti ziyaret ettiğinde şehirdeki elektrik tesisatından bahsetmiştir. Kentin daha öncelikli problemleri olduğunu belirterek elektrik tesisatına olumlu bakmamıştır. Ahmet Şerif'e göre elektrik tesisatı bayındırlık ve ilerleme göstergesiydi. Ancak kentin çamurlu sokakları ve imarı dururken paranın elektrik tesisatına harcanması iyi değildi. Ahmed Şerif, kentin elektrik tesisatını kötü süslenip, makyaj yapmasını bilmeyen yaşlı bir kadına benzetmiştir: "Doğrusunu söylemek lazım geliyorsa o karma karışık, nazarı kirleten manzar arasında elektrik fanusları süslenmesini de bilmeyen altmışlık bir koca karının yüzünü düzgünler, boyalarla telvin itmesine benziyor."(Şerif, 1910; Şerif, 1999).

Tarsus elektrik santrali, 1910'da faaliyete geçmiştir. Elektrik santralinin çalışmaya başlaması hakkında, 9 Şubat 1910'da dönemin iç işleri bakanlığına telgrafla bilgilendirme yapılmıştır. Telgrafta, elektrikli aydınlatmanın dün gece denemesinin yapıldığını ve bu denemenin aynı zamanda resmi açılışı sayıldığı

yazılmaktaydı: "Tarsusda ihdas edilen elektrik ziyasının dün gece provası icra edilerek hasen muvakkatiyet istihsal edilmiş ve kariben merasim-i mahsusa ile resmi küşadının icrası mukarrer bulunmuşdur." Telgraf, 9 Şubat 1910'da çekilmişti. Telgrafta, elektrikli aydınlatmanın "dün gece provası" nın yapıldığı yazılmaktaydı. O zaman Tarsus elektrik santrali, 8 Şubat 1910'da faaliyete geçmiştir(BOA., DH.MUİ., 53/55.).

Tarsus'ta elektrikli aydınlatma yapılması, dış basına yansımıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan The New York Times'ta kentte elektrikli aydınlatma yapılmaya başlandığına dair haber yayımlanmıştır. Gazetenin 10 Temmuz 1910 tarihli sayısında, Mersin Konsülü Edward I. Nathan'a dayandırılarak kentte elektrikle 450 sokak lambası ve yaklaşık 600 bina içi lambanın aydınlatıldığı ifade edilmekteydi("Tarsus Electric," 1910).

Tarsus elektrik santrali ve kentin elektrik altyapısı, Tarsus Belediyesi tarafından inşa edilmiştir. Daha sonra da Belediye tarafından işletilmiştir. Ancak 1922'de elektrik tesisatındaki bir kaza nedeniyle yarı ticari yarı sanayi olan elektrik işletmesinin belediyenin doğrudan yürüteceği bir iş olmayacağı düşünülmüştür("Tarsusda Âsâr-ı," 1923). Bunun üzerine Belediye tarafından 27 Aralık 1922'de Tarsus Komandit Elektrik Türk Şirketi kurulmuştur. Kentin elektrik tesisatının işletmesi de bu şirkete devredilmiştir(BCA., 230.000.0.0.19.76.1).
Tarsus Komandit Elektrik Türk Şirketi'nin sermayesi zamanla artmıştır. Şirketin 1922'deki sermayesi 20 bin Türk Lirası(TL)'ydı(BCA., 230.000.0.0.19.76.1). 1926/1927'de şirketin sermayesi %50 oranında yükseltilerek 30 bin TL'ye çıkmıştır(1926-1927 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi: 1107). 1927'de de 50 bin TL ye yükseltilmiştir(Ticari ve İktisadi Mersin ve Tarsus Rehberi, 1927: 15).
Tarsus elektrik santrali, bir hidroelektrik santraldi. Tarsus'un yaklaşık 2 kilometre kuzeyinde Berdan Nehri'nin yanına inşa edilmiştir. Elektrik santralinde, Fransız Sosieta-İtala-Sivizera Bolonya markalı su türbininden 120 beygir güç elde edilebiliyordu. Su türbininden sağlanan güçle 75 kilowattlık(kW) jeneratörle elektrik üretiliyordu(BCA., 230.000.0.0.19.76.1).

Santralde elektrik yüksek gerilimli olarak tüketileceği yere iletiliyordu. Elektrik, trafo aracılığıyla altı bin volta yükseltilerek Tarsus'a iletiliyordu. Kentteki bir başka trafodan 110 volta düşürülerek elektrik abonelerine dağıtılıyordu("-Tarsusda Âsâr-ı," 1923). 1927'de ise elektrik, santralden altı bin yerine beş bin volta yükseltilerek iletiliyordu. Kent merkezinde de 100/190 volta düşürülerek abonelere dağıtılıyordu(Ticari ve İktisadi Mersin ve Tarsus Rehberi, 1927: 15).

Elektrik santrali, 1928'den 1931'e kadar yıllar arasında elektrik üretiminde bazı değişimler olmasına karşın olağan bir şekilde çalışmıştır. 1928'de toplam 5522 kilowattsaat(kWh) elektrik üretmiştir. 1929'de düşüş yaşanarak üretilen

elektrik toplamı 4830 kWh olmuştur. 1930'da elektrik üretimi 4830 kWh a yükselmiştir. 1931'de düşerek 4830 kWh elektrik üretilmiştir(Bkz. Tablo 1).

	1928	1929	1930	1931	1932 Haziran'a kadar
kWh	**5042**	**4350**	**7180**	**4350**	**3400**
Aydınlatmada Kullanılan kWh	**480**	**480**	**480**	**480**	**480**
Toplam	**5522**	**4830**	**7660**	**4830**	**3880**

Tablo 1: Tarsus elektrik santralinde toplam kWh elektrik üretim miktarı

(Kaynak: BCA., 230.000.0.0.19.76.1.)

Elektrik santrali, sonraki yıllarda yetersiz kalmaya başlamıştır. 1935'te dönemin Tarsus belediye başkanı Muvaffak Uygur, elektrik santralinin ıslah edilmesi için bir dizi girişimde bulunmuştur. Ankara'da bakanlıklarla görüşmüştür. İstanbul ve Ankara'da bazı şirketlerle görüşmeler yapmıştır(Tarsus Kandilden," 1935). Ancak Uygur'un bu çabaları sonuç vermemiştir. Nitekim 1937'de elektrik santrali, Tarsus'un elektrik ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmıştır. Şirketin maddi yetersizlikten dolayı elektrik santrali ıslah edilememekteydi. Bunun üzerine Belediye, önemli bir kısmı Belediye'ye ait olan, Tarsus Komandit Elektrik Türk Şirketi'ni tamamen devralmıştır. Kısa süre içerisinde de kentin elektrik tesisatını yenilemeyi düşünmekteydi: "Haber aldığıma göre kısa bir zaman içinde tesisat baştan başa değiştirilerek Tarsusun mühim ihtiyaçlarından birisi bulunan elektrik işi de halledilmiş olacaktır."(Anadolunun en," 1937)

2.Fosil Yakıtlı Bir Santral: Mersin Elektrik Santrali

Mersin'in elektrik altyapısı imtiyaz usulüyle yapılmıştır. Kentin elektrik imtiyazı, ilk olarak 1914'te verilmiştir(BOA DH.İD., 107/72). Ancak şehrin elektrik altyapısı inşa edilememiştir. [2] Daha sonra kentin elektrik altyapısının inşası ve işletmesi için 15 Nisan 1924'te("Mersin Elektrik" 1929) Mersin Belediyesi, Vasıfzade Şevket, Müftü Abdullah, Şeyhımanzade ile Mühendis Celal Bey tarafından

[2] 19 Haziran 1924 tarihli Tarsus gazetesinde Mersin'in elektrik imtiyazının bir kaç yıl önce birisine verildiğini, ancak elektrik tesisatının yapılmadığı ifade edilmiştir: "Birkaç sene evvel mersin elektriki içün bir ecnebi imtiyaz almış eğer o adam sebatli olub her hangi bir sebebden dolayı teşebbüsünde muvaffak olsa idi."("Mersinde Elektrik," 1924)

Mersin Elektrik Komandit Şirketi kurulmuştur(BCA., 30.10.157.102.6; "Mersinde Elektrik," 1924). 2 Haziran 1924'te kentin elektrik imtiyazı, otuz dokuz seneliğine elektrik şirketine verilmiştir(30.10.157.102.6).

Mersin'in elektrik altyapısının inşası 1924'te başlamıştır("Elektrik Tesisatı" 1924). Tam olarak ne zaman bittiği bilinmemekle birlikte 1925 ya da 1926'da bitmiştir. Nitekim 1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi'ne göre şehirde elektrik santrali vardı: "Şehrin tenviri içün bir elektrik fabrikası vardır."(1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1926: 825).

Mersin elektrik santrali, fosil yakıtlı motorlardan sağlanan güçle elektrik üretiyordu. Elektrik Santrali,[3] kent merkezine inşa edilmiştir. Eski ismi Hastane Caddesi olan Kuvai Milliye Caddesi üzerinde bulunuyordu(1926-1927 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi: 1104-1105). Santralde iki tane dizel motor vardı("Elektrik Şirketi Derdi," 1927; "Elektrik Şirketi," 8 Teşrîn-i sânî 1927). Bu motorlardan sağlanan 170 beygir güçle(1927-1928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi: 1300-1301) 120 kW elektrik(1926-1927 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi: 1104-1105) üretiliyordu.

Mersin elektrik santralinin mimari özellikleri bilinmemektedir. Fakat 1932'de santral binasıyla ilgili bir proje hazırlanmıştır. Projeye göre santral, tek katlı bir binaydı. Santralin içinde üç tane motor yeri vardı. Bunlardan ikisi 85 beygir ve üçüncüsü 200 beygir motor yeriydi(Bkz. Ek 13). Bu projenin uygulanıp uygulanmadığı bilinmemesine karşın santral binasıyla ilgili bir fikir verebilmektedir. Proje uygulanmasa bile yapılmış elektrik santrali projedeki binaya benzerdi. Nitekim elektrik santrali büyük ihtimalle aynı dönemde faaliyette olan Görsel 12'daki Edirne Elektrik Santrali'nin binasına benzer bir şekilde olurdu.
Mersin elektrik santrali, kısa zamanda elektrik talebini karşılamakta yetersiz kalmıştır. 1927'de santrale 250 beygirlik yeni bir motor alımı düşünülmüştür("Elektrik Şirketi," 24 Haziran 1927; "Elektrik Şirketi," 8 Teşrîn-i sânî 1927). Fakat bu motorun alınıp alınmadığı bilinmemektedir.

Kentteki elektrik yetersizliği iyice belirginleşmiştir. Elektrik şirketi, santraldeki motorlardan birinin temizlenmesinden ve elektrik dağıtım şebekesindeki tahribattan dolayı elektriklerin kesintiye uğradığını belirtmiştir("Elektrik Şirketi," 8 Teşrîn-i sânî 1927). Elektrik kesintilerinin devam etmesi üzerine Tarsus ga-

[3] 1932 tarihli Mersin elektrik dağıtım şebekesi projesinde Mersin elektrik santralinin konumu belirtilmiştir(Bkz. Ek 14). Ancak bu projenin uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir.

zetesinde, elektrik şirketini eleştiren dört makale yayımlanmıştır. Makalelerde, elektrik şirketinin yeterince çalışmamasından dolayı şehrin karanlıklar içinde kaldığı ifade edilmekteydi("Elektrik Derdi," 1927; "Elektrik Şirketi Derdi," 1927; "Elektriksiz Yazı," 1927; "Elektrik Şirketi," 8 Teşrîn-i sânî 1927). 1929'a gelindiğinde elektrik şirketinin önlemlerine rağmen elektrik problemi devam etmekteydi. 11 Ekim 1929 tarihli Yeni Mersin gazetesinde elektrik kesintileri eleştirilmekteydi: "Son zamanlarda elektrik yine bozulmağa, istenilen ve en lazım olan zamanlarda yanmamağa başladı. (…) elektrikler eğer yine geçen seneki gibi kâh yanacak, kâh sönecek ise şimdiden şirket halkı haberdar etmelidir."("Elektrik," 1929)

Mersin elektrik santrali, Mersin'in elektrik ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmıştı("Elektrik İşleri," 1935). Bunun üzerine 1935'te 415 beygir gücünde yeni bir buharlı makine alınmıştır("Mersin Elektrik," 1935). Ancak sadece bir yıl sonra 1936'da elektrik santrali, şehrin elektrik ihtiyacını karşılayamaz duruma gelmiştir("Belediye Elektrik," 1936).

Mersin'in elektrik altyapısı, 1935'te kamulaştırılması düşünülmüştür(Şar Kurulu," 1935). Elektrik şirketinin Mersin elektrik ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalması ve elektrik abonelerinin haklarını ihlal etmesi nedeniyle kamulaştırmak istenilmiştir("Belediye Elektrik," 1936). Mersin Belediyesi'nin girişimleri sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 5 Ağustos 1939'da "Bursa ve Müttehid Elektrik Türk Anonim Şirketleri İmtiyazlarile Tesisatının ve Mersin Elektrik Türk Anonim Şirketi Hisse Senedlerinden Bir Kısmının Satın Alınmasına Dair Mukavelenamenin Tasdiki ve Bu Müesseselerin İşletmeleri Hakkında Kanun" isimli kanun kabul edilmiştir("Bursa ve Müttehid, 1939)". Bu kanuna göre Mersin Elektrik Türk Anonim Şirketi'nin[4] hisselerinin önemli bir kısmı devlet tarafından satın alınarak kentin elektrik altyapısı kamulaştırılmış oldu.

SONUÇ

Çukurova'da 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan ekonomik yükseliş, bölgenin yerleşim yerlerinden olan Tarsus ve Mersin'i etkilemiştir. Tarsus, Dünya ekonomik sistemine entegre olurken Mersin bölgenin limanı konumuna gelmiştir. Özellikle Mersin köyden Dünya ticari ulaşım ağının parçasına

[4] Mersin Elektrik Komandit Şirketi, 26 Mayıs 1929 tarihinde anonim şirkete dönüştürülerek ismi Mersin Elektrik Türk Anonim Şirketi olmuştur(BCA., 20.10.157.102.6).

dönüşerek liman-kente dönüşmüştür. Bu ekonomik değişimin etkisiyle bu iki kentte modern kent altyapıları inşa edilmeye başlanmıştır. Bunlardan biri de elektrik altyapısıydı.

Elektrik altyapısı, Tarsus'a 1910 ve Mersin'e 1925/1926'da inşa edilmiştir. İki kentin elektrik santralleri ayrıydı. Sadece kendi kent merkezlerine elektrik üreten santralleri vardı. Tarsus elektrik santrali, hidroelektrik bir santraldi. Elektrik, su gücünden faydalanılarak üretiliyordu. Su gücünden 120 beygir güç elde edilebiliyordu. Bu güçle 75 kW elektrik üretiliyordu. Mersin elektrik santralinde ise fosil yakıtlı motorlardan elde edilen güçle elektrik üretiliyordu. Mersin elektrik santralinde ilk açıldığında, iki adet dizel motordan toplamda 170 beygir güç elde ediliyordu. Bu motorlarla 120 kW elektrik üretiliyordu. Daha sonra 1935'de Mersin elektrik santraline 415 beygir gücünde buharlı makine alınmıştır. Böylece Mersin elektrik santralinde iki adet dizel motor ve bir adet buharlı makine mevcut olmuştur.

Mersin elektrik santrali, Tarsus elektrik santraline göre daha karmaşık olduğu söylenebilir. Tarsus elektrik santralinde sadece su türbininden güç sağlanmaktaydı. Ancak Mersin elektrik santralinde iki farklı motor türünde elektrik sağlanmaktaydı. Bunlardan biri dizel motor, iki tane vardı, diğeri buharlı makine. Bu durum Mersin elektrik santralinde iki farklı motor uzmanlığına ve yakıt türüne ihtiyaç duyulmasına neden olmaktaydı.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi(BCA.), 19.76.1.
BCA., 20.10.157.102.6.
BCA., 30.10.157.102.6.
BCA, 230.000.0.0.19.76.1.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA.), Dâhiliye Nezareti Muhâberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı(DH.MUİ.), 53/55.
BOA., Dahiliye Nezareti İdare Evrakı(DH.İD), 107/72.
2.Salnameler
1297 Salnamey-i Vilayet-i Adana.
1309 Adana Vilayet Salnamesi.
1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi. (1926). İstanbul: Matba-i Amire.
1926-1927 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi. Matbuat-ı Müdiriyyet-i Umumiyyesi.
1927-1928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi. Matbuat-ı Müdiriyyet-i Umumiyyesi.
3.Gazeteler
Tarsus Gazetesi
Elektrik derdi Mersin elektrik şirketi. (1927, Teşrîn-i evvel 27). Tarsus, s.1
Elektrik şirketi. (1927, Haziran 24). Tarsus, s.1.
Elektrik şirketi. (1927, Teşrîn-i sânî 8). Tarsus, s.1.
Elektrik şirketi derdi. (1927, Teşrîn-i sânî 1). Tarsus, s.1
Elektrik tesisatı. (1924, Eylül 9). Tarsus, s.1.
Elektriksiz yazı. (1927, Teşrîn-i sânî 1). Tarsus, s.3
Mersinde Elektrik Komandit Şirketi. (1924, Haziran 19). Tarsus, s.1.
Tarsusda âsâr-ı ümran. (1923, Temmuz 24). Tarsus, s.2.
Yeni Mersin Gazetesi
Anadolunun en eski elektrik tesisatı, Tarsus elektriği belediye tarafından satın alında tesisat
yakında ıslâh edilecek. (1937, Nisan 6). Yeni Mersin, s.1.
Belediye elektrik şirketi mukavelesini feshedebilecek mi. (1936, Nisan 7). Yeni Mersin, s.1-2.
Elektrik. (1929, Teşrin evvel 11). Yeni Mersin, s.1.
Elektrik işleri. (1935, İkinci teşrin 5). Yeni Mersin, s.3.
Mersin Elektrik Türk Anonim Şirketi. (1935, Birinci teşrin 29). Yeni Mersin, s.11.

Mersin Elektrik Türk Anonim Şirketi esas mukavelenamesi. (1929, Mayıs 27). Yeni Mersin, s.1.
Şar Kurulu toplantısı. (1935, İkinci Teşrin 28). Yeni Mersin, s.1-2.
Tarsus kandilden kurtulacak, şarbay elektrik fabrikası yapılması için muvafakat aldı. (1935, Eylül 19). Yeni Mersin, s.1.
The New York Times
Tarsus electric lighted. (1919, July 10). The New York Times, p.4.
Tanin Gazetesi
Şerif, A. (1910, Şubat 12). Anadoluda Tanin Tarsus. Tanin, s.2.
4.Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları
Bursa ve Müttehid Elektrik Türk Anonim Şirketleri İmtiyazlarile Tesisatının ve Mersin Elektrik Türk Anonim Şirketi Hisse Senedlerinden Bir Kısmının Satın Alınmasına Sair Mukavelenamenin Tasdiki ve Bu Müesseselerin İşletmeleri Hakkında Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası (1/208). (1939, Mayıs 5). TBMM Zabıt Ceridesi, 39-40.
5.İngiliz Raporları
Reports from Her Majesty's Consuls on the Manufactures, Commerce, &c., of Their Consular Districts (Part III). (1881). London: Printed by Harrison and Sons, Printers in Ordinary to Her Majesty.
6.Seyahatnameler
Ainsworth. W. F. (1842). Travels and researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea, and Armenia (Vol II). London: John W. Parker, West Strand.
Barker, W. B. (1853). Lares and penates or Cilicia and its governors, London: Ingeam, Cooke, and Co..
7.Araştırma ve İnceleme Eserler
Bozkurt, İ. (2012). Tanzimat'tan Cumhuriyete Mersin tarihi (1847-1928). Mersin: Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
Menemencioğlu Ahmed Bey. (1997). Menemencioğulları tarihi. (Haz. Y. Kurt). Ankara: Akçağ Yayınları.
Pamuk, Ş. (1993). 100 soruda Osmanlı-Türkiye iktisadî tarihi 1500-1914. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
Pişmanlık, U. (2011). İlk elektrik bendinin yeniden günışığına çıkışının öyküsü. U. Pişmanlık (Eds.). Türkiye'de ilk elektrik Tarsus ve barajları içinde (ss. 27-32). Tarsus: Aratos Kitaplığı.
Şerif, A. (1999). Anadolu'da Tânin (C.1). (Haz. M. Ç. Börekçi). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
Ulutaş, S. (2012). 19. yüzyılın ilk yarısında kapitalist ticari ilişkilerdeki dönüşümün Tarsus'taki yansımaları (1839-1856). Tarih İncelemeleri Dergisi, XXVII/2,

499-525.
Ulutaş, S. (2015). 19. yüzyılda Tarsus'ta ekonomik ve sosyal yaşam (1856-1914), Tarsus: Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Yayını.
Ticari ve iktisadi Mersin ve Tarsus rehberi. (1927). İstanbul: Necmi İstikbal Matbaası.
Toksöz, M. (2010). Nomands, migrants and cotton in the Eastern Mediterranean the Making of the Adana-Mersin region 1850-1908. Leiden Boston: Brill.
8.İnternet Kaynakları
https://yandex.com.tr/harita/104656/tarsus/?ll=34.873335%-2C36.921457&z=14&l=sat 12 Ekim 2016 tarihinde alınmıştır.
https://yandex.com.tr/harita/?ll=34.890777%2C36.939963&z=19&l=sat 12 Ekim 2016 tarihinde alınmıştır.
Tarihi elektrik fabrikası sona yaklaşıyor. (2016, Kasım 5). 3 Aralık 2019 tarihinde http://www.edirne.bel.tr/tarihi-elektrik-fabrikasi-sona-yaklasiyor/10395/ adresinden alınmıştır

Ekler

Ürün	Üretilen Ürünün Miktarı	İhraç Edilen Ürün Miktarı	İhraç Edilen Ülke
Pamuk	18.000 Balya	16.000 Balya	Kayseri ve diğer Anadolu Kentlerine. Bazen birkaç yüz balya Leghorn'a [5]
Yün [6]	600 Kantar	600 Kantar	Marsirya[7] ve Leghorn'a.
Balmumu	15.000 Okka	14,500 okka	Marsilya, Kıbrıs ve İtalya (Yaklaşık 2 bin okkası Beyrut'a)
Buğday	450.000 kilo	150.000 kilo	Beyrut, Suriye ve birkaç gemi Malta ile Venedik'e
Arpa	70.000 kilo	Büyük kısmı bölgede tüketiliyor	Küçük bir kısmı Suriye'ye
Susam	30.000 kilo	15.000	Marsilya. Bazen birazı İngiltere'ye
Nohut	2.000 kilo[8]	Çoğu bölgede tüketilirdi.	Malta ve Leghorn
Kiriş Kerestesi	10.000 kilo	Çoğu bölgede kullanılırdı.	Suriye
Yüzey Tahtası	150.000 kilo	120.000 kilo	Suriye
Hurda Bakır	10.000 okka	2/3	Avrupa
Tütün	1.000 Kantar	300 Kantar	100 Kantar'ı Anadolu'ya 200 Kantar'ı Mısır'a

Ek 1: Adana ve Tarsus'tan 1844'te ihraç edilen ürünlerin miktarı ve satıldıkları yerler

(Kaynak: Barker, 1853: 380)

[5] İtalya'da bir şehir.
[6] Önemli oranda kısmı Karaman'dan getiriliyordu. Az bir kısmı Çukurova'da üretiliyordu(Barker, 1853: 380).
[7] Fransa'nın Akdeniz kıyısında bir şehir.
[8] Bir kısmı Karaman'dan getirilirdi.

Ürün	İngiltere ve Kolonileri		Fransa		İtalya		Osmanlı	
	Miktar (Ton)	Değer (sterlin)	Miktar (Ton)	Değer (sterlin)	Miktar (Ton)	Değer (sterlin)	Miktar (Ton)	Değer (sterlin)
Buğday	840	7.660	3.160	25.280	4.700	35.600	2.840	22.920
Arpa	160	640	350	1.400	-	-	735	2.940
Pamuk	45	2.140	850	38.750	125	5.625	1.340	50.340
Susam Tohumu ve Diğer Tohum-lar	-	-	2.645	35.200	870	15.660	1.120	20.160
Yün	38	1.520	360	14.400	-	-	140	5.600
Kalas	80	720	-	-	-	-	780	7.800
Ham Deri	-	-	380	11.400	-	-	120	3.600
Palamut	-	-	-	-	480	2.240	-	-
Balmu-mu	2	192	49	4.700	-	-	67	6.420
Sarı Meyveler	35	1.650	-	-	-	-	105	5.250
Kitre	-	-	-	-	-	-	245	31.800
Halı	-	-	-	-	-	-	16	1.260
Kuru-tulmuş Sığır Eti	-	-	-	-	-	-	60	3.000
Koza	-	-	-	-	-	-	10	1.132
Bone?	280	920	-	-	-	-	-	-
Bez	120	600	-	-	-	-	320	1.560
Çeşitli Ürünler	-	-	180	3.650	-	-	120	2.340
Sığır (Baş)	-	-	-	-	-	-	-	-
Baharat	-	2.872	-	7.320	-	-	-	85.654

Ek 2: 1880 Yılında Mersin Limanı'ndan Dışarıya Satılan Ürünler ve Oranları

(Kaynak: Reports from Her Majesty's Consuls on the Manufactures, Commerce, &c., of Their Consular Districts, 1881: 1267)

Ürün	Avusturya		Yunanistan		Mısır		Rusya		Toplam	
	Miktar (Ton)	Değer (sterlin)	Miktar (Ton)	Değer (sterlin)	Miktar (Ton)	Değer (sterlin)	Miktar (Ton)	Değer (sterlin)	Miktar (Ton)	Değer (sterlin)
Buğday	-	-	870	6.960	-	-	-	-	12.410	98.320
Arpa	-	-	180	720	-	-	-	-	1.425	5.700
Pamuk	540	25.300	-		-	-	-	-	2.900	122.115
Susam Tohumu ve Diğer Tohum-lar	-	-	-	-	-	-	280	5.040	4.915	76.060
Yün	-	-	-	-	-	-	-	-	538	21.520
Kalas	-	-	-	-	3.764	37.640	-	-	4.624	46.160
Ham Deri	-	-	30	900	-	-	-	-	530	15.900
Palamut	-		128	640	-	-	-	-	608	2.880
Balmu-mu	10	950	-	-	-	-	-	-	127	12.262
Sarı Meyveler	-	-	-	-	-	-	-	-	140	6.900
Kitre	-	-	-	-	-	-	-	-	245	31.800
Halı	-	-	-	-	8	6.400	-	-	24	7.660
Kuru-tulmuş Sığır Eti	-	-	-	-	40	2.000	-	-	100	5.000
Koza	-	-	-	-	-	-	-	-	10	1.132
Bone?	-	-	-	-	-	-	-	-	280	920
Bez	-	-	-	-	-	-	-	-	440	2.160
Çeşitli Ürünler	-	-	-	-	-	-	-	-	300	5.990
Sığır (Baş)	-	-	-	-	640	3.200	-	-	640	3.200
Baharat	-	-	-	870	-	-	-	-		96.716

Ek 2(Devamı) : 1880 Yılında Mersin Limanı'ndan Dışarıya Satılan Ürünler ve Oranları

(Kaynak: Reports from Her Majesty's Consuls on the Manufactures, Commerce, &c., of Their Consular Districts, 1881: 1267)

Geminin Ulusu	Gemi Sayısı	Tonajları[9]
Rusya	2	410
Fransa	16	2079
İngiltere	2	230
Sardinya	7	790
Avusturya	2	265
Toskana	2	235
Kudüs Bayraklı	9	725
Araplar	63	4275
Yunanistan	8	225
Mısır	48	-
Steam Packets Şirketi (Man Adası/Birleşik Krallık)	3	-
Toplam	**162**	**9234**

Ek 3: 1844'de Mersin Limanına Gelen Gemiler
(Kaynak: Barker, 1853: 384)

Ülke	Buharlı		Yelkenli		Toplam	
	Sayı	Tonaj	Sayı	Tonaj	Sayı	Tonaj
İngiltere	40	17.752	-	-	40	17.752
Fransa	49	16.708	-	-	49	16.708
Rusya	48	58.140	1	211	49	58351
Yunanistan	1	480	43	5.443	44	5.923
İtalya	-	-	3	577	3	577
Avusturya	-	-	1	230	1	230
Danimarka	-	-	1	410	1	410
Osmanlı	-	-	552	12.272	552	12.272
Toplam	138	93.080	601	19.143	739	112.223

Ek 4: 1880 Yılında Mersin Limanı'na Gelen Gemilerin Sayısı ve Milliyetleri
(Kaynak: Reports from Her Majesty's Consuls on the Manufactures, Commerce, &c., of Their Consular Districts, 1881: 1268)

[9] Bir aracın alabildiği yükün ton miktarı.

Ek 5: Tarsus elektrik santralinin Faaliyette Olduğu Dönemde Santralin Su Bendinin Fotoğrafı
(Kaynak: Pişmanlık, 2011: 29)

Ek 6: Tarsus Elektrik Santrali ve Tarsus Kent Merkezinin Konumu
(Kaynak: https://yandex.com.tr/harita/104656/tarsus/?ll=34.873335%-2C36.921457&z=14&l=sat 12 Ekim 2016 tarihinde alınmıştır.)

Ek 7: Tarsus Elektrik Santrali Yerleşkesi
(Kaynak: https://yandex.com.tr/harita/?ll=34.890777%-2C36.939963&z=19&l=sat 12 Ekim 2016 tarihinde alınmıştır.

Ek 8: Tarsus Elektrik Santrali Su Bendi
(Kaynak: Fotoğraf 11 Ocak 2016'da yazar tarafından çekilmiştir.)

Ek 9: Önde Tarsus Elektrik Santrali Su Kanalı, Arkada Tarsus Elektrik Santrali Binası
(Kaynak: Fotoğraf 11 Ocak 2016'da yazar tarafından çekilmiştir.)

Ek 10: Tarsus Elektrik Santrali Binasının Kuzey Cephesi, Trafo, Suyun Giriş Kısmı ve Su Türbininin Bulunduğu Yer
(Kaynak: Fotoğraf 11 Ocak 2016'da yazar tarafından çekilmiştir.)

Ek 11: Tarsus Elektrik Santrali Binasının Güney Cephesi ve Suyun Çıkış Kısmı
(Kaynak: Fotoğraf 11 Ocak 2016'da yazar tarafından çekilmiştir.)

Ek 12: Tarihi Edirne Elektrik Santrali
(Kaynak: "Tarihi elektrik," 2016)

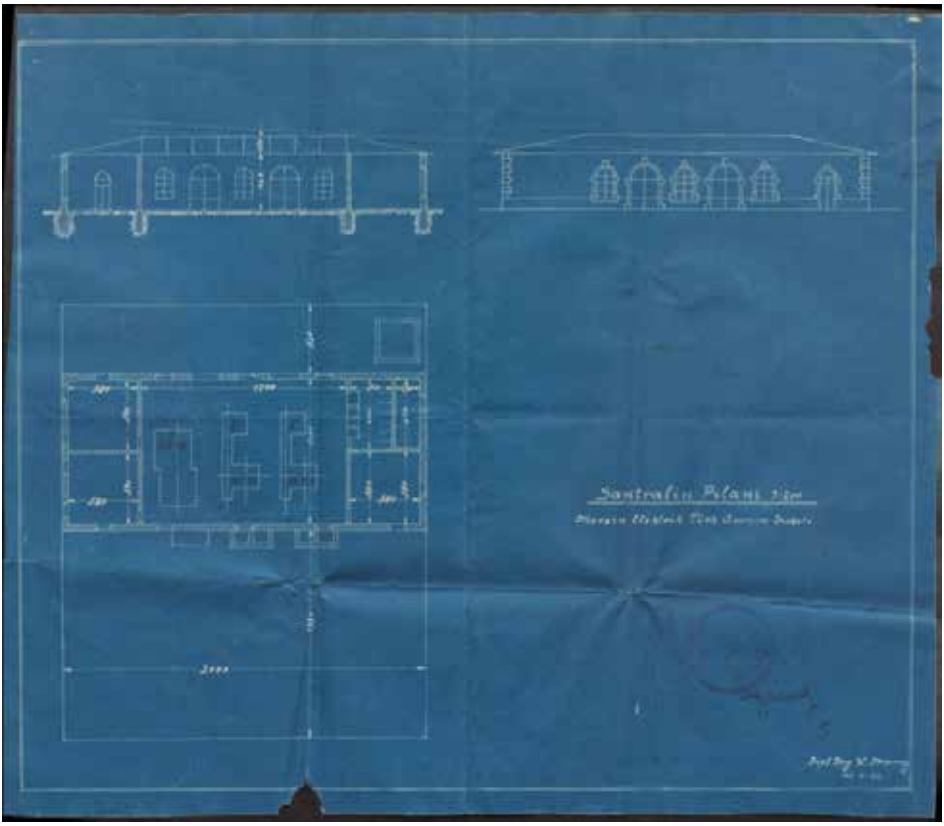

Ek 13: 1932 Tarihli Mersin elektrik Santrali Projesi
(Kaynak: BCA., 19.76.1.)

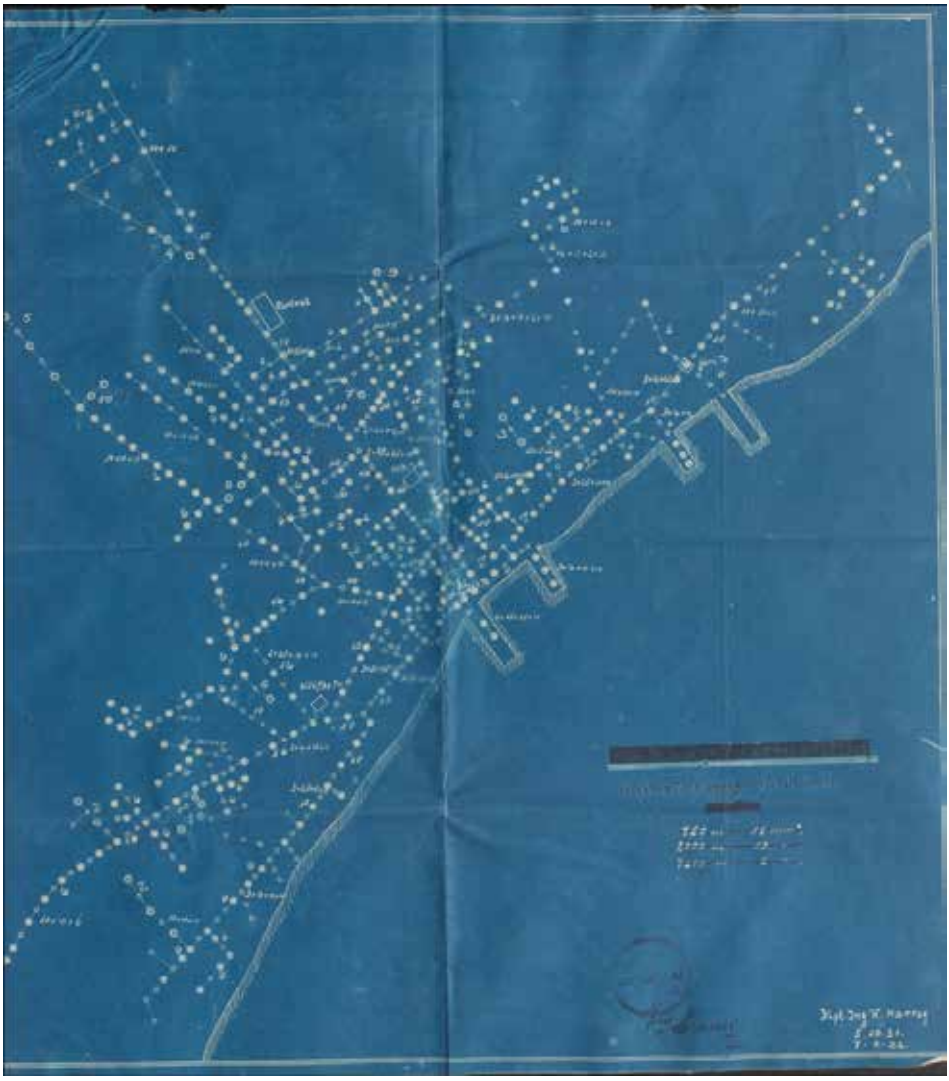

Ek 14: 1932 Tarihli Mersin Elektrik Dağıtım Şebekesi Projesi
(Kaynak: BCA., 19.76.1.)

1. ULUSAL MERSİN
tarihi kent sempozyumu

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen C. BENLİ	GÖZNE YAYLA YERLEŞİMİNİN MERSİN TARİHİ KENT İLE BAĞLANTISI
Prof.Dr. Ahmet ÖZER	MEKAN, TARİH VE İNSAN BAĞLAMINDA MERSİN'DEKİ YENİ SÜRECE SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ
Ahmet YAMAN Dr. Öğr. Üyesi Fikret ZORLU	TÜRKİYE'DE KENTSEL POLİTİKALAR BAĞLAMINDA KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ ÜRETİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ: MERSİN ÖRNEĞİ
Dr. Öğr. Üyesi Ayşen C. BENLİ	TOROS ÜNİVERSİTESİNDE MİMARLIK VE İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE TARİHİ YAPILARLA BAĞLAM ÜZERİNE TASARIM ÇALIŞMALARI
Cemile YAĞMUR	MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE ARŞİV BELGELERİNDE MERSİN
Ece ÇOKSOLMAZ	SELEUCIA AD CALYCADNUM ANTİK KENTİ TİYATRO VE STADYUM YAPILARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
Prof. Dr. Necati ŞEN	3.BİNLERDE YENİ MESLEKLER & MİMARLIK MESLEĞİNİN YENİ KAZANIMLARI VE DEĞİŞİM SÜRECİ ÜZERİNE
Arş. Gör. Ozan ARSLAN	MERSİN ve TARSUS'TA TİCARİ ELEKTRİK ÜRETİM YÖNTEMLERİ (1906-1939)

mersintarihikent.toros.edu.tr

"Eğitimin Ötesinde, Yaşamın İçinde"